

ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ
(สอาด ขนฺติโก)

AN ANALYTICAL STUDY ON PHRADEBPARIYATI'S ECCLESIASTICAL
ADMINISTRATION FOR PUBLIC ASSISTANCE (SA-AD KHANTIKO)

พระมหาธัมมจารี ปุณฺณธมฺโม (จารินทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ
(สอาด ขนติโก)

พระมหาธัมมจารี ปุณฺณธมฺโม (จารินทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analytical Study on Phradebpariyati's Ecclesiastical Administration
for Public Assistance (Sa-ad Khantiko)

Phramaha Thammajari Puññadhammo (Jarin)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirements for Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)" เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

กรรมการ

(ดร.ชูชาติ สุทธะ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

ดร.ชูชาติ สุทธะ

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาธัมมจารี ปุณฺณธมฺโม)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการ
ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)
- ผู้วิจัย** : พระมหาธัมมจารี ปุณฺณธมฺโม (จารินทร์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.ชูชาติ สุทระ ป.ธ.๕, พธ.บ. (รัฐศาสตร์), M.A. (Philosophy),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhism)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๘ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษางานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ซึ่งทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยเป็นองค์กรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในระยะปฏิบัติและอยู่ในระยะกาลที่ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาแล้ว ๒ ฉบับ ครั้นเมื่อตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คงได้ทบทวนพระราชบัญญัติ ๒ ฉบับ เทียบเคียงแล้วยึดเอาโครงสร้างของฉบับที่ ๑ เป็นหลักเอาส่วนประกอบขององค์กรของฉบับที่ ๒ บางส่วนมาผสม โดยปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

การบริหารงานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ท่านได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยเฉพาะงานสาธารณูปการทั้งในวัดและนอกวัดในตำแหน่งเจ้าอาวาสและในฐานะผู้บริหารคณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะจังหวัด ทำให้งานสาธารณูปการที่ท่านรับผิดชอบประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) พบว่า พระเทพปริยัติได้อาศัยปัจจัยภายในคือคุณสมบัติส่วนตัวโดยใช้หลักธรรมในการบริหารงานและปัจจัยภายนอกคือองค์กรคณะสงฆ์ ภาครัฐและเอกชน ขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมด้วยช่วยกันทำให้งานสาธารณูปการสัมฤทธิ์ผลในระดับหนึ่ง

Thesis Title : An Analytical Study on Phradebpariyati’s Ecclesiastical Administration for Public Assistance (Sa-ad Khantiko)

Researcher : Phramaha Tammajaree Puññadhammo (Jarin)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Chuchat Suttha, Pali V, B.A. (Political Science),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng, B.A. (Religions),
B.A. (Thai Studies), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Pali and Buddhism)

Date of Graduation : January 8, 2019

Abstracts

The thesis entitled ‘An Analytical Study on Phradebpariyati’s Ecclesiastical Administration for Public Assistance (Sa-ad Khantiko)’ is of three objectives: 1) to explore the concepts and principles of Thai ecclesiastical administration for public assistance, 2) to investigate on the public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko) and 3) to analyze the public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko). Data in this research were analyzed by using the descriptive analysis.

The results revealed that the administration of Thai Buddhist monks is an organization under the Sangha Act, BE 2505, which was enacted in a state in which the country was in the revolutionary period and was in the interim period that there had been two Sangha Acts. This Act has been reviewed from the 2 statutes in order to compare and then adopt the organizational structure of Issue 1 as a basis, incorporating some components of the organization of the 2nd edition to be mixed by improving it to be more appropriate.

Regarding the administration of public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko), Chiang Mai Ecclesiastical Provincial Governor, he has directed the monastic affairs in 7 areas: government, education, propagation, public facilities, welfare education and public welfare. In particular, public assistance, both in temples and

outside temples, in the position of abbot and as an executive of the Ecclesiastical Provincial Governor, he made the work of public assistance responsible for success very well.

When analyzing the work of public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko), it was found that he relied on his personal qualities and the Buddhist Doctrines for administration. He also relied on external factors i.e. Sangha Organization, government and private sector. He asked for cooperation from Sangha, government and private agencies, together to help him on the public assistance and achieving a certain level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์จาก ดร.ชูชาติ สุทธิธรรม และ ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ขออนุโมทนาขอบคุณ ดร.ชูชาติ สุทธิธรรม และ ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ตลอดจนให้ความรู้ทั้งทางด้านวิชาการ และประสบการณ์ในการทำงานจนสามารถทำงานนี้ได้สำเร็จ

ขออนุโมทนาขอบคุณสถาบันการศึกษา และคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ แนวคิด ตลอดจนความอบอุ่น ความปรารถนาดี ตลอดระยะเวลาของการศึกษา

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณ เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่หอสมุดกลาง และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้บริหาร คณาจารย์ ทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัย เพื่อใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณหลวงพ่อ พระเทพปริยัติ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ที่เมตตาให้ความอนุเคราะห์ทำการศึกษาวิจัยผลงานของพระเดชพระคุณในครั้งนี้ และพระเดชพระคุณเป็นผู้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยส่งเสริมสนับสนุนให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา และขอบคุณอนุโมทนาผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบการทำวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือทำให้วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี และขอให้ผลานิสงส์คุณงามความดีอันเกิดจากการทำวิทยานิพนธ์นี้ จงบังเกิดมีแต่ทุก ๆ ท่านทั้งที่กล่าวนามและไม่ได้กล่าวนามมาที่นี้ด้วย

พระมหาธัมมจารี ปุณฺณธมฺโม (จารินทร์)

๘ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิดและหลักการสาธการของคณะสงฆ์ไทย	๑๑
๒.๑ ความหมายการบริหาร	๑๑
๒.๒ การบริหารงานคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล	๑๙
๒.๓ การบริหารงานของคณะสงฆ์ไทย	๒๑
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสาธการ	๔๑
๒.๕ บทสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย	๔๘
บทที่ ๓ งานสาธการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)	๕๒
๓.๑ ประวัติของพระเทพปริยัติ	๕๒
๓.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)	๖๐
๓.๓ งานด้านสาธการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)	๗๒
๓.๔ บทสรุป	๗๗

บทที่ ๔	วิเคราะห์งานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)	๗๙
๔.๑	วิเคราะห์ด้านนโยบายงานสาธารณูปการ	๗๙
๔.๒	วิเคราะห์ด้านแผนงานงานสาธารณูปการ	๘๑
๔.๓	วิเคราะห์ด้านโครงการงานสาธารณูปการ	๘๒
๔.๔	วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ	๘๖
๔.๕	วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ	๙๒
๔.๖	คุณค่างานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ	๙๖
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๙
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๙๙
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๐๕
บรรณานุกรม		๑๐๖
ภาคผนวก		๑๑๒
ประวัติผู้วิจัย		๑๒๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๓๑ หน้า ๒๓๓

พระสุตตันตปิฎก (บาลีและไทย)

ที.ม. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคค	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมป็นณาสก	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตก	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะโดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโสมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย^๑ ใช้ภาวะผู้นำและพุทธวิธีต่าง ๆ ในการบริหารคณะสงฆ์ทำให้คณะสงฆ์รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ บรรลุมรรคผลนิพพานนับไม่ถ้วน เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วการบริหารงานคณะสงฆ์เปลี่ยนไปจากเดิมที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาเป็นการบริหารโดยถือพระธรรมวินัยเป็นประมุข คณะสงฆ์เป็นผู้บริหารโดยก่อนปรินิพพานพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺจตโต โส โว มมจฺเจน สตถา”^๒ แปลว่า ดูกรอานนท์ ธรรมที่เราแสดงแล้ว วินัยที่เราบัญญัติแล้ว จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงไป

ปัจจุบันการบริหารงานคณะสงฆ์ก็ยังยึดหลักที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้อย่างเคร่งครัดคือถือพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ แบ่งการบริหารงานคณะสงฆ์ออกเป็น ๖ ส่วน เรียกว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีมติมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ และประกาศต่าง ๆ การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วยการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่และมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้เพื่อป้องกันมิให้กระจัดกระจาย ในภายหลังพุทธกาลไม่นานคณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไปจนเกิดความแตกแยกในหมู่คณะสงฆ์ โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ หลังจากนั้น อาณิสสจากทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำให้ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในเมืองไทย เริ่มจากดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิสู่อาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ไทยก็ยังปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์ถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้คณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักรการพึ่งอำนาจรัฐน่าจะเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับ

^๑ แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๕.

^๒ ที. ม. (บาลี) ๑๐/๑๔๐/๑๗๘.

พระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนาในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานาอารยประเทศ ถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ก็ยังคงอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันนั่นเอง^๓

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคงการปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับกรอบงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตนและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ “การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์คือด้านการปกครองการศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอิทธิพล การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจรรยาพระสังฆาธิการและสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้อาศัยวิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย^๔

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมายพระราชบัญญัติข้อบังคับระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์จึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลการเป็นนักรบที่ดีต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์ต่าง ๆ อย่าเป็นผู้ตกข่าวบริหารต้องรวดเร็วและ

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๖.

^๔ กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๕ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

แม้ว่าการจะแก้ไขปัญหาใด ๆ นั้น ต้องแก้ในขณะนั้นให้ติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง การปกครองเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องดูทันทีที่แก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้นอย่าชะลอจนเรื่องเงียบหายไปโดยไม่สนใจหรือนิ่งเฉย จะทำให้เสียระบบการทำงานเสียระบบการปกครองการบริหารงานต้องมีระบบจัดการระบบให้ดีลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ต้องขวนขวายหางานอยู่เสมอการข่าวข้อมูลสื่อสารต้องรวดเร็วทันใจทันเหตุการณ์แล้วต้องรายงานผู้บังคับบัญชาของตนเองเป็นลายลักษณ์อักษร รายงานความคืบหน้าสถานการณ์และการทำเชิงรุกรู้ทันรู้คนรู้งานรู้กาล เป็นมุมมองเลือกหาคนดีมีฝีมือมาร่วมทีมเพื่อสนองงานและให้พิจารณาความดีความชอบให้กำลังใจ ด้วยผลงานที่เขาได้ทำนั้นคือการส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงานการทำงานนั้นอย่าให้กระทบกระทั่งระบบการปกครองในระดับเบื้องบนหรือระดับสูงขึ้นไป

ดังนั้น งานในคณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมในส่วนของการบริหารและการจัดการต้องก้าวหน้าไปมากทันโลกทันเหตุการณ์คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยากรเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์เพราะกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมืองกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัยจะเห็นว่ากฎหมายคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบันได้ทำให้การบริหารคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าเพราะยึดติดขั้นตอนตามระบบราชการมากเกินไป ฉะนั้น คณะสงฆ์ควรมีระบบการบริหารและการปกครองของตนเองที่ผสมผสานส่วนดีของระบบราชการและเอกชนเข้ากับหลักพระธรรมวินัยให้ทันกับเหตุการณ์พัฒนาไปตามยุคสมัย

ผู้วิจัย เล็งเห็นปัญหาของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องมีการบูรณาการให้เท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบันนี้ จึงทำให้เกิดความใคร่รู้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เช่น การยกฐานะวัดราษฎร์ เป็นวัดพระอารามหลวง การยกวัดร้างให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และการร่วมมือกับองค์กรอื่นเป็นต้น เป็นการศึกษาเพื่อนำเอาผลของการวิจัยไปพัฒนาการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่อยู่แล้วก็จะได้พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น แนวทางในการบริหารงานยังคาดว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้การบริหารงานในองค์กรนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ส่วนที่ต่อยกก็จะได้ประมวลข้อเสนอแนะให้เกิดแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษางานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ งานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ วิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาชีวประวัติผลงานและวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๑) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและงานของพระเทพปริยัติ ทุกเล่มทุกประเภททั้งหนังสือ เอกสาร วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด และพระไตรปิฎก ทั้งฉบับภาษาไทย ภาษาบาลี และฉบับอรรถกถา เป็นต้น

๒) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคล ผู้เคยร่วมงาน เคยฟังการเทศน์ การบรรยาย หรือสัมผัสผลงานด้านการเขียนหนังสือของท่าน ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ ตลอดจนถึงสัทธินุรักษ์และอันตเวทาสิกของท่าน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง การบริหารหรือปฏิบัติงานส่วนใดส่วนหนึ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๕.๒ พระเทพปริยัติ หมายถึง พระภิกษุไทยรูปหนึ่ง ฝ่ายเถรวาท สังกัดมหานิกายของคณะสงฆ์ไทย นามเดิมว่า สอาด นามสกุล ธนสาร สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค เป็นพระมหาสอาด ฉายา ขนดีโก ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

๑.๕.๓ งานด้านสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่าเป็นบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งใจ ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดีตามองค์ประกอบเหล่านี้คือตัวผู้นำผู้ตามจุดหมายหลักการและวิธีการสิ่งที่จะทำและสถานการณ์โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่จะประสบซึ่งอยู่ภายนอกกว่าทำอย่างไรจะผ่านไปได้อย่างดีในท่ามกลางสังคมสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่จะประสบเช่นปัญหา เป็นต้น^๖

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงผู้นำในหัวใจคนไว้ว่าผู้นำคือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้วเช่นเป็นผู้นำองค์กรผู้นำสมาคมผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^๗

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำในหนังสือหลักธรรมาภิ-บาลและประมุขศิลป์ว่านายสารดีที่ดีคือผู้ที่สามารถขบรถเทียมม้าให้สามารถบรรทุกสิ่งของได้มากไปถึงจุดหมายปลายทางได้รวดเร็วและปลอดภัยเพราะมีคุณสมบัติของนายสารดีที่ดีที่สามารถหรือนายวงดนตรีที่ดีคือที่สามารถควบคุมวงดนตรีซึ่งมีผู้เล่นดนตรีหลายชิ้นหลายคนเป็นวงใหญ่ให้บรรเลงเพลงได้ไพเราะเพราะเพราะพริ้งสะกดใจผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้มเป็นสุขหรือให้บรรเลงเพลงได้เร้าใจถูกใจผู้ฟังให้สนุกสนานเพราะเป็นนายวงดนตรีที่มีความสามารถกล่าวคือมีสถานะความเป็นผู้นำสูงฉันทหัวหน้าฝ่ายบริหารตลอดถึงหัวหน้างานทุกระดับขององค์กรที่จะสามารถปกครองบังคับบัญชาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโครงการต่างๆขององค์กรให้บรรลุผลดีมีประสิทธิภาพสูงก็จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีคือมีประมุขศิลป์สูงฉันทันนั้น^๘

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม) ได้กล่าวสรุปถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธว่าผู้นำคือเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและคุณสมบัติเหมาะสมในการที่จะชักจูงหรือนำคนอื่นให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจและเต็มกำลังความสามารถส่วนภาวะผู้นำคือคุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงออกมา

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), “ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔).

^๗ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วินิตดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘).

^๘ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มงคลชัยพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘).

เมื่อปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มในระหว่างการทำงานหรือกับผู้ร่วมในสถานการณ์เดียวกันในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ^๙

นิตย สัมมาพันธ์ ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในหนังสือ “ภาวะผู้นำพลังขับเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ” ว่าภาวะผู้นำเป็นปรากฏการณ์บนโลกมนุษย์ที่มีผู้สังเกตการณ์มากที่สุดแต่มีผู้เข้าใจเรื่องนี้น้อยที่สุดทั้งนี้เพราะธรรมชาติของ “ภาวะผู้นำ” เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำเป็นสาขาวิชาใหม่และแนวคิดในเรื่องนี้ยังมีลักษณะไม่หยุดนิ่งมีวิวัฒนาการและพัฒนาการอยู่ตลอดเวลาและอย่างไรก็ดีสำหรับจุดมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้จะมุ่งเน้นความสนใจไปที่คำนิยามเพียงนิยามเดียวที่ระบุองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการภาวะผู้นำ^{๑๐}

เฉลิมพล โสมอินทร์ กล่าวว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครองสงฆ์โดยหลักคือการปกครองตามพระธรรมวินัยและใช้อำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุนคราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้องและจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไขปัญหาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดียในคณะสงฆ์และทางศาสนาได้ดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทยครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองครั้งแรกด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ด้วยและต่อมาได้กำหนดให้มีมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่งมีมติและออกประกาศโดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^{๑๑}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระบุญเรือง จิตธมโม ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำในพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า จากผลการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำคือผู้มีความสามารถ

^๙ พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙).

^{๑๐} นิตย สัมมาพันธ์, **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินโนกราฟฟิกส์จำกัด, ๒๕๔๖).

^{๑๑} เฉลิมพล โสมอินทร์, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖).

ในการตัดสินใจในการนำพาตัวเองและคณะให้ดำเนินไปได้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ภาวะผู้นำนั้นยังขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพเป็นตัวส่งเสริมในพระพุทธศาสนาแสดงหลักธรรมไว้สำหรับผู้นำคือหลักพรหมวิหาร ๔ อธิติบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ ขรรวาสธรรม ๔ ทศพิธราชธรรม ๑๐ และจักรวรรดิวัตร ๑๒ รวมลักษณะของหลักธรรมทั้งหมดแล้วจะต้องเกื้อหนุนให้นักปกครองประสบความสำเร็จในการปกครองทั้งสิ้น^{๑๒}

สุรศักดิ์ ม่วงทอง ได้ศึกษาพุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์: ศึกษาเฉพาะกรณีกำหนดผู้ใหญ่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชกล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำคือการที่ผู้นำใช้อำนาจอิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อมุ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้กล่าวโดยสรุปผู้นำคือบุคคลใดก็ตามที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นในกลุ่มหรือมีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายในการทำงานผู้นำอาจเป็นคนคนเดียวกับผู้บริหารหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น ในกลุ่มองค์กรหนึ่งอาจมีผู้นำหลายคนนอกเหนือไปจากผู้บริหารหรือหัวหน้าซึ่งเป็นผู้นำโดยตำแหน่งส่วนภาวะผู้นำหมายถึงคุณลักษณะส่วนบุคคลแสดงออกมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มในระหว่างการทำงานหรือกับผู้ร่วมงานในสถานการณ์เดียวกันในอันที่จะทำให้กิจการของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ^{๑๓}

พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมฺหิ ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากผลการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับและเป็นกลไกให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และความหมายของภาวะผู้นำการที่จะเป็นผู้นำที่ดีที่มีความสามารถก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้แก่ตัวเองโดยเริ่มพัฒนาที่จิตใจของตนและยึดหลักธรรมในการบริหารงานส่วนหลักธรรมสำหรับผู้นำในพระไตรปิฎก ได้แก่ หลักราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปรีหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม อคติ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม อธิปไตย และหลักสัพบุริสธรรม นอกจากนี้ ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักธรรมในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองในผลการศึกษายังพบว่า ผู้นำที่มีปัญหาในการบริหารงานกับ

^{๑๒}พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๓}สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ใหญ่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

ผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนหนึ่งสืบเนื่องจากการขาดภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรมดังกล่าวเป็นประการสำคัญ^{๑๔}

พระมหาณัฐพล คำต๋อน ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติหน้าที่ของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่าผู้นำหมายถึงบุคคลผู้ซึ่งสังคมให้การยอมรับนับถือยกย่องให้เป็นผู้นำที่มีอำนาจในการตัดสินใจชี้ขาดและมีอิทธิพลเหนือสมาชิกในสังคมหรือสามารถควบคุมพฤติกรรมคนอื่น ๆ ได้จะเป็นบุคคลเดียวหรือกลุ่มบุคคลก็ได้ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งเป็นทางการที่แท้จริงเสมอไปได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าในกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ หรือไม่ได้รับการแต่งตั้งก็ตามแต่เป็นผู้มีอิทธิพลเหนือกว่าบุคคลอื่นมีบทบาทนำกลุ่มไปสู่จุดหมายที่วางไว้^{๑๕}

สรสรเสริญ สุนทรมัญญ์ ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตำบลสิชล อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในด้านคุณลักษณะว่า คุณลักษณะของผู้นำควรพิจารณาองค์ประกอบด้านสติปัญญาสังคมอารมณ์และคุณภาพทางด้านร่างกายและคุณลักษณะผู้นำที่ดีควรมีลักษณะ๓ประการดังนี้คือมีภูมิรู้ภูมิธรรมและภูมิฐานสามารถครองตนครองคนครองงานและทำให้สมาชิกในองค์กรทำงานด้วยความเต็มใจและทำงานอย่างมีความสุข^{๑๖}

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรมได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า ภาวะผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลักธรรมเช่นพรหมวิหาร ๔ พละ ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลรูปแบบผู้นำที่เกิดจากการประยุกต์ของภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมย่อประกอบด้วยหลักการ๓ประการคือหลักการครองตนครองคนครองงานโดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาตนการพัฒนาคนและการพัฒนาระบบงานให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง ๒ ด้าน คือ ๑) คุณภาพด้านความสามารถ ๒) คุณภาพด้านจิตใจเพื่อให้เกิดการยกระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรมเห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลัก^{๑๗}

^{๑๔} พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมเมธี (ศิริพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์หลักผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๕} พระมหาณัฐพล คำต๋อน, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติหน้าที่ของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘).

^{๑๖} สรสรเสริญ สุนทรมัญญ์, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตำบลสิชลอำเภอสิชลจังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

^{๑๗} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

พระครูปลัดอาทิตย อดตเวที (ซองดี) ได้กล่าวเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูรธมมจิตโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒” พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๘ มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับคือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้นการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้นและมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับการศาสนศึกษาในสังฆกรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์เป็น ๒ ส่วนคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญการศาสนศึกษาหมายถึงปริยัติปฏิบัติปฏิบัติและมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา^{๑๘}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระอานนทีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการศึกษา พบว่า บทบาทในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ท่านมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ คือกับพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นพุทธอนุชาเป็นพุทธอุปัฏฐากกับภิกษุในฐานะเป็นเพื่อนสหธรรมิกเป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ประสานหมู่สงฆ์ให้เกิดความสามัคคีกับภิกษุณีในฐานะเป็นผู้สนับสนุนให้สตรีได้บวชในพระพุทธศาสนาและเป็นผู้ให้โอวาทกับอุบาสก อุบาสิกาในหน้าที่ปฏิบัติและที่ปรึกษากับบุคคลนอกศาสนาในการช่วยเหลือตอบปัญหาข้อข้องใจ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ท่านต้องรับภาระและเป็นธุระในหลาย ๆ ด้าน^{๑๙}

ตามที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้า หนังสือ เอกสารงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องกับปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและสามารถบริหารจัดการ กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ขององค์กรให้บรรลุผลดี มีประสิทธิภาพสูงก็จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีหรือนำคนอื่นให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจและเต็มกำลังความสามารถในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ

^{๑๘} พระครูปลัดอาทิตย อดตเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๙} พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม, “การศึกษาบทบาทของพระอานนทีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพและเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาเอกสาร และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
- ๒) ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับผลงานและวิธีการบริหารงานของพระเทพปริยัติ
- ๓) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยสัมภาษณ์พระสังฆาธิการและคฤหัสถ์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ

๑.๗.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารงานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ มาทำการวิเคราะห์ และเขียนสรุปเป็นรายงานเชิงพรรณนา

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบแนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบงานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบวิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

บทที่ ๒

แนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย

แนวคิดและหลักการบริหารงานคณะสงฆ์ โดยเฉพาะงานสาธารณูปการ ซึ่งถือว่าเป็นงานหนึ่งตามภารกิจกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ในงานวิจัยนี้ได้มุ่งถึงการศึกษาแนวคิดและหลักการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทยเกี่ยวกับงานด้านสาธารณูปการ เช่น การก่อสร้าง รื้อถอน บูรณปฏิสังขรณ์ เกี่ยวกับเสนาสนะ ถาวรวัตถุของวัดต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา และหลักการบริหารงานคณะสงฆ์ไทย โดยกล่าวถึงการบริหารและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสาธารณูปการ ดังจะได้กล่าวตามลำดับ

๒.๑ ความหมายการบริหาร

ความหมายของคำว่า การบริหาร มีศัพท์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปสองคำ ได้แก่ การบริหาร (Administration) และ การจัดการ (Management) ซึ่งมักจะใช้สลับกันไปมาจนยากที่จะแยกความหมายออกจากกันได้อย่างเด่นชัด^๑

คำว่า “การบริหาร” นั้นนอกจากใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Administration” ยังมีคำอีกหนึ่งใช้แทนกันได้ คือคำ ว่า “Management” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกันแต่ทาง วิชาการจะเลือกใช้คำว่า “Administration” ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ เหตุผลประการแรก เมื่อ ไม่ต้องการใช้คำว่า “ผู้จัดการ” ซึ่งมีความหมายแคบจำกัดลงไปว่าเป็นผู้บริหารงานขององค์การ แห่งใดแห่งหนึ่งหรือหน่วยงานในหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นเมื่อพูดถึงการบริหารงานโดยทั่วไป หรือการบริหารราชการ จึงนิยมใช้คำ ว่า “Administration”^๒

การบริหาร (Administration) เป็นการบริหารขององค์กรโดยไม่คำนึงถึงผลกำไรแต่ ต้องทำทุกวิถีทางให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุสำเร็จ การบริหารมักใช้กับการบริหารราชการหรือกิจการสาธารณะ

การจัดการ (Management) คือ การบริหารงานขององค์กรโดยมุ่งหวังผลกำไรและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้เพื่อความอยู่รอด การจัดการมักใช้กับการบริหารของเอกชน

เนื่องจากการขยายตัวภาคธุรกิจในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบกับงานของภาครัฐบาลที่มีความคาบเกี่ยวกับงานภาคเอกชนอย่างใกล้ชิดจนบางครั้งไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ทำให้การ

^๑ การบริหารกับการจัดการ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.sianhr.com [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓].

^๒ สัมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ, “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณี องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๔๖), หน้า ๑๐

บริหารงานทั้งสองภาคส่วนใหญ่เหมือนกันและแลกเปลี่ยนกันได้เกือบตลอดเวลาทำให้“การบริหาร” และ “การจัดการ” ใช้แทนกันได้^๓

นักวิชาการต่างประเทศและในประเทศได้ให้ความหมายของ การบริหารหรือการ จัดการ ไว้ดังนี้คือ

พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงาน ให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือน นับจากวันที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้ นั่นคือ ในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^๔

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงการ ปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎของบ้านเมือง กฎข้อบังคับระเบียบ คำสั่งและ การประกาศ ของมหาเถรสมาคม^๕

นภตล เสงเจริญ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพว่า เป็น กลวิธีจัดการที่มีปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ให้เกิดผลสำเร็จ องค์ประกอบที่สำคัญของการ บริหารหรือ การจัดการ จึงมีอยู่ ๓ ส่วน คือ การบริหารตน คือ ตัวเราเอง การบริหารคน คือ คนที่ เกี่ยวข้องและ การบริหารงานซึ่งเป็นจุดสำคัญ

การบริหารตน เป็นความเข้าใจในความสำเร็จของชีวิตที่มีความสุขจากการทำงานใน ความรับผิดชอบ จนสำเร็จมากกว่าตำแหน่งหน้าที่ฐานทางเศรษฐกิจโดยนักบริหารต้องมี คุณธรรม สำหรับผู้นำ เช่น พรหมวิหาร ๔ อธิปไตย ๔ ทศพิทธาธรรม สัมปยุตธรรม เป็น แนวทางประพฤติ และเป็นหลักในการปฏิบัติงาน มีความรอบรู้ทางวิชาการและวิชาชีพและต้อง พัฒนาตนให้เกิดความ รอบรู้สูงมีความคิดเชิงวิสัยทัศน์คิดเป็นระบบ และคิดทั่วทุกด้านในการ แก้ไขปัญหาปรับปรุงพัฒนา งานปรับตัวปรับความคิดให้ทันสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลาเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการ ทำงาน คำนึงถึงต้นทุนผลลัพธ์และผลสำเร็จของงานมี ทัศนคติที่ดีต่อตนเอง รู้จักเสียสละให้อภัยเปิด

^๓ การบริหารกับการจัดการ, [ออนไลน์].หน้า ๑๐๒, แหล่งที่มา: www.sianhr.com [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓].

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^๕ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), **การบริหารวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

ใจกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีความอดทนและ มองโลกในแง่ดี ปรับวิธีการทำงานอย่างเท่าทัน เหตุการณ์ ทำงานเชิงรุก ทำงานล่วงหน้า และ คู่ขนานสร้างความเชื่อถือ และมีความเที่ยงตรง

การบริหารคน มีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๔ กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ทำให้ได้รับความเชื่อถือและปฏิบัติงานตามประสงค์ โดยต้องมีความจริงใจซื่อตรงและรู้จักการทำความเข้าใจคำสั่ง ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมี ความเที่ยงตรงเวลาให้โอกาส ให้อภัย ให้ข้อเสนอแนะช่วยเหลือแก้ปัญหา มีความเข้าใจใน ความแตกต่างของคน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน ร่วมงานด้วยความรู้สึกเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักประสานงานประสานใจด้วยความนุ่มนวล นอบน้อม แน่วแน่และหนักแน่น การทำงานมีความยืดหยุ่นเกิดความรู้สึกประสานได้อย่าง คล่องตัว ความสัมพันธ์กับประชาชนต้องทราบ ปัญหาความต้องการของประชาชนให้ได้รับข้อมูล ข่าวสารอย่างถูกต้อง โดยข้าราชการที่ดีต้องรู้จักสำนึกในการบริการประชาชนไม่ใช่บริการแต่ พวกเดียวกัน

การบริหารงาน นอกจากบริหารตนและบริหารคน การบริหารงานมีความสำคัญมาก องค์ประกอบของการบริหารงานหรือ POSDCoRB เป็นหลักพื้นฐานของการบริหาร P ตัวแรกคือ Planning การวางแผน แผนวางแล้วต้องนำไปปฏิบัติ O คือ Organizing การจัดองค์การการ จัดโครงสร้าง การวางจัดวางระบบงานต่าง ๆ S คือ Staffing การจัดหาบุคลากรการสรรหา บุคลากร เข้ามาทำหน้าที่ การใช้คนให้ตรงกับงาน D คือ Directing การบริหารจัดการการกำกับ ดูแลทรัพยากร การบริหารโดยเฉพาะงบประมาณ Co คือ Coordinating การประสานงานการ ประสานสัมพันธ์ รวมถึง Communication การติดต่อสื่อสาร R คือ Reporting การรายงาน การตรวจสอบกลั่นกรอง สุดท้าย B คือ Budgeting เป็นกรอบในการบริหารงานแบบกว้าง ๆ ในปัจจุบันแนวคิดหรือเทคนิคการ บริหารมีมากขึ้นกว่าเดิม^๖

ฉลอง มาปรีดา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง รักษา ดูแล และการดำเนินอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของที่เป็นอุปกรณ์ในการ ปฏิบัติงาน ส่วนผู้บริหาร คือ การที่ทำให้คนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาร่วมกันทำงาน และให้งาน สำเร็จลุล่วงตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเนื่องจากผู้บริหารเป็นที่เพ่งมอง เป็นแบบอย่าง ของผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนบุคคลทั่วไป^๗

^๖ นกมล เสงเจริญ, **เทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ข้าราชการ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓-๒๔.

^๗ ฉลอง มาปรีดา, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์๒๕๓๗), หน้า ๗-๘.

ติน ปรัชญพฤทธิ ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง ลักษณะที่เป็น กระบวนการ โดยกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจ หมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ^๘

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารจัดการ การบริหารการพัฒนา แม้กระทั่งการบริหารการบริการ แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือ ใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วน คือ

๑. ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร ราชการ

๒. มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือ การวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating)

๓. มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่ แตกต่างกันคือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิด การจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการ ลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการ พัฒนานโยบาย แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการ แก่ประชาชน^๙

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วย กระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๐}

เสนาะ ติเยาว์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม คืออาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้

^๘ ติน ปรัชญพฤทธิ, ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

^๙ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๑๐} ไพบุลย์ ช่างเรียน, วัฒนธรรมการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า๑๗.

งานสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น การทำงานกับคนและโดยอาศัยคนนั้นต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้บริหารอย่างหนึ่ง คือทำงานร่วมกับคนอื่นได้หรือเป็นที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น^{๑๑}

สิริภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า บริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปัญหิ ปริหริตุ สมตโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๑๒}

บรรจบ เนียมมณี ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลาย ๆ อย่าง ร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

๑. บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
๒. ต้องมีการกระทำ อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
๓. ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
๔. วัตถุประสงค์นั้น ๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^{๑๓}

วีระ อัมพันสุข อธิบายไว้ว่า การบริหารต้องใช้ความรู้ในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในการบริหารงานต้องอาศัยบุคคล (Man) เงินทุน (Money) อุปกรณ์ต่างๆ (Material) และการจัดการ (Management) และควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ^{๑๔}

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงการบริหารว่า เป็นการดำเนินไปได้แห่งกิจการที่กระทำ ด้วยปัญญา กระทำด้วยความหวังและต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุดทำเพื่อตัวเอง ต้องมีการ ป้องกัน และแก้ไขปัญหาอุปสรรคด้วยสติปัญญา^{๑๕}

^{๑๑} เสนาะ ดิยาวัว, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๑๒} สิริภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๑๓} บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^{๑๔} วีระ อัมพันสุข, **พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เอรวิณการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑ - ๑๐.

^{๑๕} พุทธทาสภิกขุ, **การบริหารธุรกิจแบบพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, มปป.), หน้า ๙-๑๒.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และนักบริหารมีหน้าที่วางแผน จัดองค์กร แต่งตั้งบุคคล อำนาจการ และควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทางเดียวกันเพื่อ สู่เป้าหมายที่วางไว้ ส่วนความหมายของการบริหารในทางธรรม คือ วิธีการบริหารต่างๆที่ใช้กันทั่วไปพอสรุปได้ ๓ ลักษณะ แต่ที่ดีที่สุดคือ แบบถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญโดยยึดเอา ความสำเร็จเป็นพื้นฐานทำให้ งานสำเร็จ ไม่เอาความขัดแย้งส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง และยินดีรับคำ แนะนำจากทุกฝ่าย เพื่อให้ทุกคนมี โอกาสแสดงความสามารถ จะได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน วิธีนี้เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” คือ ใช้ทั้ง พระเดชและพระคุณ^{๑๖}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์) แสดงทรรศนะการบริหารงานในเชิงพุทธศาสนาไว้ว่า การบริหารงานทั้งหมด คือ การบริหารตนเอง เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน และพัฒนางาน การพัฒนาตนต้องรู้เท่าทัน ความโลภ ความโกรธ และความหลง สำคัญต้องมีสติ^{๑๗}

ธนจรัส พุนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยความสะดวก (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๑๘}

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงาน เป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๑๙}

บรรจบ เนียมมณี ให้ความหมายว่า การบริหารหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่ สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง ร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

^{๑๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒-๓.

^{๑๗} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **การบริหารงานแบบพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๘, ๑๕.

^{๑๘} ธนจรัส พุนสิทธิ์, **การจัดการองค์การและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๑๙} ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และ วีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้น ๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^{๒๐}

บุญทัน ดอกไธสง ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร^{๒๑}

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร ให้ความหมายการบริหาร หมายถึง การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรโดยมีหลักการ ดังนี้

- ๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด
- ๒) ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน
- ๓) ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน
- ๔) ต้องมีการจัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์^{๒๒}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๒๓}

^{๒๐} บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^{๒๑} บุญทัน ดอกไธสง, **การจัดการองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๒๒} ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร, **สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๖.

^{๒๓} พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: พรวานนการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

สมคิด บางโม ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๔}

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบ พื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๒๕}

สมาน รังสียกฤษฎ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๒๖}

เสนาะ ดิยาวี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคมคือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้งานสำเร็จ โดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น การทำงานกับคนและโดยอาศัยคนนั้นต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้บริหารอย่างหนึ่ง คือทำงานร่วมกับคนอื่นได้หรือเป็นที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น^{๒๗}

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๒๘}

สรูปได้ว่า การบริหาร คือ การดำเนินงานด้วยการวางแผนและการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายถึง การจัดคนเขาทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่ากับทรัพยากรที่มีอยู่โดยอยู่บนพื้นฐานของ

^{๒๔} สมคิด บางโม, *การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๒๕} สมพงษ์ เกษมสิน, *การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔), หน้า ๓.

^{๒๖} สมาน รังสียกฤษฎ์, *การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๒๗} เสนาะ ดิยาวี, *หลักการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๒๘} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, *องค์การและการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิชัยอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

ปัจจัยในการบริหาร ในองค์กรเป็นสำคัญแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงานการรายงานและการงบประมาณ นอกจากหน้าที่ในการบริหารแล้ว การบริหารจะ ได้ผลหรือไม่ เพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่แน่นอนเป็นสำคัญอย่างยิ่ง การบริหารใน พระพุทธศาสนาไม่มีความแตกต่างจากการบริหารทั่วไป แต่จะมุ่งเน้นการบริหารด้วยปัญญา โดยที่ ผู้บริหารต้องมีศีลธรรมประจำใจ ไม่มีอคติในการ บริหารงาน มีความรู้ ความสามารถ และรู้จักการ เสียสละ เพื่อการบริหารงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายตามที่กำหนด

๒.๒ การบริหารงานคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

การบริหารงานคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล นับตั้งแต่ในช่วงระยะเวลา ๔๕ ปีที่พระพุทธเจ้า ทรงพระชนมาชีพบำเพ็ญพุทธกิจอยู่นั้น มีวิวัฒนาการตามลำดับกาลขององค์คณะสงฆ์ เริ่มจากที่ พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ และตัดสินพระทัยทำการประกาศเผยแผ่พระศาสนา ให้แก่ประชาชนทั่วไป เมื่อมีผู้เลื่อมใสใคร่จะบวชพระพุทธองค์ก็จะทรงประทานการบวชให้ด้วยตัวพระองค์เอง เรียกการบวช แบบนี้ว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” และได้ทำการสั่งสอนพระสาวกในชั้นต้นจนได้บรรลุคุณธรรม เป็นพระอริยบุคคล พร้อมกับได้ส่งพระสาวกเหล่านั้น ออกประกาศเผยแผ่พระศาสนาในที่ต่าง ๆ เมื่อ พระสาวก ๖๐ รูปแรก ออกประกาศพระศาสนา ปรากฏว่า มีผู้มีศรัทธาเลื่อมใสจะขอบวชด้วยจำนวน มาก พระสงฆ์สาวกได้นำกุลบุตรเหล่านั้น มาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อที่จะให้พระองค์ทรงบรรพชาให้ พระสาวกเหล่านั้นต่างได้รับความลำบากในการเดินทาง เพราะการคมนาคมยังไม่สะดวก ทำให้งาน การเผยแผ่เป็นไปอย่างล่าช้า พระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงเหตุเหล่านี้ จึงทรงอนุญาตให้พระสาวกผู้ใหญ่ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นพระอุปัชฌาย์ให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรที่มีศรัทธาด้วยวิธี “ติสรณคณุปสัมปทา หรือไตรสรณคณัม” และให้การปกครองดูแลกันเองในกลุ่มการที่พระพุทธองค์ ทรงอนุญาตให้พระสาวกเป็นพระอุปัชฌาย์ ให้การบรรพชาแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาทั่วไปนั้น เป็นการ มอบอำนาจบางประการให้พระสาวกได้ปกครองกัน ในลักษณะของอุปัชฌาย์ปกครองสัทธิวิหาริกและ อาจารย์ปกครองอันเตวาสิกของตน โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการของพระศาสนาที่เรียกว่า “โอวาทปาฏิโมกข์” เพื่อเป็นหลักการของพระศาสนา และการดำเนินชีวิตร่วมกันของพระสาวก

การบริหารงานคณะสงฆ์ในระยะเริ่มแรก จึงเป็นการบริหารในรูปแบบที่ขึ้นตรงต่อ พระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงทำดำเนินการปกครองและให้การศึกษาแก่พระสาวกด้วยพระองค์เอง และมอบหน้าที่ให้พระอุปัชฌาย์ดูแลบ้าง เพราะลักษณะของงานของพระศาสนาระยะกาลนี้ เป็นงาน ด้านการประกาศเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธองค์เสียเป็นส่วนมากพระภิกษุในพระพุทธศาสนามี สถานะเป็นอนาคาริกที่เร่ร่อนไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อประกาศหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่มีที่อยู่เป็น หลักแหล่ง อาศัยบิณฑบาตเลี้ยงชีพ การณ์ของพระศาสนาจึงแผ่ไปอย่างรวดเร็วและเข้าถึงประชาชน

ได้อย่างทั่วถึงต่อมาพระพุทธองค์ทรงมีพระพุทธาณุญาต ให้ภิกษุให้การอุปสมบทแก่สตรีที่ประสงค์จะบวชเป็นนางภิกษุณี อันสืบเนื่องมาจากการร้องขอของพระนางมหาปชาบดีโคตมีและมีพระอานนท์เป็นผู้ทูลช่วยเหลือให้ได้รับการอุปสมบท พระนางมหาปชาบดีโคตมีจึงนับได้ว่าเป็นภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา เป็นการบวชด้วยการรับครุธรรม ๘ ประการจากพระพุทธองค์ และต่อมาก็บวชให้แก่เหล่าบริวารของพระนางมหาปชาบดีโคตมีทำให้มีพุทธบริษัทเป็น ๔ ฝ่าย ทำให้รูปลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ในช่วงระยะเวลาที่สอง เป็นงานด้านการปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา และการเผยแผ่พระศาสนาเสียเป็นส่วนมากต่อมาเมื่อพระพุทธองค์ทรงเห็นว่ามีพระสงฆ์สาวกเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก งานการของพระศาสนาเป็นไปอย่างกว้างขวาง สังคมสงฆ์กลายเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ สมควรที่จะมอบหมายภาระให้หมู่สงฆ์ได้ปกครองกันเอง เพื่อเป็นการปูพื้นฐานการปกครองคณะสงฆ์โดยหมู่สงฆ์เอง พระพุทธองค์จึงได้ทรงยกเลิกการบวชด้วยวิธีไตรสรณคมน์ และทรงอนุญาตให้มีการบวชด้วยวิธี “ญัตติจตุตถกรรมวาจา” และได้นำวิธีการบวชแบบไตรสรณคมน์ ไปใช้กับการบวชของสามาเณรแทน ซึ่งการณีสืบทอดมาถึงปัจจุบันเมื่อทรงอนุญาตการบวชให้เป็นกิจของสงฆ์ หรือมอบหมายความเป็นใหญ่ให้สงฆ์อย่างเต็มที่แล้ว พระองค์ก็ทรงงดการอุปสมบทให้แก่ใคร ๆ ทรงทำหน้าที่สั่งสอนและดูแลภายในองค์กรคณะสงฆ์โดยทั่วไป มาถึงตอนนี้จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงมีพระพุทธรูปประสงค์อย่างแน่นอนที่จะให้สงฆ์ปกครองกันเอง โดยทรงบัญญัติพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง ไม่ทรงปรารถนาให้พระเถระรูปหนึ่งรูปใดมีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง ดังปัจฉิมโอวาทที่ทรงตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่จะพระปริณิพพานว่า “ อานนท์ พระธรรมวินัยใดที่เราแสดงและบัญญัติไว้ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมและวินัยนั้นแหละ จักเป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๒๙} เป็นต้น

การบริหารงานคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงเป็นการบริหารงานให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีพัฒนาการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การปกครองระยะเริ่มแรกพระพุทธองค์จึงทรงดำเนินการด้วยตัวพระองค์เอง โดยอาศัยรูปแบบการประพฤตินักบวชที่มีอยู่ในสมัยนั้นที่เรียกว่า จาริตศีล และเมื่อมีจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้นก็ทรงปกครองเองบ้าง ให้พระสาวกช่วยการปกครองบ้าง โดยทรงบัญญัติพระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือในการปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา จนต่อมาเมื่อการณคณะสงฆ์ได้กลายเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งก็อยู่ในช่วงปลาย ๆ สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์จึงได้ทรงมอบภาระการปกครองให้แก่คณะสงฆ์ปกครองกันเองด้วยการยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง

กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการในสมัยพุทธกาลนั้น หลักที่ใช้ในการปกครองคือ พระธรรมวินัยพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมาธิปไตย ทรงแสดงธรรมบัญญัติพระวินัย ทรงบริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนา และทรงวินิจฉัยอภิรณของภิกษุสงฆ์โดยที่ พระพุทธองค์ทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตามที่ ทรงโปรดให้ช่วย พร้อมด้วย

^{๒๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

พระมหาโมคคัลลานะและพระเถระทั้งหลาย ผู้เป็นสังฆบิดร และสังฆปริณายกเป็นหมู่ทรงมอบให้สงฆ์ประชุมกันเป็นการที่สงฆ์ร่วมกันทำสังฆกรรมทั้งปวง ผู้เข้าร่วมประชุมพึงเป็นสมานสังวาสกัน เป็นไปตามหลักแห่งพระธรรมวินัยและจะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์เป็นสำคัญ^{๓๐}

เมื่อทรงบัญญัติสิกขาบทและอภิธมาจารเพิ่มขึ้น ประการหนึ่ง พระนวกะภิกษุผู้บวชใหม่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ไม่สามารถจะรู้ทั่วถึงพระวินัยพุทธบัญญัติและประเพณีให้ถูกต้องตามระเบียบวินัยได้ในทางปฏิบัติก็เพียงแต่ใช้ความสังเกตและทำตามกัน จึงจำเป็นต้องให้การศึกษาอบรม จึงจะรู้ได้ทั่วอีกประการหนึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้มีพระอุปัชฌาย์เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้รับให้ฟังเป็นครูสอนพระธรรมวินัย เป็นผู้ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร และทำหน้าที่เจ้าอาวาสผู้บริหารวัด^{๓๑} ในสมัยพุทธกาล พระอุปัชฌาย์ทำหน้าที่เจ้าอาวาสบริหารกิจการของวัดและปกครองดูแล แนะนำสั่งสอน และเป็นผู้นำสงฆ์ รวมทั้งสามเณรในวัดหรือสำนักของตน

ในสมัยปัจจุบัน โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ไทย ได้กำหนดคุณสมบัติของพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ว่า “มีพรรษาพัน ๕” เจ้าอาวาสวัดหลวงและพระอุปัชฌาย์ได้ กำหนดไว้ว่า “มีพรรษาพัน ๑๐” พระอุปัชฌาย์ทุกรูปได้รับการแต่งตั้งจากพระสังฆาธิการ ดังได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดการแต่งตั้งคุณสมบัติและอำนาจหน้าที่รับผิดชอบของเจ้าอาวาสและของพระอุปัชฌาย์ไว้ใช้บังคับเพื่อให้การบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ไทย เป็นไปด้วยความเรียบร้อย^{๓๒}

๒.๓ การบริหารงานของคณะสงฆ์ไทย

๒.๓.๑ ด้านการปกครอง

เดิมทีเดียว วงการพระพุทธศาสนาจะคุ้นเคยกับคำว่า “การปกครองคณะสงฆ์” แต่เมื่อมาถึงปัจจุบัน จะได้ยินหรือรับทราบถึงคำว่า “การบริหารกิจการคณะสงฆ์” เพิ่มมากขึ้นทั้งนี้เพราะ “การปกครอง” ดูเหมือนจะเน้นการบังคับบัญชาโดยมีผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองเป็นผู้อยู่ในสายการปกครอง ส่วน “การบริหาร” นั้น มีนัยไปในทางการบริหารจัดการหรือการเข้าไปดำเนินการในงานนั้น ๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยดีงาม

^{๓๐} มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ชุดิมาการพิมพ์ ๒๕๓๑), หน้า ๑.

^{๓๑} พระมหาเสริมชัย ขยมงคล, การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอช ที พี เพรส จำกัด ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๓.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๙.

การบริหารกิจการคณะสงฆ์^{๓๓} เป็นองค์กรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในระยะปฏิบัติและอยู่ในระยะกาลที่ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาแล้ว ๒ ฉบับ ครั้นเมื่อตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คงได้ทบทวนพระราชบัญญัติ ๒ ฉบับ เทียบเคียง แล้วยึดเอาโครงสร้างของฉบับที่ ๑ เป็นหลัก เอาส่วนประกอบขององค์กรของฉบับที่ ๒ บางส่วนมา ผสม โดยปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงได้รูปแบบองค์กร ดังนี้

๑. ผู้บัญชาการ ได้แก่สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นองค์ประมุขสงฆ์ และเป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์สูงสุด ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

๒. องค์กรปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง แยกเป็น ๒ คือ

๑) มหาเถรสมาคม ได้แก่องค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด ซึ่งเป็นองค์กรหลัก ประกอบด้วย

(๑) สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง

(๒) สมเด็จพระราชาคณะ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

(๓) พระราชาคณะที่ทรงแต่งตั้ง (ไม่เกิน ๑๒ รูป) เป็นกรรมการโดยมี ลักษณะดำเนิน

กิจการ คือ

๑. ประธานกรรมการ เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๒. อธิบดีกรมการศาสนา เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง

๓. กรรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการ

๔. องค์กรย่อย เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการแทน

๒) องค์กรย่อยในส่วนกลาง

(๑) เขตปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่เขตปกครองสงฆ์ในนิคมนั้น ๆ ดังนี้

ก. หน (ม) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชา

ข. คณะ (ธ) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชามีเลขานุการสนองงาน เลขานุการเจ้าคณะใหญ่ จัดเป็น “พระสังฆาธิการ”

(๒) คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม

ก. คณะกรรมการฝ่ายปกครอง

ข. คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา

ค. คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์

ง. คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๓๓} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘-๑๐.

- จ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ
- ฉ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์
- (๓) คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการอื่น ๆ (มีจำนวนมากคณะ)
- (๔) กองงาน
- ก. กองบาลีสนาทมหลวง
- ข. กองธรรมสนามหลวง
- ค. กองงานพระธรรมทูต

๓. องค์การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค มี ๔ ชั้น คือ

- (๑) ภาคเจ้าคณะภาคเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะภาคเป็นผู้ช่วย
- (๒) จังหวัดเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ช่วย
- (๓) อำเภอเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้ช่วย
- (๔) ตำบลเจ้าคณะตำบลเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ช่วย

๔. วัด เป็นองค์กรต่ำสุดและเป็นองค์กรหลัก เป็นฐานรองรับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการโดยตรง มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชารองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยในกิจการทั่วไป ไวยาวัจกรเป็นผู้ช่วยงานการศาสนสมบัติหนึ่ง เจ้าคณะรอง เจ้าคณะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็น“พระสังฆาธิการ”

การคณะสงฆ์ คำว่า “การ” เป็นคำนาม ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า “งาน” “สิ่งหรือเรื่องที่ต้องทำ” ถ้าอยู่หน้านาม หมายถึง “เรื่อง” “ธุระ” “หน้าที่” ดังนั้น เมื่อรวม “การ” กับ “คณะสงฆ์” เป็นการคณะสงฆ์” จึงหมายถึง “ธุระของคณะสงฆ์” “สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ ต้องทำ” “สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ควรทำ” “ธุระของคณะสงฆ์” “หน้าที่ของคณะสงฆ์” โดยตรงได้แก่กิจการที่คณะสงฆ์ต้องกระทำหรือที่คณะสงฆ์ควรกระทำกิจการที่เป็นงานของคณะสงฆ์ กิจการที่คณะ สงฆ์ต้องถือหรือควรถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นกิจการขององค์การปกครองคณะสงฆ์ ทุกส่วนและทุกชั้นเพราะคณะสงฆ์ต้องดำเนินกิจการคณะสงฆ์โดยแท้

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมาตรา ๑๕ ตรี (๑) และ (๓) และข้อ ๕ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กล่าวถึง “การ” ไว้ โดยชัดเจนเป็น ๖ คือ

- ๑. การปกครอง
- ๒. การศาสนศึกษา
- ๓. การศึกษาสงเคราะห์
- ๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๕. การสาธารณูปการ

๖. การสาธารณสุขสงเคราะห์

กิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนา จะมีมากน้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมรวมลงใน “การ” ทั้ง ๖ นี้ และการทั้ง ๖ นี้ เป็นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้ แต่วิธีดำเนินการนั้น ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม อนึ่ง การนิคหกรรม ตามมาตรา ๒๔-๒๕ ซึ่งแต่ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔ เรียกว่า “การวินิจฉัย อธิกรณ์” ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

กล่าวโดยสรุปแล้ว ที่กล่าวมานี้ ย่อมอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะ และมหาเถรสมาคมตลอดจนพระภิกษุคณะบุคคลที่มหาเถรสมาคมมอบให้เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ทั้งสิ้น^{๓๔}

การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง) การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการ ของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบ การปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจ การตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำ อันนำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรีและ คณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระเบียบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ต้องประสบอุปสรรคและความล่าช้า^{๓๕}

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภาเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ^{๓๖}

โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้น เป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๑๗.

^{๓๕} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๙๘.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗.

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวาง มากเพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรรมตามที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วจะพบว่า อำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ อำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรรม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์และกรรมการมหาเถรสมาคม มี ๒๑ รูป เหมือนเดิมแต่ที่ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่าง ชัดเจนกว่าฉบับ ๒๕๐๕ คือ

๑. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
๔. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และ จะ มอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ ตามวรรคหนึ่งก็ได้^{๓๗}

การบริหารงานของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจน แล้วมอบหมายให้กรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะ และการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ มีอำนาจคือ^{๓๘}

- ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

^{๓๗}อ้างแล้ว, หน้า ๘๙.

^{๓๘}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖-๖๔.

- ๑) ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม
- ๒) ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม
- ๓) วางระเบียบมหาเถรสมาคม
- ๔) ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม
- ๕) มีมติมหาเถรสมาคม
- ๖) ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้

- ๑) จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
- ๒) จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๓) จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๔) แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์

ส่วนการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ที่ ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดขึ้น ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะตามลำดับชั้นต่อไปนี้

- ๑) เจ้าคณะภาค
- ๒) เจ้าคณะจังหวัด
- ๓) เจ้าคณะอำเภอ
- ๔) เจ้าคณะตำบล
- ๕) เจ้าอาวาส

ค. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตรา กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

- ๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ ถูกฟ้อง เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง
- ๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งจะ ประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น

๓) การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัย ของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด^{๓๙}

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๘ มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นรูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งจะมีการส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

๒.๓.๒ ด้านการศึกษา

การศาสนศึกษาหมายถึงการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม๒ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์เป็น๒ส่วนคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

การศาสนศึกษา หมายถึง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สीलสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกายวาจาใจด้วยปัญญา^{๔๐}

การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรมเมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่น และสังคมการศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษา

^{๓๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๖๔.

^{๔๐} พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

อื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะการบวชเรียนคือการศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั้นเอง

สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการดังที่กำหนดไว้ในอำนาจ หน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่ง ว่า“ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ว่า“ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น๓ชั้นคือนักธรรมชั้นตรีนักธรรมชั้นโทนักธรรมชั้นเอกถ้าเป็นฆราวาสมีอุบาสกอุบาสิกาหรือแม่ชีที่ศึกษาเล่าเรียน เรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๙ ชั้น คือ ประโยค๑ - ๒ และเปรียญธรรม ๓ - ๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญ และการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้หลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้^{๔๑}

การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลีเพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีใครสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธรวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไป ด้วยเหตุนี้กษัตริย์ผู้เป็น ศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนฐานันดรพระราชทานราชูปการต่าง ๆ มีนิตยภัต เป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่าพระภิกษุ

^{๔๑} พระยุดธนา รมณีธมโม (แก้วกัณฑ์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจตุตถกรรมคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

สามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหน เพียงใด เมื่อปรากฏว่า พระภิกษุสามเณรรูปใด มีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาปาเรียน (ปัจจุบันเรียกว่ามหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษาถึงชั้นเถรภูมิก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑลตามควรแก่คุณธรรมและความรู้เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบ ๆ กันมาจนบัดนี้

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยสงฆ์) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริงทั้งทางโลกและทางธรรมผสมผสานกันไปและเพื่ออนุวัตไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกแต่วิชาการพระพุทธศาสนา ยังเป็นแกนหลักในการศึกษาถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญ ศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระและวิปัสสนาธุระจึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์เป็นการศึกษาเล่าเรียนเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อพัฒนาชีวิตโดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. **ปริยัติ** ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดย ความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎีคือการศึกษาระบบวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไรถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิตจะทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่า ปริยัติ

๒. **ปฏิบัติ** ได้แก่การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกายวาจาและใจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน เรียกว่า ปฏิบัติ

๓. **ปฏิเวธ** ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้นเช่นพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวกพระอรหันตสาวิกและพระอริยบุคคลเป็นต้นผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติซึ่งทำให้ยกฐานะจาก ปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคลการบรรลุธรรมขั้นนั้นๆตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมา ยกย่องหรือแต่งตั้งให้แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นโดยอัตโนมัติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือฐานะหรือ ตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเองคือเป็นปัจเจกตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า ปฏิเวธ^{๔๒}

^{๔๒} พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ กุททจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

๑. ศิล การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและทางวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ๒ ประการคือ (๑) สิ่งแวดล้อมทางสังคมได้แก่เพื่อนมนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง (๒) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีผลดี

๒. สมภา หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีแล้วก็จะควบคุมดูแล และนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วยซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้มีสมภาเป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลางเรียกง่าย ๆ ว่า สมภา

๓. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญาซึ่งมีความหมายสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวแกนนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดคนเราจะมีพฤติกรรมอะไรอย่างไรและแค่นั้นก็อยู่ที่ว่ามีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้

การศึกษาฝ่ายพุทธจักรนั้นจะเน้นถึงองค์ประกอบของหลักของธรรม ๓ ประการ คือ ปรีชาดี ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งศึกษาตามหลักธรรม ๓ ประการคือ (๑) การฝึกหัดอบรมกายวาจาให้เรียบร้อย เรียกว่า สิลสิกขา (๒) การฝึกหัดอบรมจิตใจให้สงบแน่วแน่เป็นสมภา เรียกว่า จิตตสิกขา (๓) การฝึกหัดอบรมปัญญาให้รู้แจ้งแทงตลอดสภาวะความเป็นจริงถึงขั้นบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เรียกว่า ปัญญาสิกขา สิกขาทั้ง ๓ ประการนี้ เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศิล สมภา และปัญญานี้คือการศึกษาของกุลบุตรผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเพื่อให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการบวชคือพระนิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา^{๔๓}

๒.๓.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์หมายถึงการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจ้าการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๔๔}

การศึกษาสงเคราะห์หมายถึงการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัยให้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๔๕}

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๔๔} พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ของดี), การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒, หน้า ๘๐

^{๔๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือครูจริยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ^{๔๖}

๑. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณรและในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จัดได้ถึง ๔ ประเภท คือ

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาวัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิงเรียนร่วมกัน กับภิกษุสามเณรปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน

๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ตั้งตามพระราชประสงค์ และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการศึกษาเอกชนปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่งคือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์จังหวัดสมุทรปราการโรงเรียนวัดบึงเหล็กจังหวัดนครพนมและโรงเรียน นันทบุรีวิทยาจังหวัดน่าน

๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้ การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเพื่อให้ นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันว่างที่สถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักร หยุดเรียนตามแบบสากลนอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็กศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตาม หลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียนเช่นวิชาคณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ภาษาอังกฤษอันเป็นการ ชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่พ.ศ.๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็กสอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาส่วน การจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่นจากการศาสนศึกษาหรือการสงเคราะห์สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอรองเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบลรองเจ้าคณะตำบลเจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัวหรือ

^{๔๖} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

เป็นการคณะสงฆ์ได้ซึ่งถือว่าการศึกษาคือเป็นผลดีแก่ประเทศชาติและผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- ๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษามัธยมศึกษาและอุดมศึกษา
- ๒) ช่วยพัฒนาสถานศึกษา
- ๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- ๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา^{๔๗}

วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติ ในด้าน การศึกษาเป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัยโดยเฉพาะเด็ก ที่ยากจนขาดคน ดูแลและกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็ก และเยาวชนได้ใกล้ชิด พระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ พึ่งปรารถนาของสังคมต่อไป

การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนิน ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูล การศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์
๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๔๘}

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัย อาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจการศึกษาเป็น กระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความ มั่นคงของชาติอย่างยิ่งและสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่งซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทยได้ทำ หน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้วเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ ต่าง ๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลงก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑.

^{๔๘} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริก หวาน กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่ง มหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศเรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษาโดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่าการตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดจะทำได้มิให้มีการบังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ห้ามมิให้วัดกู้ยืมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวรการสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษายังไม่มีครูฝ่ายฆราวาสเพียงพอก็ได้อาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ๆ ของวัดเป็นโรงเรียนพระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัด นั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียนก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลาน ของชาวบ้านได้เล่าเรียนรัฐบาลก็ให้พระสงฆ์ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอนนับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ตั้งแต่แรกที่รัฐเริ่มจัดการศึกษาเป็นต้นมา

๒.๓.๔ ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไป ปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้้อย่างแท้จริง^{๔๔}

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุก ๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝัง อบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั้น พระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

^{๔๔}พระยยุทธนา รมณีธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจตุรงค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, หน้า ๑๑๕.

๑. ทิฏฐธรรมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์คือ ประโยชน์ในชาติหน้า
๓. ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน^{๕๐}

ในส่วนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้คือ

๑. อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
๔. แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง
๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ
๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น
๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้างเกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้างเกี่ยวกับศีลธรรมบ้างที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้างเพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่าง ๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส
๙. ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมศึกษาชั้นไว้เพื่อเด็กที่ขาดสนธิใช้ในการเรียน^{๕๑}

บทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์การเผยแผ่พระธรรม

คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน มีดังนี้

๑. งานพระธรรมทูตดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศพ.ศ.๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธ

^{๕๐}พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย อดตเวที), **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**, หน้า ๑๓๔.

^{๕๑} มาถนพ พลไพรินทร์, **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ชุดิมาการพิมพ์ มปพ., ๒๕๓๑), หน้า ๑๗๒.

บริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อมงานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติแนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตได้แก่การเทศน์การบรรยายการสนทนาธรรมกถวนำฝึกสมาธิเป็นพุทธมามกะเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นสาธิตและนำจัดกิจกรรมวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชนพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้านโดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการและประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมะในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้านเพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ความประพฤติและจิตใจโดยมี พระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกว่า พุทธมามกาจารย์แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนเป็นการดำเนินการโดยเผยแผ่ทางวิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรมและการเผยแผ่ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัดขึ้นมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัดได้แก่โครงการอุทยานการศึกษาการจัดสวนสมุนไพรในวัดโครงการลานวัดลานใจลานกีฬา เป็นต้น^{๕๒}

๘. สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชนเช่นสิ่งพิมพ์วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบันคือ

- ๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- ๒) หลักการและจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- ๓) พ.ร.บ.คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- ๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- ๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

๙. งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ^{๕๓}

- ๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- ๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- ๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- ๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- ๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์

ในการเผยแพร่พุทธธรรมนั้น มีหลายวิธี ดังต่อไปนี้

๑) การเทศนาธรรมคือการแสดงธรรมะสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้ ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งวิธีนี้ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่หลักธรรมเป็นประจำ

๒) ปาฐกถาธรรมคือการบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟังโดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้อง มีลีลาในการพูดเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังพิเศษเป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓) อภิปรายธรรมคือการชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ให้ผู้อื่นเข้าใจ

^{๕๒} บุญศรี พานะจิตต์, โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรักหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๕๓} พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๖.

๔) สันทนาธรรมคือการพูดจาหรือในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา ชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง

๕) การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐานคือการสั่งสอนให้นั่งภาวนา เพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะเช่นการใช้หนังสือธรรมะการใช้วีดิทัศน์คอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ตม้วนเทปเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมโดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง^{๕๔}

สรุปได้ว่า วิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถา ภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒.๓.๕ ด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการหมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้คำว่า“องค์การสาธารณูปการ”แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการมีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกันกล่าวคือ

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับการวัดคือการสร้างการตั้งการรวมการย้ายการยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่นการจัดงานวัดการเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๕๕}

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัดบริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษาสถานที่รื่นรมย์ลานวัดสะอาดปราศจากมูลฝอยสิ่งปฏิกูลมีถังรองรับขยะมีถนนทางเดินเท้าวัดควรมีประตูเปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินมีป้ายแสดงสิ่งสำคัญ ๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควรการทาสีเสนาสนะก็ดีแผ่นป้ายก็ดีให้ใช้สีทาเรียบๆไม่ฉูดฉาดการปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัดให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่มน้ำใช้ไฟฟ้าที่อยู่อาศัยมีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูลห้องน้ำห้องส้วมจัดสวัสดิการรักษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรมวัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงามสะอาดสงบและมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุดจัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาสสังฆาวาสและเขตฌาปนสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบจัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนอีกทั้งจัดธรรมสถานหรือสวนธรรมเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น

ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไปการบริหารกิจการคณะ สงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบันแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด

๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ

๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดและ การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง คือ^{๕๖}

๑. อาวาสสัปปายะที่อยู่เป็นที่สบายคือทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

๒. อาหารสัปปายะอาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย บางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัดคนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และ

^{๕๕} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), หน้า ๑๔๔.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

แต่ก็วัด วัดใดดีหรือไม่ดีดูได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

๔. ธรรมสัปายะ ธรรมเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมาย คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

ดังนั้น การสาธารณูปการต้องเป็นไปด้วยดีเป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์ โดยตรงในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์พระสังฆาธิการทุกรูป ต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้างและรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้างการบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดีและต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและ พัฒนาวัดให้สงบรวมรื่นเป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชนโดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลอนุบำรุงศาสนวัตถุและการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์ จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถานคือดูแล รักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา วัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดโดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไข ข้อบกพร่องเดิมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สมบูรณ์เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรืองมีศาสนวัตถุศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามบุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดีเป็น แบบอย่างแก่ประชาชนในสังคมสามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุขมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธีการให้การศึกษาการเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

๒.๓.๖ การสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานบุคคลหรือคณะบุคคลเว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่า การให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง ฉะนั้น การสอนหนังสือก็ตีการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ก็จัดเป็นสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะ คือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อ.ป.ต.ห้องสมุด เพื่อประชาชนมุลินธิเพื่อคนยากจน

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้านการพัฒนาวัด เป็นต้น

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติเช่นการสร้างถนนหนทาง การขุดคลองการพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปเช่นการช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น ว่าง่ายอุทกภัยอัคคีภัยเหล่านี้ถือว่าการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชราสถานเด็กกำพร้า เป็นต้น^{๕๗}

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้วการสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัดวัดเป็นศูนย์กลางของสังคมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสามเณรในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัดหรือที่อื่นใดในหมู่บ้านตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

กล่าวโดยสรุป การสาธารณสงเคราะห์หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้วยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

^{๕๗} พระครูปลัดอาทิตย อดตเวที (ชองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๘.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสาธารณูปการ

๒.๔.๑ ความหมายเกี่ยวข้องกับสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการ คณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.๒๕๕๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ

๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยก วัดราษฎร์ ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้ให้ความหมายของ สาธารณูปการ หมายถึง บริการเพื่อสาธารณะ ซึ่งดำเนินการโดยองค์การของรัฐหรือเอกชนโดยการควบคุมของรัฐบาล ซึ่งได้แก่บริการในเรื่องเคหะ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การอนามัย ความปลอดภัย สันทนาการ และบริการอื่น ๆ ตามความต้องการของประชาชน และเป็นกิจการที่ไม่หวังผลกำไรแม้ว่าการพัฒนาจะช่วยให้ประเทศชาติ เจริญก้าวหน้าก็ตาม แต่ถ้าไม่มีการวางแผนป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งที่อยู่บน พื้นดิน ใต้ดิน และใต้น้ำแล้ว ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบจะถูกทำลายเสียหายได้ ลักษณะการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดจากการพัฒนาทางด้านสาธารณูปการ งานสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อ ประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ การดูแลบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่การดำเนินการให้วัดทั่วประเทศเป็นวัดโดยสมบูรณ์เป็นที่ พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นที่ทำบุญ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และกระทำกิจกรรมสังคมร่วมกันของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชนตลอดจนการ รักษาวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ศิลปะโบราณสถานของสังคมนั้น ๆ ด้วย^{๕๘}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ) กล่าวถึง การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ กล่าวว่า เป็น “ค่านาม” หมายถึง การก่อสร้างและการ

^{๕๘} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕), หน้า ๑ ๒.

บูรณปฏิสังขรณ์ สำหรับสาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่นการจัดงานวัด การรับบริจาค

๔. การศาสนสมบัติของวัด

ตามความหมายที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยได้สรุปว่า มีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม

๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน

๓. การทำโดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริมการสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วน ทุกชั้น ต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมการสาธารณูปการและส่งเสริมการสาธารณูปการ การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้น การปฏิบัติต้องสอดส่องดูแล ชี้แจง แนะนำ ในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา

๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

๓. ควบคุมให้แต่ละวัดสร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รับ-จ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕. ควบคุมดูแลการเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานละเอียดอ่อนเป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่พระสังฆาธิการและเห็นผลงานของพระสังฆาธิการได้เร็วกว่างานอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลุกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุหากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญ

เร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคศรมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น^{๕๙}

เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส (๑) บำรุงรักษาวัดจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี กล่าวโดยสรุปลักษณะงาน มีดังต่อไปนี้

๑. หมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
๒. กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกกิจการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
๔. การศาสนสมบัติของวัด

ความหมายทั้ง ๔ ประการ ข้างต้นนี้ ว่ากันโดยเนื้อหาสาระหรือลักษณะงานแล้วเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัด อาคารสถานที่ หรือการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อกิจการของวัดในด้านอื่น ๆ เช่น การใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมและการใช้วัดเป็นฐานในการรองรับคนเพื่อให้เข้ามาฟังธรรม หรือชักจูงให้คนเข้าวัดเพื่อที่พระสงฆ์ท่านจะได้ทำการเผยแผ่ธรรม เป็นต้น พัฒนาการของวัดในพระพุทธศาสนานั้น เริ่มจากการที่พระพุทธเจ้าทรงรับวัดเวฬุวันเป็นแห่งแรก และต่อมาก็ทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น และถ้าจากการศึกษาวัดในสมัยพุทธกาลพอสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

๑. ไม่ไกลบ้านนัก
๒. ไม่ใกล้บ้านนัก
๓. สะดวกแก่การไปวัดและการมาวัด
๔. เหมาะที่ประชาชนจะไปพบพระได้
๕. กลางวันไม่พลุกพล่าน
๖. กลางคืนเงียบสงบ
๗. ไม่มีเสียงกึกก้อง
๘. ปราศจากกลิ่นตัวคนที่เดินเข้าออก
๙. เหมาะแก่การประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบสันต์
๑๐. เหมาะที่พระสงฆ์จะหลีกเร้นอยู่ตามสมณวิสัย

^{๕๙} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๑.

ในสังคมไทย วัดซึ่งเป็นสถานที่อยู่ของพระสงฆ์ มีความสำคัญโดยนัยต่าง ๆ แต่เมื่อบริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง วัดและชุมชนมีความเห็นท่างกัน ซึ่งสาเหตุอย่างหนึ่งที่เป็นเช่นนี้ ก็เกิดจากสภาพของวัดเอง เพราะเมื่อกาลเวลาได้ล่วงไปแล้ว วัดก็เสื่อมโทรมไปด้วยเหตุผลหลายประการ มีวัดจำนวนไม่น้อยที่หมดคุณค่าอันควรแก่การเลื่อมใสศรัทธา เพราะเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกและความไม่มีระเบียบ สภาพดังกล่าวทำให้ประชาชนพากันเห็นท่างวัด คลายความเลื่อมใส นอกจากนั้นบทบาทของวัดที่ยังพอมีเหลืออยู่บ้างก็มีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม คือ

๑. วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของภิกษุสามเณร กลายเป็นที่อยู่อาศัยของคฤหัสถ์มากกว่า
๒. วัดเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของคนหนุ่มจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งแม้อุปฌาย์ก็ไม่รู้จักประวัติของผู้ขอบรรพชาอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา
๓. วัดซึ่งเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามลัทธิเถรวาท ก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้าย ๆ กับโรงพระตามแบบมหายานในต่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก
๔. วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก และขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาไม่ยอมเข้าวัด
๕. วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข

สรุปความมุ่งหมายของการสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การที่จะพัฒนาวัดหรือสาธารณูปการ เพื่อให้วัดกลับมามีบทบาทต่อชุมชน หรือสังคมที่วัดตั้งอยู่ เพื่อใช้วัดเป็นฐานการรองรับการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาท่ามกลางสภาพการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น สมควรที่วัดจะต้องมีการดำเนินการด้านการสาธารณูปการโดยแบ่งลักษณะงานออกเป็น ๓ ประการ คือ

๒.๔.๒ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ

การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดเพื่อให้วัดเป็นที่สปีบายะดังกล่าวข้างต้น เจ้าอาวาสจะต้องจัดให้มีการดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการของวัด เพื่อให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านและมีสภาพเป็นวัดในทางพระพุทธศาสนา คือ

- ๑) การทำป้ายชื่อวัด ซึ่งนิยมทำด้วยวัสดุที่คงทน มีขนาดพอสมควร เขียนระบุชื่อวัดและที่ตั้งให้ถูกต้อง และทำการจัดตั้งให้เหมาะสมสังเกตได้ง่าย
- ๒) การทำประวัติวัด ซึ่งนิยมเขียนประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ชื่อวัด มีความหมายอย่างไร สถานที่วัด มีอาณาเขตกว้างยาวเท่าไร ถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุภายในวัด

สร้างเมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ.อะไร สิ้นค่าใช้จ่ายเท่าไร ลำดับเจ้าอาวาส นับตั้งแต่เริ่มสร้างวัดมาจนถึงปัจจุบัน สถิติพระภิกษุสามเณรและ ฆราวาสว่ามีเท่าไร สถิติการศึกษา พระปริยัติธรรม เป็นต้น

๓) การทำแผนผังวัด หรือการวางแผนผังของวัด โดยสมควรที่จะมีการประชุมระหว่าง เจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัด รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ในการวางแผนผังของวัด เพื่อให้สะดวกในการก่อสร้าง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัดและเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่จะต้องจัดตั้งดำเนินการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๔) การสร้างถาวรวัตถุอันเหมาะสม เจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดจะต้องพยายามรักษาความเป็นระเบียบ ในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นไปตามแปลนที่ได้ตกลงกันไว้ โดยเน้นที่ประโยชน์ในการใช้และชุมชนเป็นหลัก

๒.๔.๓ การพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดหรือการจัดการสาธารณูปการ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการมีวัดนั้น เจ้าอาวาสจะต้องมีการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหว และบำเพ็ญตนเป็น “อัครจารีบุคคล” คือเป็นคนทำประโยชน์ โดยการจัดกิจการต่าง ๆ ของวัดด้านสาธารณูปการตามหลักการ ๔ อย่าง คือ

๑) อาวาสสัปปายะ คือ การทำให้วัดเป็นที่อยู่สบาย ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นรมณีสถานเป็นที่รื่นรมย์ เจริญตา แก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นอาราม คือ มีการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นสถานที่รื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่และควรจัดสถานที่ของวัดให้เป็นสัดส่วนมีเรือนคั้งที่เก็บของใช้ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป

๒) อาหารสัปปายะ คือ อาหารเป็นที่สบาย ไม่เดือนร้อนด้วยการแสวงหาอาหารในสมัยก่อนเป็นหน้าที่พระภิกษุเทศ ส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดให้มีสวัสดิการอาหาร จึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการควรรวมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้ ควรมีการกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควรแบ่งเป็นสาย มีการจับสลากเปลี่ยนเวรกันทุก ๗ วัน เพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวของบุคคล ควรมีการจัดฉันรวมกันในที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์ คือ ทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดิเรกลาภ ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปัฏฐาก ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวาย และสามารถแนะนำอบรมได้ง่ายในเวลา ก่อนและหลังอาหาร ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับกิจนิมนต์ และแจกจ่ายกิจนิมนต์ให้ทั่วถึงด้วยความเป็นธรรมและควรจัดตั้งมูลนิธิสังเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

๓) บุคคลสัปปายะ คือ การจัดให้มีบุคคลเป็นที่สบาย นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อความเจริญหรือความเสื่อมของวัด โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในวัดหรือบริเวณวัดอันประกอบไปด้วยคนวัด ๔ ประเภท คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา (แม่ชี) และเด็กวัด การจัดการสาธารณูปการ

จะต้องคำนึงถึงบุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้ โดยจัดให้มีที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปะปนกัน ดำเนินการให้มีการแบ่งเขตที่อยู่กันอย่างชัดเจน มีการวางระเบียบปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ของวัดให้เหมาะสม

๔) ธรรมส์ปายะ คือ การจัดให้มีธรรมมะเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายของการมีวัด คือเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรม การจัดการสาธารณูปการใด ๆ ของวัดจึงไม่ควรที่จะลืมหัวใจที่จะก่อให้เกิดความธรรมส์ปายะ คือ การจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนตามสมควรแก่กาลสมัยนั้น ๆ ด้วยการจัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับระบบการดำเนินชีวิตในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนที่สนใจและนับถือศาสนามีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กิจกรรมที่ดำเนินการอาจแบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ กิจกรรมประจำวัน เป็นกิจที่จะทำให้เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การทำวัตรสวดมนต์ ทำวัตรร่วมกันเช้า-เย็น เสร็จงานนั่งสมาธิภาวนา หรือการเปิดเทปกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมมะให้ชุมชนได้รับฟัง แต่สิ่งที่ทำได้ง่ายที่สุด คือ การเขียนพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้ตามต้นไม้ ในบริเวณวัด กิจกรรมในวันหยุดประจำสัปดาห์ หรือจะจัดกันในวัดพระ ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรมด้วยการเทศนา อบรมธรรม การเจริญพระกัมมัฏฐาน หรือจิตภาวนาการรักษาศีลอุโบสถ เป็นต้น และกิจกรรมในวันสำคัญของศาสนาโดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญนั้น ๆ เช่น การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม หรือตอบปัญหาธรรมะ เป็นต้น

๒.๔.๔ การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตราที่ ๔ ได้แบ่งศาสนสมบัติออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ศาสนสมบัติส่วนกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมีชื่อของวัดใดวัดหนึ่ง ๒. ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง การจัดการดูแลรักษา ศาสนสมบัติทั้งสองประเภทนั้น มีทั้งที่อยู่ในส่วนของรัฐและของมหาเถรสมาคม ซึ่งผู้ดูแลส่วนมากก็คือเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการที่อยู่ในเขตปกครองพื้นที่นั้น ๆ จะต้องจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี คือ การจัดการดูแลรักษาคุ่มครองป้องกันศาสนสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหายเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการให้มีการปฏิบัติในสิ่งต่อไปนี้

๑) ถ้าวัดใดยังไม่มีโฉนดแสดงกรรมสิทธิ์เป็นสถานที่ตั้งวัดเจ้าอาวาสต้องรีบดำเนินการจัดทำให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง พร้อมทั้งการปักปันเขตกันอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันกรณีพิพาทระหว่างวัดกับชาวบ้าน

๒) ถ้าวัดใดยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เจ้าอาวาสต้องดำเนินการให้เรียบร้อยให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และจัดการขึ้นทะเบียนที่ธรณีสงฆ์ และจัดการทาบัญชี ที่กัลปนา (ที่อุทิศผลประโยชน์ถวายวัด) ให้เป็นหลักฐาน และดำเนินการจัดที่ธรณีสงฆ์และที่กัลปนาสงฆ์ของวัดให้เกิดประโยชน์แก่วัดเท่าที่จะทำได้โดยไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

๓) ควรจัดทำบัญชีถาวรวัตถุของวัด ปุชนียวัตถุของวัด และถ้าเป็นไปได้ควรถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน และจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัด เก็บไว้เป็นหลักฐานให้เรียบร้อย^{๖๐}

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ได้กล่าวถึง บทบาทสาธารณูปการ ไว้ว่า การพัฒนาสาธารณูปการน่าจะแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) พัฒนาวัด ๒) พัฒนาคนในวัด ๓) พัฒนาชุมชน และเมื่อกล่าวโดยสรุปความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่ยอมรับประโยชน์แก่ประชาชนหรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้วัฒนาถาวรสืบไป ในปัจจุบันกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนาด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้เป็น ๓ เรื่อง ดังนี้

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์
๒. การพัฒนาวัด
๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง ๓ ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้วจะได้ ดังนี้

- ๑) ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
- ๒) ขอสถ้างวัด ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
- ๓) ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจาพรรษา
- ๔) ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
- ๕) ขอยุบวัด รวมวัด
- ๖) วัดประสพอัคคีภัย และวินาศภัย
- ๗) การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
- ๘) การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
- ๙) ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
- ๑๐) งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด^{๖๑}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า สาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด การดูแลและรักษาสสิ่งก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

^{๖๐} ขำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕), หน้า ๘๖.

^{๖๑} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๗๔.

งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ^{๖๒}

มาณพ พลไพรินทร์ กล่าวว่างานสาธารณูปการนั้นสืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัด มีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่ยุติธรรมของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็อาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำ เป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชน และกิจการด้านอื่น ๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นหรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่าสาธารณูปการ^{๖๓}

ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐและพุทธบริษัท จะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของพระสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกระดับต้องมองเห็นความสำคัญของการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี จะต้องรู้จักวิธีบูรณปฏิสังขรณ์ โดยยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแล ทำนุบำรุงศาสนวัตถุและศาสนสถานและการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานระดับบารมีเจ้าอาวาส และเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาสและเห็นผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานด้านอื่น ๆ การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ

๒.๕ บทสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

การปกครองคณะสงฆ์ มีแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า “ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์” แบ่งออกได้ ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนหลัก ได้แก่ แบบแผนกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงาน หรือคณะผู้รับมอบงาน

^{๖๒} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า ๗.

^{๖๓} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙๔.

๒. ส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชาการ
 ปรระสานงาน ผู้รักษาการแทน และวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

บางแบบแผนตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และบางแผนให้กำหนดโดยกฐมมหาเถร
 สมาคม หรือให้กำหนดโดยระเบียบมหาเถรสมาคม และบางแบบแผนได้ยึดจารีตเป็นหลักแยกตามที
 กำหนดไว้ในกฎหมายมี ๒ ส่วน คือ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ๑ ระเบียบการปกครอง
 คณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๑ และพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการวัดเห็นควรเพิ่ม
 ระเบียบการปกครองส่วนวัดเข้าเป็นส่วนที่ ๓

การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุต
 ปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาทั้งของ
 บรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม โดยแบ่งการศาสนศึกษาออกเป็น ๒
 แผนกหลัก ๆ คือ แผนกบาลี และแผนกนักรธรรม รวมถึงการศึกษาธรรมศึกษาและการจัดให้มี
 การเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนเสริมอีกด้วย

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล และช่วยเหลือ
 เกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาโดย
 แบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ

๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ทั้งนี้ การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน เป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์ จัดอยู่ในการศึกษา
 สงเคราะห์ที่เป็นงานของคณะสงฆ์ ดำเนินการโดยคณะสงฆ์เพื่อประชาชน มีหลักเกณฑ์และวิธีการไว้
 ชัดเจนตามประกาศของมหาเถรสมาคมและข้อบัญญัติที่กำหนดไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗, ๒๕๒๙, และ
 ๒๕๓๒ ตามลำดับ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุก บางทีถ้าไม่ได้ทำความเข้าใจให้ดีก็จะไม่
 เห็นความแตกต่างในเรื่องนี้ ขณะที่พูดถึงการเผยแผ่เชิงรับ หมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอน
 ธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึงการใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคน
 เข้าหาธรรม ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก

เวลาที่พระสงฆ์ทำเรื่องขอเลื่อนหรือตั้งสมณศักดิ์ ผลงานด้านเผยแผ่ก็จะอยู่ที่ว่ามีคนเข้า
 วัดถือศีลฟังธรรมจำนวนเท่าไร มีคนเวียนเทียนจำนวนเท่าไร อย่างนี้เรียกว่า การเผยแผ่เชิงรับ แม้แต่

การที่พูดถึงการเผยแพร่ของพระอัสสชิแค่ท่านไปบิณฑบาตในหมู่บ้านอุปลิสสะปริพาชกเห็นท่านแล้วเลื่อมใสมาขอพึ่งเทศน์ พระอัสสชิก็เทศน์ว่า “เอ ธมมา เหตุปภวา” เป็นต้น อุปลิสสะพึ่งแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมมาขอบวช นี่ก็เป็นการเผยแพร่เชิงรับ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ กล่าวคือหมายถึง

๑. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด (ศบว.)

อย่างไรก็ตาม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อน ที่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด และเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ

๑. ควบคุมการสาธารณูปการ

๒. ส่งเสริมการสาธารณูปการ

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การดำเนินกิจการเอง เช่น กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือคนยากจนหรือช่วยเหลือคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน

๒. การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน การช่วยเหลือทางราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพยาเสพติด

๓. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปาและไฟฟ้า

๔. การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติการสงเคราะห์คนชราและคนพิการ หรือการสงเคราะห์โดยประการอื่น

จากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน สามารถสรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้ เป็นภาระหน้าที่ ๆ พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม ให้เป็นไปตามอำนาจและหน้าที่ โดยการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นกรอบใหญ่ที่พระสังฆาธิการต้องบริหาร โดยใช้หลักการหรือทฤษฎีในการบริหารมาประยุกต์ใช้ในการนี้ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยชอบธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ที่สำคัญที่สุดคือ การปกครอง จะเห็นได้จากการที่ใช้คำว่า “การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม” เพื่อเรียกการปกครอง ซึ่งถ้าหากพระสังฆาธิการ บริหาร

กิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองให้เกิดความเรียบร้อยดีงามแล้ว หากมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การอื่น ๆ ก็จะทำให้ความเรียบร้อยดีไปด้วย สำหรับการศาสนศึกษา เปรียบเสมือนเข็มทิศชี้ทางที่ถูกต้อง เพราะการศึกษาพระธรรมวินัย นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อมีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็จะนำไปสู่ปฏิเวธ คือความรู้แจ้งเห็นจริง การศึกษาสงเคราะห์ เป็นอีกประการหนึ่งที่พระสังฆาธิการต้องจัดให้มี เพื่อเป็นการเกื้อกูลและตอบแทนสังคม โดยจะต้องจัดให้เป็นงานส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์ การเผยแผ่ เป็นอีกประการหนึ่งที่สำคัญ พระสังฆาธิการต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปราย ธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น การสาธารณูปการ พระสังฆาธิการจะต้อง ขวนขวายในการก่อสร้างถาวรวัตถุศาสนสถานใหม่ เพื่อให้เพียงพอและเหมาะสมกับการใช้งานพร้อมกันนั้นก็ต้องบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุศาสนสถานที่ชำรุดทรุดโทรมด้วยประการสุดท้าย สาธารณสงเคราะห์ เมื่อพระสงฆ์ได้กับการอุปถัมภ์จากสังคมแล้ว นอกเหนือจากการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน และเป็นเนื่อนาบุญของสังคมแล้ว พระสงฆ์ก็ต้องทำประโยชน์เกื้อกูลให้กับสังคมบ้าง โดยการสร้างสาธารณประโยชน์ หรือช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ ที่มองเห็นเป็นรูปธรรม ดังนั้น การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พระสังฆาธิการจะต้องบริหารให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามความเหมาะสมและกำลังที่จะสามารถบริหารได้

บทที่ ๓

งานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารงานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ประเด็นที่กล่าวถึงในบทนี้ ประกอบด้วย ประวัติของพระเทพปริยัติ การบริหารงานของพระเทพปริยัติ ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการสงเคราะห์ โดยมุ่งเน้นการสาธารณูปการเป็นสำคัญ ทั้งในสำนักงานสาธารณูปการวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ดังจะได้กล่าวตามลำดับ

๓.๑ ประวัติของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

๓.๑.๑ ชาตภูมิ

ชื่อ สอาด นามสกุล ณะสาร เกิดวันจันทร์ ที่ ๒๘ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ปี มะเมีย บิดาชื่อ นายอ้าย ณะสาร (ถึงแก่กรรม) มารดาชื่อ นางนวล ณะสาร (ถึงแก่กรรม) ภูมิลำเนาเดิม บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งแดง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพี่ชายคนโต มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๗ คนนับพี่ชายด้วย รวม ๘ คน ชาย ๓ หญิง ๕

๓.๑.๒ บรรพชาและอุปสมบท

บรรพชา เมื่อวันพุธ ที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๙ เดือน ๕ เหนือ แรม ๕ ค่ำ ณ วัดทุ่งแดง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พระครูโสภณสารคุณ (ดวงทิพย์ คนธสาโร) วัดประตูโขง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท วันเสาร์ ที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เดือน ๑๐ เหนือ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ณ พัทธสีมา วันพันตอง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระอุดมวุฒิคุณ วัดสำเภา ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายา ขนติโก พระครูปัญญาญาณพคุณ วัดลอยเคราะห์ ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูมุนีธรรมาภรณ์ วัดมหาวัน ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอนุสาวนาจารย์

๓.๑.๓ การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๘ สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านทุ่งแดง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๐๕ สำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดพันตอง ตำบลช้างคลาน
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๒๑ จบหลักสูตรพระสังฆาธิการ ระดับปกครองจังหวัดและอำเภอโรงเรียน
พระสังฆาธิการส่วนกลาง

พ.ศ. ๒๕๒๘ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค สำนักเรียนวัดพันตอง ตำบลช้างคลาน
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๓.๑.๔ งานด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นรองเจ้าคณะอำเภอพร้าว
- พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นเจ้าคณะอำเภอพร้าว
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดกลางเวียง
- พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดเชตุพน
- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด
- พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

๓.๑.๕ งานด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี สำนักศาสนศึกษาวัดพันตอง
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นครูใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดพันตอง
- พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นประธานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดกลางเวียง ตำบลเวียง
อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นพระปริยัตินิเทศจังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นกรรมการศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นประธานศูนย์ครูพระปริยัตินิเทศก์ จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นผู้จัดการโรงเรียนเชตุพนศึกษา ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นกรรมการสภาวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นเปิดสอนบาลี-นักธรรมและพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สำหรับนักเรียน
วัดเจ็ดยอด อำเภอเมืองเชียงใหม่

๓.๑.๖ งานด้านการเผยแผ่

พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นวิทยากรอบรมหน่วย อ.ป.ต. อำเภอพร้าว

พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นวิทยากรถวายความรู้พระธรรมจาริก วัดศรีโสดา อำเภอเมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นวิทยากรโครงการอบรมจริยธรรมในโรงเรียน

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นวิทยากรบรรยายธรรมประจำสถานีวิทยุ วป.ถ. ๒ และสถานีวิทยุเสียงสามยอด

พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นวิทยากรอบรมผู้ต้องขังเรือนจำกลางเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นองค์เทศน์อบรมกลุ่มหนุ่มสาว จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นวิทยากรอบรมจริยธรรมแก่ผู้ป่วยโรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นวิทยากรบรรยายธรรมสถานีวิทยุทหารอากาศ เชียงใหม่ และ
สถานีโทรทัศน์ ช่อง ๘ ลำปาง

พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นวิทยากรโครงการต่าง ๆ ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่

๓.๑.๗ สมณศักดิ์และเกียรติคุณที่ได้รับ

๑) สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะ
อำเภอชั้นโทที่ พระครูประสิทธิ์พุทธศาสน์

พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะ
อำเภอชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทิน
นามที่ พระวิมลญาณมุนี

พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนาม
ที่ พระราชเชมมาร

พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนาม
ที่ พระเทพปริยัติ

๒) เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๒๕ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มอบเกียรติบัตรให้ในฐานะเป็น
อาสาสมัครปฏิบัติภารกิจอันยังประโยชน์ต่อผู้ป่วยและต่อกิจการของโรงพยาบาลนครเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๒๙ โรงพยาบาลประสาทเชียงใหม่ มอบเกียรติบัตรให้ในฐานะเป็นอาสาสมัคร
ปฏิบัติธรรมที่ยังประโยชน์ต่อผู้ป่วย และกิจการของโรงพยาบาลประสาทเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๗ ชมรมจริยธรรมโรงพยาบาลสวนปรุง มอบวุฒิบัตรในฐานะเป็นพระวิทยากร บรรยายธรรมแก่ผู้ป่วยและบุคลากรของโรงพยาบาลสวนปรุง อย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. ๒๕๔๗ มูลนิธิครูบาศรีวิชัย มอบประกาศเกียรติคุณและโล่รางวัลให้ ในฐานะเป็นผู้ มีผลงานดีเด่นเจริญรอยตามครูบาศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๕๔๘ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มอบเกียรติบัตร ในฐานะวิทยากรบรรยายธรรมแก่ผู้ป่วยของโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๘ โรงพยาบาลประสาทเชียงใหม่ มอบเกียรติบัตรให้ในฐานะเป็นอาสาสมัคร ร่วมโครงการ “พบกันทางธรรม” โดยบรรยายธรรมเพื่อบำบัดรักษาโรคทางใจแก่ผู้ป่วย และกิจการ ของโรงพยาบาลประสาทเชียงใหม่อย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้รับคัดเลือกให้เป็นเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่ สาขาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๘

พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้รับพระราชทานปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พธ.ด.) สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๑.๘ บุคลิกภาพ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) เป็นพระมหาเถระที่มีปฏิปทาจริยาวัตรตรงดงาม สีลาจาร วัตรเรียบร้อย เป็นพระมหาเถระที่พูดน้อยเปี่ยมด้วยเมตตาธรรม บุคลิกภาพหรือปฏิปทาจริยาวัตรถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของพระสงฆ์ผู้บริหารนอกเหนือไปจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะ บุคลิกภาพที่สง่างาม ย่อมสร้างความศรัทธาให้เกิดผู้พบเห็นเป็นครั้งแรก พระพุทธเจ้านั้นพระองค์ทรง มีพระวรกายที่สง่างาม ประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐^๑ ประการ ดังมีผู้ชมว่า “พระสมณโคดมทรงมีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก มีวรรณะ และสรีระดุจดั่งพรหมน่าชมยิ่งนัก”^๒ มีพระสุรเสียงไพเราะ ดุจเสียงแห่งพรหม ตรัสมีสำเนียงไพเราะ ดุจนกการเวก ตรัสถ้อยคำตรงดงาม มีพระวาจาสุภาพ สละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความ แจ่มแจ้ง ยิ่งก่อให้เกิดความเพลิดเพลินสุขใจชวนอยากให้ฟัง^๓

ขณะเดียวกันพระอากัปกิริยามารยาททุกอย่างมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความ เลื่อมใส เริ่มแต่สมบัติผู้ดีและมารยาทอันเป็นที่ยอมรับของสังคม ตลอดจนพระบุคลิกลักษณะที่เป็น เสน่ห์ทุกประการ พร้อมไปด้วยความองอาจความสง่างาม ความสงบเยือกเย็น การแสดงธรรมของ

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๐/๑๕๙-๑๖๓.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๖/๔๗๔.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓/๑๕.

พระองค์นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจชวนอยากให้ฟัง
อยากใกล้ชิดพระองค์อยู่ไม่ว่า^๔

บุคลิกภาพถือว่าเป็นปัจจัยภายนอกที่สร้างเสริมศรัทธาให้เกิดในขั้นต้นเท่านั้น การที่
พระนักปฏิบัติ นักบริหาร คำนึงถึงการปรับปรุงบุคลิกภาพของตนย่อมเป็นการเสริมสร้างศรัทธาอย่างมี
ต้องสงสัย ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจึงควรเป็นผู้ที่ระมัดระวังตนให้มีความสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ มีความ
แจ่มใส สงบสำรวม สง่าผ่าเผยด้วยความมั่นใจในตนเอง ส่วนความงดงามในรูปโฉมนั้นเมื่อเทียบกับ
ความงดงามภายในคือจิตใจแล้วมีความหมายน้อยในบุคลิกภาพที่ดีของผู้ที่เป็นนักบริหาร

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) เป็นผู้มีบุคลิกภาพและปฏิบัติทางจริยาวัตรตรงตาม
สามารถปฏิบัติตนดำรงอยู่ในขั้นศีลธรรมและเมตตาธรรมสม่ำเสมอ นับเป็นบุคลิกภาพที่โดดเด่นและ
สง่างามยิ่ง ขณะเดียวกันก็เป็นพระมหาเถระที่มีอารมณ์ขัน ร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความอ่อน
น้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดตน ไม่ยกตนข่มท่าน บริหารงานคณะสงฆ์ด้วยความรู้ความสามารถและที่
สำคัญให้ความเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา ยกย่องให้เกียรติในการทำงานร่วมกันอย่างสันติสุข

๓.๑.๙ คติและหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต

๑) คติธรรมของพระเทพปริยัติ

“ความยุติธรรมนำพาสังคมร่มเย็น”

“ผู้ใดไม่ละเมิดความยุติธรรม เพราะความรัก ความชัง ความเียงเอกรา และความกลัว
ยศของผู้นั้น ย่อมเด่นดุจดวงจันทร์ เปล่งแสงสว่างในข้างขึ้นทุกค่ำคืน”^๕

การประพฤติธรรม คือการประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของความถูกต้องและความดี ทั้ง
ปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้ดีสมกับที่เกิดเป็นคนและให้มีความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง เราจะเห็นได้ว่า
การประพฤติธรรมนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ เป็นมงคลที่ ๑๖

เหตุที่พระองค์ทรงวางลำดับมงคลว่าด้วยการประพฤติธรรมไว้ตรงนี้ ก็เพราะในการ
สงเคราะห์ญาติและการทำงานไม่มีโทษ ซึ่งเป็นการทำงานเพื่อส่วนรวมนั้น เราต้องมีการทำงานติดต่อกับ
กับคนจำนวนมาก ซึ่งมีอัธยาศัยต่าง ๆ กันไป ถ้าไม่ระมัดระวังให้ดีแล้ว โอกาสที่จะกระทบกระทั่งกันก็
มีมาก โอกาสที่เราจะทำงานเสียหายเพราะขาดความเป็นธรรมก็มีมากเช่นกัน

ดังนั้น ก่อนทำงานเพื่อส่วนรวมจึงต้องประพฤติธรรม เพื่อเป็นการปรับปรุงตนให้พร้อมที่
จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างผาสุก ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งได้แก่การประพฤติ
ปฏิบัติตน ๒ ลักษณะควบคู่กันไป ได้แก่

^๔ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
พุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๓๑.

^๕ อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๘/๒๓.

๑. ประพฤติเป็นธรรม

๒. ประพฤติตามธรรม

ประพฤตินี้เป็นธรรม คือมีความเที่ยงธรรม เป็นความถูกต้องและเป็นความดี ความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยของสังคมนั้น ขึ้นอยู่กับหลักธรรมอย่างหนึ่งคือ “ความเป็นธรรม” สังคมใดก็ตามแม้จะมีข้าวปลาอาหารสมบูรณ์มั่งคั่งบริบูรณ์ แต่ถ้าขาด “ความเป็นธรรม” เสียอย่างเดียว สังคมนั้นก็จะมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะขาดความเป็นธรรม ครอบครัวจึงแตกสลาย เพราะขาดความเป็นธรรม บ้านเมืองจึงเกิดปฏิวัติรัฐประหาร เพราะขาดความเป็นธรรม สงครามระหว่างประเทศจึงเกิดขึ้น ความเป็นธรรม คือการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกหนทุกแห่ง มีบางคนเข้าใจว่า ความเป็นธรรมก็คือความยุติธรรมเป็นเรื่องมาจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้ให้ ตนเป็นผู้รับ ความเข้าใจเช่นนี้ผิด อันที่จริงความเป็นธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนจะต้องให้แก่กัน

จะเห็นได้ว่า พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้ยึดคติธรรมคือความยุติธรรมหรือการประพฤตินี้เป็นธรรมและการประพฤตินี้ตามธรรมนั่นเอง ชีวิตสมณะของท่านได้ดำรงตนตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้อย่างเคร่งครัด และปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมได้อย่างงดงาม ทั้งยังยึดถือคติธรรมที่ว่า “ความยุติธรรมนำพาสังคมร่มเย็น” ทำให้ชีวิตท่านและผู้เกี่ยวข้องมีแต่ความสงบสุข ร่มเย็นเพราะท่านยึดถือปฏิบัติคติธรรมข้อนี้นั่นเอง

๒) หลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตของพระเทพปริยัติ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตตั้งแต่บวชเรียนครั้งยังเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ตลอดถึงชีวิตในปัจจุบัน คือยึดหลักหิริ โอตตัปปะ โดยสะท้อนว่าการทำชั่ว เหมือนการเดินทางตามกระแส น้ำ เดินไปได้ง่าย ทุกคนพร้อมที่จะกระทำการต่าง ๆ ไปตามกระแสกิเลสอยู่แล้ว ถ้าไม่ควบคุมให้ดี ย่อมตกเป็นทาสของกิเลส กระทำการต่าง ๆ ตามอำนาจของความอยากก็จะประสบทุกข์ในบั้นปลาย การทำดีเหมือนการเดินทางทวนกระแส น้ำ เดินลำบากต้องใช้ความอดทน ใช้ความพยายามต้องระมัดระวังไม่ให้ลื่นล้ม การทำความดีเป็นการทวนกระแสกิเลสในตัว ไม่ทำสิ่งต่าง ๆ ตามอำเภอใจ คำนึงถึงความถูกต้องความดีเป็นที่ตั้งไม่ยอมเป็นทาสของความอยาก เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ต้องใช้ความสุขุมรอบคอบ ใช้ความอดทนพยายามสูง แต่จะประสบสุขในบั้นปลาย การทำกลางๆ เหมือนยืนอยู่เฉย ๆ กลางกระแส น้ำ ไม่ซำก็ถูกกระแสน้ำพัดพาไปได้

หิริ คือ ความละอายบาป เป็นความรู้สึกรังเกียจ ไม่อยากทำบาป เห็นบาปเป็นของสกปรกจะทำให้ใจของเราเศร้าหมอง จึงไม่ยอมทำบาปเหตุที่ทำให้เกิดหิริ

๑) คำนึงถึงความเป็นคน หรือชาติตระกูล “เรานี้มีบุญอุทิศส่ำฟ้าได้เกิดเป็นคนแล้ว ทำไมจึงจะมาฆ่าสัตว์ ทำไมต้องมาขโมยเขากินนั่นมันเรื่องของสัตว์เดรัจฉาน ทำไมต้องมาแย่งผัวแย่งเมียเขา ไม่ใช่หมู หม่า กา ไก่ ในฤดูผสมพันธุ์นี้ เรานี้มันชาติคน เป็นมนุษย์สูงกว่าสัตว์ทั้งหลายอยู่แล้ว” พอคำนึงถึงชาติตระกูล หิริก็เกิดขึ้น

๒) คำนี้ถึงอายุ “โธ่เอ๊ย เราก็แก่ปานนี้แล้ว จะมานั่งเกี้ยวเด็กสาว ๆ คราวลูกคราวหลานอยู่ได้อย่างไร โธ่เอ๊ยเราก็แก่ปานนี้แล้วจะมาขโมยของเด็กรุ่นลูก รุ่นหลานได้อย่างไร” พอคำนี้ถึงวัย หิริก็เกิดขึ้น

๓) คำนี้ถึงความดีที่เคยทำ “เราก็เคยมีความองอาจกล้าหาญทำความดีมาก็มากแล้ว ทำไมจะต้องมาทำความชั่วเสียตอนนี้ละ ไม่เอาละ ไม่ยอมทำความชั่วละ” พอคำนี้ถึงความดีเก่าก่อน หิริก็เกิดขึ้น

๔) คำนี้ถึงความเป็นพหูสูต “ดูซิ เราก็มีความรู้ขนาดนี้แล้ว รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ รู้สารพัดจะรู้แล้วจะมาทำความชั่วได้อย่างไร” พอคำนี้ถึงความเป็นพหูสูต หิริก็เกิดขึ้น

๕) คำนี้ถึงพระศาสนา “เราเองก็ถูกพระพุทธเจ้า พระองค์ผู้ทนต์เหนียวยาก ตรัสรู้ธรรมแล้วทรงสั่งสอนอบรมพวกเราต่อ ๆ กันมา เราจะละเลยคำสอนของพระองค์ ไปทำชั่วได้อย่างไร” พอคำนี้ถึงพระศาสนา หิริก็เกิดขึ้น

๖) คำนี้ถึงครูอาจารย์ สถานศึกษา “ฮิ เราก็ศิษย์มีครูเหมือนกัน ครูอาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนมา ชื่อเสียงสถาบันของเราโด่งดังเป็นที่ยกย่องสรรเสริญ แล้วเราจะมาทำชั่วได้อย่างไร” พอคำนี้ถึงครูอาจารย์ สำนักเรียน หิริก็เกิดขึ้น

โอดตปปะ คือ ความเกรงกลัวบาป เป็นความรู้สึกกลัว กลัวว่าเมื่อทำไปแล้ว บาปจะส่งผลเป็นความทุกข์ทรมานแก่เรา จึงไม่ยอมทำบาป สังคมทุกแห่งมีกฎหมายห้ามคนกระทำชั่ว หากใครละเมิดกฎหมายก็จะได้รับโทษ กฎหมายเป็นข้อห้ามที่มีไว้เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างปกติสุข หนวยย่อย ๆ ในสังคม เช่น โรงเรียน ก็มีกฎและระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย เช่นกัน การที่คนเราไม่ทำความชั่วหรือความผิดตามกฎหมายหรือระเบียบของโรงเรียนห้ามไว้ นั้น อาจเป็นเพราะเหตุผล ๒ กรณี คือ กลัวถูกลงโทษและติดตะราง หรือมีคนอื่นก็กลัวถูกคนอื่นติเตียนประการหนึ่ง ที่ไม่ทำความชั่วเพราะละอายต่อความชั่วและเกรงกลัวความชั่วอีกประการหนึ่ง การละอายต่อความชื่อนั้น ทางพระเรียกว่า “หิริ” การละอายต่อความชั่ว คือการละเว้นความชั่ว เพราะละอายแก่ใจตนเอง มีความสำนึกตัวว่า สิ่งนี้เป็นสิ่งชั่วไม่ควรทำ การที่ไม่ทำความชั่วมิใช่เพราะกลัวถูกจับหรือกลัวคนเห็น คนที่มีจิตสำนึกทางจริยธรรมนั้น ที่ไม่ทำความชั่วมิใช่เพราะกลัวการถูกลงโทษที่มาจากภายนอก แต่เพราะความรู้สึกภายในยับยั้งไว้ มิใช่เพราะกลัวคนอื่นเห็น แต่เพราะตัวเองละอายที่จะเห็นตนทำเช่นนั้น ส่วนความเกรงกลัวต่อความชื่อนั้น ทางพระเรียกว่า “โอดตปปะ” คนที่กลัวความชื่อนั้น ไม่ยอมทำผิดเพราะกลัวความชั่ว มิใช่กลัวตะรางหรือคำติเตียน เขาไม่ทำความชั่วเพราะสิ่งนั้นเป็นความชั่ว เขาเห็นความชั่วเป็นสิ่งโสโครก ไม่อยากเข้าใกล้ เพราะกลัวจะเกิดความสกปรกขึ้นในจิตใจเหตุที่ทำให้เกิดโอดตปปะ

๑) กลัวคนอื่นติ “นี่ถ้าเราขึ้นไปขโมยของเขาเข้า คนอื่นรู้คงเอาไปพูดกันทั่ว ชื่อเสียงที่เราอุตส่าห์สร้างมาอย่างดี คงพังพินาศหมดคราวนี้เอง “เมื่อกลัวว่าคนอื่นเขาจะติเอา โอดตปปะก็เกิดขึ้น จึงไม่ยอมทำบาป”

๒) กลัวการลงโทษ “อย่าดีกว่า ขึ้นไปฆ่าเขาเข้า บาปกรรมตามทันตำรวจจับได้ มีหวังติดคุกตลอดชีวิตแน่” เมื่อกลัวว่าบาปจะส่งผลให้ถูกลงโทษ โอดตปปะก็เกิดขึ้น จึงไม่ยอมทำบาป

๓) กลัวการเกิดในทุคติ “ไม่เอาละ ขึ้นไปขโมยของเขา อีกหนอยต้องไปเกิดเป็นสัตว์นรก สัตว์เดียรัจฉาน เป็นเปรต เป็นอสุรกาย ไม่ทำดีกว่า” เมื่อกลัวว่าจะต้องไปเกิดในทุคติ โอดตปปะก็เกิดขึ้นจึงไม่ยอมทำบาป

หิริโอดตปปะ หรือความละอายต่อความชั่วและเกรงกลัวความชั้วนี้ เป็นหลักธรรมที่สำคัญมาก พระพุทธศาสนาเรียกว่า “โลกपालธรรม” หรือธรรมที่คุ้มครองโลก เป็นหลักที่จะอำนวยสันติสุขให้เกิดขึ้นในโลกได้อย่างแท้จริง ถ้าพึงเพียงกฎหมายอย่างเดียวไม่อาจทำให้สังคมสงบสุขได้ เพราะหากขาดหิริโอดตปปะแล้ว คนจะตกเป็นทาสของสิ่งเย้ายวน และโอกาสที่จะทำผิดก็เกิดขึ้นได้เสมอ การอบรมปลูกฝังให้คนมีสำนึกดีชั่ว มีความละอายและเกรงกลัวความชั่ว เป็นการตัดต้นตอของความชั่วอย่างถึงรากถึงโคน เพราะการไม่ทำชั้วนั้นอยู่ที่ตัวเองมิให้ผันแปรไปตามสิ่งเย้ายวนภายนอก

สังคมจะเป็นสุขเมื่อคนทุกคนมีหิริโอดตปปะ ดังนั้นเราแต่ละคนจะต้องปลูกฝังสิ่งนี้ให้แต่ตัวเอง การพัฒนาตัวเองให้เป็นคนมีหิริโอดตปปะนั้น เริ่มจากง่าย ๆ ก่อน คือ ฝึกตัวเองให้เคารพกฎหมายและระเบียบของโรงเรียนไว้ ข้อนี้ทำไม่ยากเพราะการละเมิดกฎหมายและระเบียบนั้นตัวเองต้องถูกลงโทษอยู่แล้ว หัดตัวเองให้กลัวการถูกลงโทษก่อน ถ้าหากจะพยายามหาอุบายหลีกเลี่ยงกฎหมายและระเบียบ จงระลึกอยู่เสมอว่าท่านอาจจะพลาดพลั้ง หรือถ้าท่านคิดว่าท่านฉลาดเอาตัวรอดได้ จงนึกว่าอาจมีคนฉลาดกว่าและจับได้ ถ้าท่านกำลังจะทำผิดเพราะคิดว่าไม่มีใครรู้เห็น จงจำไว้ว่าความลับไม่มีในโลกนี้

เมื่อฝึกตนให้เป็นคนเคารพและกลัวกฎหมายแล้ว ขั้นต่อไปก็ฝึกให้เคารพตนเอง หัดปกครองตนเอง การปกครองตนเอง คือ การยับยั้งใจตนเองมิให้กระทำผิด จงคิดว่าเราเป็นมนุษย์ ซึ่งแปลว่าผู้มีใจสูง มนุษย์เท่านั้นที่อาจฝึกให้รู้จักละอายต่อความชั่วได้ การฝึกสัตว์เดรัจฉานนั้นฝึกได้ทางเดียวคือ การลงโทษ ถ้าสุนัขตัวโตที่บ้านของเราวิ่งแกตัวเล็กเสมอ เราฝึกให้มันละเว้นการวิ่งแกนี้ ได้โดยใช้ไม้ตีมันทุกครั้งที่มีมันวิ่งแกตัวเล็ก ในที่สุดมันจะละเว้นการวิ่งแกได้ แต่เราไม่อาจสั่งสอนมันโดยการ อบรมจิตใจให้มันเกิดความละอาย เพราะมันปกครองตัวเองไม่ได้ มันไม่อาจรับการฝึกให้เคารพตัวเองได้ ฝึกได้ก็แต่การเคารพไม้เรียว แต่มนุษย์ประเสริฐกว่าสัตว์ มนุษย์เท่านั้นที่ฝึกให้ละอายความชั่วได้ นั่นคือรู้จักยับยั้งซึ่งใจมีสำนึกผิดชอบชั่วดี มนุษย์เท่านั้นที่อบรมให้ละเว้นความชั่วและทำความดี เราเกิดมาเป็นคนแล้วควรทำตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทำให้ตนเป็นผู้มีศักดิ์ศรีเหนือกว่าสัตว์

เดรัจฉาน หากใช้สติปัญญาไตร่ตรองอย่างนี้แล้ว และเมื่อเคยชินกับการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบมาแล้ว หลักธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ทุกคนสามารถกระทำตามได้

๓.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่และเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สำหรับภาวะผู้นำหรือผู้บริหารส่วนตัวของพระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์สุปฏิปันโน มีจริยวัตรที่งดงาม เป็นหลวงพ่อดีของลูกศิษย์ เป็นครูผู้สอนที่ดีที่ปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง เป็นพระเถระที่ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ด้วยหลักเมตตาธรรมและความยุติธรรม นอกจากนี้ พระเดชพระคุณ ยังยึดหลักในวิธีการสอนหรือการแนะนำตามหลักผู้นำของพระพุทธเจ้า ๔ ประการ คือ

๑) **สมาทปนา** คือ ชักชวนด้วยกิจกรรม เป็นผู้นำในการชักชวนในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒) **สมุตเตชนา** คือ ปลูกใจด้วยสื่อการสอน โดยได้นำสังคมนวัตกรรม เทคโนโลยี การสอนอยู่เสมอ เช่น คอมพิวเตอร์ หรือระบบโทรทัศน์ดาวเทียม เป็นต้น ซึ่งพระเดชพระคุณ ถือว่าเป็นครูพระสอนคอมพิวเตอร์ในยุคแรก ๆ ของประเทศไทยก็ว่าได้

๓) **สันทัตสนา** คือ ชี้หลักด้วยวิชาการ โดยมีการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ อย่างกว้างขวาง และ

๔) **สัมปัทสนา** คือ ให้เพลินด้วยศิลปะการแสดง โดยส่งเสริมให้ศิษยานุศิษย์ที่เป็นนักเรียน นักศึกษา ให้ได้เป็นนักร้อง นักดนตรี นักสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ จนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย และให้ตระหนกอยู่เสมอว่า เมื่อเป็นคนเก่งแล้ว ต้องเป็นคนดีด้วย

ในปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ถูกกำหนดโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ หมวด ๒ ว่าด้วยมหาเถรสมาคม มาตรา ๑๕ ตรี และหมวด ๖ ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งได้ให้อำนาจหน้าที่แก่มหาเถรสมาคมปกครอง และกำกับดูแลกิจการคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน^๗ คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา

^๖ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๔.

^๗ กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๕-๖.

ศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ มหาเถรสมาคมได้มีการปรับปรุงการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของราชอาณาจักร โดยออกกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าคณะผู้ปกครองในเขตการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยในส่วนกลางมีเจ้าคณะหนเป็นผู้ปกครอง และในส่วนภูมิภาคมีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ปกครองตามลำดับในแต่ละระดับในส่วนการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ มีวัดภายใต้การปกครอง จำนวน ๑,๘๒๕ วัด โดยแบ่งเป็น ๒๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอแม่แตง อำเภอแม่ริม อำเภอแม่วาง อำเภอแม่ฮอน อำเภอแม่ฮวย อำเภอไชยปราการ อำเภอจอมทอง อำเภอดอยเต่า อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอดอยหล่อ อำเภอฝาง อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย อำเภอสันป่าตอง อำเภอสารภี อำเภอหางดง อำเภออมก๋อย อำเภอฮอด และอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีพระภิกษุ จำนวน ๕,๒๗๕ รูป สามเณร ๖,๕๗๐ รูป ศิษย์วัด ๑,๔๗๒ คน^๘ ซึ่งผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ระดับรองเจ้าคณะอำเภอ เลขานุการ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำเสนอได้โดยลำดับ ดังนี้

๓.๒.๑ การบริหารงานด้านการปกครอง

การปกครองในงานวิจัยนี้ หมายถึง การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม และยังหมายถึงงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแลรักษา ควบคุมให้พระเดชพระคุณอยู่ในที่พระเดชพระคุณควรจะอยู่ ด้วยเหตุนี้ พระสังฆาธิการ จึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับ

^๘ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, ทำเนียบพระสังฆาธิการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๙, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.), หน้า ๑๓๖.

อธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมทั้งตลอดควบคุมบังคับบัญชา พระภิกษุสามเณรผู้อยู่ภายใต้เขตปกครองของตน ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในการบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^๙

อนึ่ง ในการจัดโครงสร้างองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน นอกจากจะใช้ พระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้ว ยังใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาเป็นเครื่องมือในการปกครองด้วยโดยเนื้อหาสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีทั้งหมด ๔๖ มาตรา แบ่งเป็น ๘ หมวด มีสาระสำคัญ คือการมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรสูงสุด ให้เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้งหมด นอกจากนั้นองค์กรมหาเถรสมาคม ประกอบไปด้วย สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง ทรงอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาการคณะสงฆ์ และมีสมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง มีพระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกิน ๑๒ รูป เป็นกรรมการ (มาตรา ๑๒) ซึ่งส่วนมากจะทรงแต่งตั้งไว้เต็ม โดยดำรงตำแหน่งคราวละ ๒ ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีก (มาตรา ๑๔) ก็ได้ ตามสมควร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้กรมการศาสนา (ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) มีหน้าที่เป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (มาตรา ๑๓)^{๑๐} ส่วนกิจการของพระศาสนาเกี่ยวกับการให้การบรรพชาอุปสมบทกุลบุตร มหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอน พระอุปัชฌาย์ เพื่อคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมแล้วแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระอุปัชฌาย์และแบ่งเขตการบรรพชาอุปสมบทตามเขตที่ระบุไว้ในตราตั้งหรือเขตอำนาจการปกครองของพระอุปัชฌาย์นั้น โดยพระอุปัชฌาย์มีหน้าที่หลักในการตรวจสอบกุลบุตร ที่ต้องการจะบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมตามหลักพระธรรมวินัยหรือไม่แล้ว จึงให้การบรรพชาอุปสมบทต่อไป^{๑๑}

^๙ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), **วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๙-๕๒.

^{๑๐} พระเทพเวที (ประจวบ ธมฺมเสฏฺโฐ), **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๑-๑๒๗.

^{๑๑} พระยุกุณา รมณียธมฺโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดมีวัดภายใต้การปกครอง จำนวน ๑,๘๒๕ วัด โดยแบ่งเป็น ๒๕ อำเภอ มีพระภิกษุ จำนวน ๕,๒๗๕ รูป สามเณร ๖,๕๗๐ รูป ศิษย์วัด ๑,๔๗๒ คน พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้กล่าวว่า มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับและสั่งการคือเป็นผู้ปกครองมีหน้าที่บริหาร และผู้ตรวจการ จะคอยให้คำแนะนำ การปกครองคณะสงฆ์ต้องมุ่งเน้นพัฒนาวัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้วัดทั้งหลายได้สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงรวมกันทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการวางโครงการหรือการแบ่งงานมอบอำนาจหน้าที่การทำงานเป็นทีมซึ่งต้องประสานการทำงานร่วมกัน โดยมีกองงานเลขานุการ เป็นทีมงานที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางในการประสานการทำงานของวัดต่าง ๆ เพื่อมุ่งพัฒนาส่งเสริมให้คณะสงฆ์ระดับวัดเข้มแข็งมุ่งสร้างค่านิยมที่ดีให้เกิดขึ้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้นทีมงานจะต้องรีบเข้าไประงับปัญหาให้ได้หากระงับไม่ได้ให้รายงานต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้หากมีการตัดสินใจหรือเกิดขึ้นจะต้องกระทำด้วยความยุติธรรม รวมไปถึงการแต่งตั้งพระสังฆาธิการและการขอสมณศักดิ์อย่างโปร่งใส เพื่อที่จะสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา^{๑๒}

จากภาวะผู้บริหารงานด้านการปกครองของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสามารถสรุปได้ว่า พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เป็นผู้ที่มีภาวะผู้บริหารงานด้านการปกครอง โดยการมอบหมายให้เลขานุการเป็นผู้ประสานงานทางด้านการปกครองไปยังเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รวมถึงเจ้าอาวาสในวัดต่าง ๆ ในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีองค์กรที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ กองงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะมีพระสังฆาธิการ และพระภิกษุในระดับต่าง ๆ มาช่วยประสานงาน และสนับสนุนงานของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่โดยมีเลขานุการเป็นหัวหน้าของกองงานนี้ที่จะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓.๒.๒ การบริหารงานด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้วคงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก ป.ธ.๗), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

- ๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
- ๒) เพื่อใช้อบรม สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
- ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
- ๕) เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- ๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๑๓}

ในการจัดการศาสนศึกษาของสงฆ์เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งมีตำแหน่งเรียกว่า เจ้าสำนักเรียนการจัดการเรียนการสอนและการบริหารสำนักเรียน วัด และท้องถิ่นดำเนินการเอง โดย คณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแล และไม่มีกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารสำนักเรียน การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องของแต่ละวัดที่ดำเนินการเอง วัดใดที่มีเจ้าอาวาสเอาใจใส่ เป็นกิจธุระ ด้านการเรียนการสอนของวัดนั้นก็เป็นที่ไปด้วยดี ส่วนวัดที่เจ้าอาวาสไม่ให้ความสนใจ ก็ปล่อยให้ไปตามยถากรรม ทำให้ในท้องถิ่นห่างไกลจากตัวเมืองหรือชนบท บางพื้นที่ไม่มีการเรียนการสอน การศึกษาของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ปรากฏเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ หรือเมืองหลวงเท่านั้น สภาพการณ์ การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่า มีปัญหาการดำเนินงานแทบทุกด้านคือ ในส่วนของ ระบบการศึกษา ก็มีหลายระบบแต่ละระบบก็มีสังกัดที่แตกต่างกัน และไม่เชื่อมโยงถึงกันไม่เกื้อกูล กัน ไม่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ต่างคนต่างทำกันไปคนละทิศละทาง บางทีก็ขัดแย้งกัน สร้างความขัดแย้ง ทั้งในจิตใจพระภิกษุสามเณรที่เล่าเรียนและสร้างความขัดแย้งในการดำเนินการทั่วไป^{๑๔} ทำให้ขาด เอกภาพในการศึกษาไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งการขาดองค์กร ที่จะรับผิดชอบในการ บริหาร และดำเนินการโดยตรงและขาดเงินทุนขาดครูที่เป็นบุคลากรดำเนินการ^{๑๕}

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า ผู้นำทางปัญญาต้อง รู้ธรรม พระภิกษุและสามเณรจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาให้แตกฉาน โดยเฉพาะความรู้ทางด้านพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ซึ่งได้จัดให้มีการอบรมบาลี

^{๑๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การ พัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑.

^{๑๔} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕.

^{๑๕} คະນິงິນິຕິย໌ จັນทบุตฺร, สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานเพื่อสังคม, ๒๕๓๒), หน้า ๙๖ -๙๗.

ก่อนสอบ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าสอบได้มีกำลังใจ สนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากรคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ตลอดถึงการมีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม คือเมื่อได้รับการศึกษาธรรมะมาแล้วจะต้องนำไปปฏิบัติให้ได้ด้วย^{๑๖}

จากการศึกษาการบริหารงานด้านการศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปได้ว่า พระเทพปริยัติ เป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการศาสนา โดยการส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุ สามเณร ทั้งฝ่ายนักธรรมและบาลีตลอดถึงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ทั้งคฤหัสถ์และคหบดีให้ควบคู่กันได้อย่างลงตัว เรียกว่า โลกไม่ให้ข้าธรรมไม่ให้เสีย

๓.๒.๓ การบริหารงานด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษานอกการศาสนา หรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุน แก่สังคม^{๑๗} จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์ จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เป็นต้น มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่า ในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษาชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัววัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชนจึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๑๘} ในเวลาต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมาการจัดให้ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐ พระสงฆ์แม้จะมีบทบาทด้านการศึกษาก็เพียงช่วยสอนในโรงเรียนประชาบาลอยู่บ้าง แต่ต่อบทบาทเหล่านี้ก็ค่อย ๆ ลดน้อยลงตามลำดับ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลผลิตครูได้มากขึ้นก็ไม่ได้อาราธนาพระสงฆ์เป็นครูสอนวิชาสามัญในโรงเรียนอีกคงมีแต่การอาราธนาพระสงฆ์ไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้าง เป็นผู้อุปการะโรงเรียนบ้างการศึกษาของ

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโย), *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการศึกษาสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

รัฐที่พระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ยังคงมีส่วนช่วยอยู่ก็เป็นในด้านการศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น^{๑๙} การจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดและพระสงฆ์จัดให้มีการบริการแก่สังคมตามความมุ่งหมายของการศึกษาของรัฐที่มีการดำเนินกิจการอยู่ในปัจจุบัน สามารถแยกออกเป็น ๓ ลักษณะได้แก่^{๒๐}

๑) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ให้นักเรียนและพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ การจัดโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

๒) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถาบันศึกษาของรัฐ หรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัดการให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ การให้การอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๓) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา ในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม การจัดหน่วยนวกะ การใช้หน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแผ่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ ในปัจจุบันระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศเปลี่ยนไปมีการขยายฐานการศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และการศึกษาก็ก็นับประสบการณ์ตรงเป็นส่วนมากเด็กและเยาวชนจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองในระยะเวลาที่เปลี่ยนระบบการเรียนนี้ จึงทำให้ระบบโรงเรียนที่พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์จัดต้องประสบปัญหาในด้านการบริหารการจัดการเช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์หลายโรงเรียนต้องประสบปัญหานักเรียนขาดเรียน เนื่องจากใช้เวลาในระบบโรงเรียนสามัญเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่อาจทนระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนในวันอาทิตย์ได้หรือการที่โรงเรียนต้องขาดนักเรียนประเภท ได้แก่

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

^{๑๙} พระมหาสมทรง สิรินิจโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๒๐} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ชุดิมาการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๖.

๒) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรมหมวดธรรมบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขณะนี้มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นับหนักทางวิชาสามัญศึกษา การศึกษาสงเคราะห์นับเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษา ร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จึงกล่าวได้ว่า ในสังคมไทยแบบเดิม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชนจึงทำหน้าที่ให้การศึกษาดลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๒๑}

พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติการสงเคราะห์ให้พระภิกษุ สามเณร ประชาชนและเยาวชนได้รับการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่ดี ได้แก่ การจัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ วิทยาลัยสงฆ์ทั้งหมด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตลอดจนมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่นการเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น และยังได้สนับสนุนให้พระสงฆ์ได้สอนศีลธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ และอบรมประชาชนประจำชุมชนต่าง ๆ^{๒๒}

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๓.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

จากการศึกษาการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระเทพปริยัติ(สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสรุปได้ว่า พระเทพปริยัติ เป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำด้านการศาสนศึกษา โดยการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา บริหารงานได้อย่างครอบคลุม และมีประสิทธิภาพ

๓.๒.๔ การบริหารงานด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ขยายวงกว้างออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๒๓} โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอย่างหนึ่ง ที่มีการปฏิบัติตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันในประเทศไทยกิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและพระสงฆ์ที่มีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะการดำเนินการ ดังต่อไปนี้^{๒๔}

๑) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อาราธนาและที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียวหรือเทศน์ปจฉา วิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ

๒) การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบเสียงไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแผ่

๓) การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษา เป็นการประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาผู้เยาว์

^{๒๓} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตโน), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๒๔} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญโญ), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การดำเนินงานเหล่านี้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการกระจายอยู่ทั่วไป ในประเทศโดยผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายพระสงฆ์ ฝ่ายรัฐบาลและประชาชนทั่วไป ในส่วนของพระสงฆ์นั้นมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้รับผิดชอบคอยควบคุม และให้การส่งเสริม ส่วนผู้ทำหน้าที่ คือ พระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาส ที่จะต้องรับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่พระศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) สามารถแยกออกเป็น ๒ ประการ คือ เป็นฐานะในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานหลักของพระสงฆ์ ซึ่งในเขตปกครองจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการให้พระสงฆ์ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยพระนักเทศน์หรือนักเผยแผ่จะต้องนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาแสดงให้ประชาชน หรือผู้ที่สนใจให้เกิดความเข้าใจ และตรงประเด็นไม่ผิดเพี้ยน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารงานคณะสงฆ์^{๒๕}

จากการศึกษาการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสรุปได้ว่า พระเทพปริยัติ เป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการส่งเสริม และสนับสนุนการเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และการเผยแผ่ แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษา

๓.๒.๕ การบริหารงานด้านการสาธารณูปการ

คำว่า สาธารณูปการ ที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรก ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในมาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ ส่วนกลางเป็นองค์การต่าง ๆ คือ องค์การการปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และนอกจากนี้ จะกำหนดให้มีองค์การอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส “(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี”^{๒๖} การจัดการศาสนสมบัติ เป็นเรื่องที่สำคัญในงานด้านสาธารณูปการลักษณะของงานนี้ จะหมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน การศาสนสมบัติ ของวัด และกิจการอัน

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} ขำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗๓.

เกี่ยวกับวัด เช่น คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบการเลิก การขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นมาเป็นพระอารามหลวง เป็นต้น^{๒๗}

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า การปกครอง คณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่มีทั้งพระอารามหลวง และวัดราษฎร์ มีโบราณสถานที่ตั้งในเขตวัด เป็นจำนวนมาก เจ้าอาวาสต้องอนุรักษ์โบราณสถาน และพัฒนาพื้นที่โดยรอบให้สะอาด วัดต้องเป็น ศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โดยจะต้องบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะถาวรวัตถุต่าง ๆ ในวัดให้มีความรื่นรมย์ และชักจูงให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัด ในงานก่อสร้างเอื้อเพื่อแผ้วถางจัดหาช่วยเหลือทั้ง ฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสสม่ำเสมอ^{๒๘}

จากการศึกษาการบริหารงานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่สามารถสรุปได้ว่า ท่านได้อนุรักษ์โบราณสถาน พัฒนาพื้นที่โดยรอบให้สะอาด เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะ ในวัดต่าง ๆ ให้มีความรื่นรมย์และเป็นสถานที่น่าอยู่ สะอาด สว่าง และสงบ

๓.๒.๖ การบริหารงานด้านสาธารณะสงเคราะห์

การสาธารณะสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของ หน่วยงาน หรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อ สาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติ หรือประชาชนทั่วไปการให้การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เกิดจาก ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทางสังคม โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเกื้อกูล เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน^{๒๙} นอกจากนั้นแล้วในการบริหารจัดการด้านการสงเคราะห์ของ พระสงฆ์จึงเกิดจากหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ การดำรงชีวิต ของพระสงฆ์ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่ของชาวบ้านถวาย และว่าโดยสภาวะและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผล เกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้น จากทุกข์ โดยมีจุดเน้นที่การให้การสงเคราะห์ทางด้านหลักธรรม หรือทางด้านจิตใจเป็นหลัก

^{๒๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา**, หน้า ๑๑๑ -๑๑๒.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๙} มาถนพ พลไพรินทร์, **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**, หน้า ๒๓๗.

ดังปรากฏในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ตรัสถึงหน้าที่ของสมณพราหมณ์ที่จะต้องให้การอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้มีอุปการคุณแก่ตนด้วยหน้าที่ ๖ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ให้^{๓๐}

ทั้งนี้ ยังพบว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยที่ได้กล่าวมานี้ เป็นที่รับทราบกันมาโดยตลอดจนเมื่อความเจริญในรูปแบบที่เป็นอารยธรรมของตะวันตกได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยในรอบ ๑๐๐ ปีมานี้ จึงทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์สูญหายไป โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเมืองหลวงก่อน และค่อยขยายไปสู่ต่างจังหวัดทำให้พระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการสงเคราะห์แก่ประชาชนในรูปแบบที่แตกต่างออกไปปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์นี้ เป็นกิจการอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ที่กำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม และส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี และเพื่อการนี้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ในการออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ (มาตรา ๑๕ ตรี) สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยส่วนมาก คือ วัดและเจ้าอาวาส เพราะมีบทบาทปฏิบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๗) ไว้ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่จัดการของวัดให้เป็นไปด้วยดีและเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์พร้อมทั้งให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลซึ่งงานลักษณะนี้เป็นงานด้านการสงเคราะห์นั่นเอง^{๓๑}

ลักษณะการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ในปัจจุบันมี ๔ ประการ ดังนี้

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน หรือการตั้งมูลนิธิมุ่งเอากิจการที่ทำเอง หรือโครงการที่กำหนดเองทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือชั่วคราว

^{๓๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๓๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ), **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, หน้า ๑๒๓.

๒) การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการและการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการเอง

๓) การช่วยเหลือกิจการสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อื่นเป็นของสาธารณประโยชน์

๔) การช่วยเหลือกิจการประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น กาลประสูติทุกภัยกาลประสพภัย มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือบุคคล ทั้งเป็นการประจำและชั่วคราว

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า คณะสงฆ์ต้องไม่นิ่งดูตายเมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อน ต้องเข้าไปช่วยเหลือตามกำลังของตนเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนในยามลำบาก รวมไปถึงการช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ได้รับความเดือดร้อนด้วย อย่างเช่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่เกิดอุทกภัยในจังหวัดลำปาง แพร่ น่าน ทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ก็ต้องช่วยกันเยียวยาประชาชน รวมถึงพระสงฆ์ที่ได้รับประสูติทุกภัย รวมถึงได้ให้การสังเคราะห์หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน หน่วยงาน องค์กรการกุศลต่าง ๆ สนับสนุนในการบูรณะก่อสร้างศาสนสถาน บริหารจัดการได้อย่างมีทิศทาง โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ชัดเจน มีแผนงานหลักเกณฑ์รองรับมีผู้รับผิดชอบ มีงบประมาณ และการซักถามประเมินผลและรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ซึ่งถือว่าเป็นการเอื้อเพื่อแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ที่ประสบความทุกข์ให้เกิดความสุขยิ่งขึ้น^{๓๒}

จากการศึกษาการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระเทพปริยัติ(สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสรุปได้ว่า พระเทพปริยัติ เป็นผู้มีเป็นผู้บริหารหรือเป็นผู้นำด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยการส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือกิจการ การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่น การช่วยเหลือกิจการสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือกิจการประชาชนทั่วไป อย่างเป็นรูปธรรมปรากฏชัดเจน

๓.๓ งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

๑) ตัวอย่างงานก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัด

พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นประธานกรรมการดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรมวัดเจ็ดยอด ลักษณะก่ออิฐ ฉาบปูน หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ สูง ๒ ชั้น กว้าง ๑๐.๒๔ เมตร ยาว ๒๔ เมตร ราคาค่าก่อสร้าง ๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดล้านบาทถ้วน)

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นประธานกรรมการดำเนินการก่อสร้างกุฏิกรรมฐานชั้นเดียว ลักษณะก่ออิฐ ฉาบปูนเทคอนกรีตเสริมเหล็ก สูง ๓ เมตร กว้าง ๓ เมตร ยาว ๔ เมตร จำนวน ๘ หลัง ๆ ละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท รวมค่าก่อสร้าง ๘๐๐,๐๐๐ บาท (แปดแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นประธานกรรมการดำเนินการก่อสร้างศาลาหอนั่ง ลักษณะอาคารก่อด้วยอิฐ ฉาบปูน หลังคาทรงไทยประยุกต์ สูง ๕ เมตร กว้าง ๖ เมตร ยาว ๒๔ เมตร ราคาค่าก่อสร้าง ๒๐๐,๐๐๐ บาท (สองแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นประธานกรรมการดำเนินการก่อสร้างหอระฆัง ลักษณะก่ออิฐ ฉาบปูน เทคอนกรีตเสริมเหล็ก ศิลปะล้านนาไทยประยุกต์ สูง ๑๒ เมตร กว้าง ๒ เมตร ยาว ๒ เมตร ราคาค่าก่อสร้าง ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นประธานกรรมการดำเนินการก่อสร้างห้องน้ำห้องสุขา ลักษณะคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่ออิฐ ฉาบปูน หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ จำนวน ๒๐ ห้อง ห้องละ ๒๐,๐๐๐ บาท รวมราคาค่าก่อสร้าง ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

๒) ตัวอย่างงานบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นประธานกรรมการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวง ลักษณะทรงล้านนาประยุกต์ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๕ เมตร รวมค่าบูรณะเป็นจำนวนเงิน ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สามล้านบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นประธานกรรมการดำเนินการปรับปรุงศาลารับแขกเจ้าอาวาส เป็นจำนวนเงิน ๔,๐๐๐ บาท (สี่พันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นประธานกรรมการดำเนินการปรับปรุงห้องน้ำห้องสุขา จำนวนเงิน ๕,๕๐๐ บาท (ห้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นประธานกรรมการซ่อมแซมกุฏิเจ้าอาวาส จำนวนเงิน ๑๒๓,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นสามพันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นประธานกรรมการปรับปรุงลานธรรม บริเวณลานโพธิ์ จำนวนเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นประธานกรรมการปรับปรุงระบบประปา แท็งก์น้ำอุบโภาค จำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นประธานกรรมการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์เจ็ดยอด รวมค่าบูรณปฏิสังขรณ์เป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนบาทถ้วน)

๓) งานสาธารณูปการในส่วนคณะสงฆ์อำเภอภักดีพัฒนา

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นราช ในราชทินนามที่ พระราชเชมมากร ตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

ฝ่ายสาธารณูปการ ในขณะนั้น ซึ่งได้รับบัญชาการจากเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ คือ พระเทพโกศล เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา ให้เป็นประธานระดมทุนสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอภักขณวิวัฒนา จำนวน ๙ วัด เพื่อให้ได้จำนวนการตั้งวัดและการปกครองระดับอำเภอของคณะสงฆ์ ดังเอกสารหลักฐานปรากฏ ดังนี้

อำเภอภักขณวิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตการปกครองระดับอำเภอลำดับที่ ๒๕ ของจังหวัดเชียงใหม่ และอันดับที่ ๘๗๘ ของประเทศไทย จัดตั้งเมื่อ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ มีที่ว่าการอำเภออยู่ที่ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักขณวิวัฒนา เป็นอำเภอที่กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดให้เป็นโครงการอำเภอภักขณวิวัฒนา เถลิงพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เถลิงพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โดยมีวัตถุประสงค์ให้อำเภอภักขณวิวัฒนา เป็น “อำเภอต้นแบบ” ในการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับการจัดตั้งอำเภอใหม่ในพื้นที่ดังกล่าวสามารถสืบย้อนไปได้ถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยเมื่อ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ สภาดำบลตำบลบ้านจันทร์ได้เสนอแยกกิ่งอำเภอออกจากสามตำบลในอำเภอแม่แจ่ม ได้มีการเตรียมการจัดตั้งกิ่งอำเภอใหม่เป็นเวลาหลายปี แต่ด้วยวิกฤติการณ์ทางการเงินในเอเชีย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ทำให้อำเภอใหม่ทั้งหมดที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาถูกรัฐบาลยกเลิกไปเพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมก่อนที่จะกลับเข้าสู่ระเบียบการพิจารณาอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยได้มีการจัดทำข้อเสนอและการศึกษาโดยจังหวัดเชียงใหม่และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรีไทยเห็นว่าพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลแจ่มหลวง แห่งอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่การท่องเที่ยว มีเนื้อที่ ๖๗๔.๕๘ ตารางกิโลเมตร และประชากร ๑๐,๕๖๑ คน มีการจัดตั้งโครงการพระราชดำริหลายโครงการ มีสภาพภูมิประเทศเป็นป่าและภูเขาสูงชัน ทुरกันดาร การคมนาคมติดต่อเพื่อขอรับบริการต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐ ณ ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม เป็นไปด้วยความยากลำบาก การให้บริการของเจ้าหน้าที่ไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวประสบปัญหาด้านความสงบเรียบร้อย เรื่องยาเสพติด และปัญหาด้านการลักลอบการตัดไม้ทำลายป่า จึงเห็นชอบให้แยกพื้นที่ดังกล่าวมาจัดตั้งเป็นอำเภอใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าภักขณวิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ต่อมาเมื่อ วันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่ออำเภอที่ ว่า “อำเภอภักขณวิวัฒนา” แทนชื่อเดิมที่ใช้ว่า “วัดจันทร์” และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแต่งตั้งเป็นอำเภอภักขณวิวัฒนาในวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๒ ที่ผ่านมา อำเภอใหม่แห่งนี้ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสะเมิง ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอแม่แจ่ม ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขาสูงชันล้อมรอบ ตั้งอยู่ใน

เขตป่าสงวนแห่งชาติ สภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณ มีอากาศหนาวตลอดทั้งปีสภาพสังคมอำเภอ กัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วยชุมชนชาวเขาหลายเผ่า ได้แก่ เผ่ากะเหรี่ยง เผ่าม้ง ส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน และการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม เป็นธรรมดาของอำเภอที่ตั้งขึ้นใหม่ หลายสิ่ง หลายอย่างยังไม่พร้อมทั้งอาคารสถานที่ราชการ การคมนาคม รวมถึงวัด ซึ่งเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยว จิตใจพุทธศาสนิกชนด้วย

พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เปิดเผยว่า ตามที่ฝ่ายบ้านเมืองได้ยกพื้นที่ หลายตำบลในอำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอ กัลยาณิวัฒนา ก่อนหน้านี้คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ได้จัด โครงการยกวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์ ในระยะที่ผ่านมาโครงการพระธรรมจาริกได้ไปสร้างอาศรม พระธรรมจาริกไว้ในหลายหมู่บ้านในอำเภอใหม่แห่งนี้และมีการส่งพระสงฆ์ไปประจำทุกปี นับตั้งแต่ ก่อตั้งโครงการพระธรรมจาริกขึ้นมา และปัจจุบันที่พักพระสงฆ์ หรืออาศรมพระธรรมจาริกมีทั้งหมด ๙ แห่งด้วยกัน ถึงแม้จะเป็นที่พักสงฆ์แต่สถานที่ทั้ง ๙ แห่งนั้น เดิมก็เป็นวัดร้าง มีเศษดิน เศษหิน อิฐ ซึ่งเชื่อว่าเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง การยกวัดร้างให้เป็นวัดที่มี พระสงฆ์ในอำเภอ กัลยาณิวัฒนา นั้นเป็นภารกิจที่จำเป็นของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ต้องรีบ ดำเนินการ ซึ่งอำเภอใหม่แห่งนี้ ยังมีวัดที่ถูกตัดตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ไม่ถึง ๕ วัด จึงยังไม่สามารถแต่งตั้งพระสังฆาธิการระดับปกครองชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะ อำเภอได้

คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่จึงมอบหมายให้**พระราชเขมากร รองเจ้าคณะจังหวัดฝ่าย สาธารณูปการ** เป็นประธานในการจัดหาทุนเพื่อสร้างวัดในอำเภอ กัลยาณิวัฒนา จำนวน ๙ วัด ซึ่งทั้ง ๙ วัด ประกอบด้วย วัดห้วยฮ่อม วัดห้วยบง วัดบ้านเด่น วัดเสาแดง วัดขุนแม่รวม วัดแม่แตดน้อย วัดสบแม่แตด วัดแม่ผาปู และวัดห้วยปู โดยโครงการนี้เป็นการระดมทุนจากทุกภาคส่วนที่อยากมีส่วน ร่วมในการทำบุญสร้างวัด จำนวน ๙ วัด ในอำเภอใหม่แห่งนี้ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ใน โอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษาด้วย

สำหรับโครงการนี้เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่บอกบุญมายังประชาชนชาวไทยรวมทั้ง หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการร่วมแรงร่วมใจกันช่วยสร้าง โดยเปิดชื่อบัญชี ๙ วัด กัลยาณิวัฒนา หมายเลขบัญชี ๔๙๙-๒-๐๕๘๙๒-๒ ธนาคารกสิกรไทย สาขาประตูเชียงใหม่ ใครที่ อยากร่วมงานบุญกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ในการสร้างวัดร้างทั้ง ๙ วัด ให้กลับคืนสู่สภาพวัดที่มี พระสงฆ์จำอยู่เพื่อปฏิบัติธรรมเผยแผ่พระพุทธ ศาสนา ก็สมควรยิ่งที่เราท่านทั้งหลายควรช่วยกัน สนับสนุน เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป^{๓๓}

^{๓๓}<http://www.dailynews.co.th/newstartpage/index.cfm?page=content&categoryid=๔๒๐&contented=๑๔๙๖๒๓>. (สนั่น เข็มราช).

จากการศึกษาทางด้านสาธารณูปการในส่วนของอำเภอภักขณวิวัฒนานั้น พบว่า พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้ระดมทุนเพื่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอภักขณวิวัฒนา จำนวน ๙ วัดได้สำเร็จ โดยได้รับการตั้งให้เป็นวัดอย่างถูกต้องทั้ง ๙ วัด ประกอบด้วย

๑. **วัดห้วยฮ่อม** ตำบลบ้านจันทร์-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระอธิการสมาน สุเมธโส เป็นเจ้าอาวาส

๒. **วัดห้วยบง** ตำบลบ้านจันทร์-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระปลัดสุชาติ สุวฑฒโก เป็นเจ้าอาวาส

๓. **วัดบ้านเด่น** ตำบลบ้านจันทร์-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระครูปลัดปิยะภรณ์ ปิยกโร เป็นเจ้าอาวาส

๔. **วัดเสาแดง** ตำบลบ้านจันทร์-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระอธิการพงษ์ศักดิ์ ฐิตวิโส เป็นเจ้าอาวาส

๕. **วัดขุนแม่รวม** ตำบลแม่แดด-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระอธิการเหล่คำ ยตินธโร เป็นเจ้าอาวาส

๖. **วัดแม่แดดน้อย** ตำบลแม่แดด-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระสมุห์ขจร ชินวโร เป็นเจ้าอาวาส

๗. **วัดสบแม่แดด** ตำบลแม่แดด-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระอธิการมนตรี ปุณญกุสโล เป็นเจ้าอาวาส

๘. **วัดแม่ผาปู** ตำบลแม่แดด-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระอธิการคาเซตาไฮ เขมโก เป็นเจ้าอาวาส

๙. **วัดห้วยปู** ตำบลแม่แดด-แจ่มหลวง สังกัดมหานิกาย ชนิดวิสุตคามสีมา โดยมี พระใบฎีกาธงชัย รตินธโร เป็นเจ้าอาวาส

ปัจจุบัน คณะสงฆ์อำเภอภักขณวิวัฒนา พระวิมลมนี วัดศรีไสดา พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเจ้าคณะอำเภอ^{๓๔}

จึงอาจกล่าวได้ว่า การบริหารงานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งงานสาธารณูปการในส่วนของวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และในส่วนนอกเหนือจากในวัดและในส่วนที่รับผิดชอบส่วนของอำเภอภักขณวิวัฒนา แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการบริหารงานของท่านและทำให้เห็นคุณค่าของงานด้านสาธารณูปการในส่วนของคุณะสงฆ์ควรแก่การส่งเสริมและอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

๓.๔ บทสรุป

การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน สามารถสรุปได้ ดังนี้

ด้านการปกครอง พระเทพปริยัติ เป็นผู้บริหารในการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ การตรวจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นมติมหาเถรสมาคม และทำการตรวจตราวัดวาอารามอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังได้จัดโครงการเพื่อยกระดับความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยจัดการประชุมพระวินยาธิการ โครงการอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาจารย์

ด้านการศาสนศึกษา พระเทพปริยัติ เป็นผู้ดำเนินการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี สำหรับในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พระเดชพระคุณสนับสนุนการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีทั่วทุกวัดในจังหวัดเชียงใหม่ และได้จัดโครงการอบรมเสริมความรู้แก่พระนวกะในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้สามารถเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้มากที่สุดในระยะเวลายันสั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป หลังจากลาสิกขาแล้ว

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระเทพปริยัติ ได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา และทำการเพิ่มทุนการศึกษาอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นประธานในการมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนอีกด้วย

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเทพปริยัติ ได้ตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ โดยจัดทำหนังสือเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่าง ๆ มากมาย ยังได้เป็นผู้แสดงธรรมและบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุอยู่เสมอ แม้แต่ข้าราชการตามหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนคนธรรมดาทั่วไปก็ยังได้บรรยายธรรมอบรมอยู่เสมอเช่นกันและยังสนับสนุนการอบรมพระสังฆาธิการ ในระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระอุปัชฌาย์ที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ โดยเน้นให้มีการเข้าอบรมทั้งความรู้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อยู่อย่างสม่ำเสมอ

ด้านการศึกษาธรรมการ ตั้งแต่พระเทพปริยัติ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ก็ได้เป็นผู้นำบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานต่าง ๆ ทั้งในเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมามีความโดดเด่นสวยงามอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่ชื่นชม และอนุโมทนาของสาธุชนที่ได้พบเห็น อีกทั้งยังตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลการก่อสร้าง และสาธารณูปการ เพื่อให้งานด้านสาธารณูปการนั้นเป็นไปตามกแผนงานที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนี้ พระเทพปริยัติ ยังได้ให้คำปรึกษาแก่พระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่อย่างทั่วถึง

ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระเทพปริยัติ เป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจการ เพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็น สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การจัดเป็นการหน่วยอบรมประชาชนของชุมชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงให้ใช้สอยพื้นที่วัดบางส่วนให้เป็นการส่งเสริมอาชีพของประชาชน นอกจากนี้ยัง ช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อันเป็น สาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ ยังเป็นผู้บริหารงานในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ในจังหวัดลาปาง แพร่ น่าน ทั้งภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป และยังเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ณ มณฑลพิธีศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ และสถานที่ต่าง ๆ ตลอดถึงการตรวจ เยี่ยมการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา เป็นต้น ของคณะสงฆ์ระดับวัดในเขตปกครองจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประจำสม่ำเสมอ

งานด้านสาธารณูปการทั้งในส่วนวัดที่พระเทพปริยัติเป็นผู้บริหาร และงานสาธารณูปการ ในส่วนของคณะสงฆ์ในฐานะเป็นผู้บริหารระดับจังหวัดนั้น ปรากฏเป็นผลงานที่สัมฤทธิ์ผลทำให้อำเภอ กัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอทางการปกครองคณะสงฆ์ได้สำเร็จ โดยสร้างและฟื้นฟูวัดขึ้นมาใหม่จำนวน ๙ วัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาทั้ง ๙ วัด เป็นวัดที่สมบูรณ์ทางพระพุทธศาสนา ด้านการ ปกครองก็มีเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เป็นผู้บริหารงานในอำเภอกัลยาณิวัฒนาใน ปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพราะพระเทพปริยัติ ได้เป็นผู้ริเริ่มบริหารงานสาธารณูปการขึ้นในฐานะรองเจ้าคณะ จังหวัดที่รับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรง จึงนับได้ว่า ท่านเป็นผู้บริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ที่ ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและ ศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐ และพุทธบริษัท จะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของพระสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญของการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการ บริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่ รับผิดชอบ การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี จะต้องรู้จักวิธีบูรณปฏิสังขรณ์ โดยยึดหลักการ บริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแล ทำนุบำรุง ศาสนวัตถุและศาสนสถานและการจัดทำวัดให้เป็น วัดพัฒนาตัวอย่าง งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานระดับบารมีเจ้าอาวาส และ เป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้า อาวาสและเห็นผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานด้านอื่น ๆ การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะทุกระดับชั้น

บทที่ ๔

วิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งในส่วนของวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ในฐานะเจ้าอาวาส และส่วนของคณะสงฆ์ ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์งานสาธารณูปการด้านนโยบาย ด้านแผนงาน ด้านโครงการ ผลสัมฤทธิ์ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และคุณค่าของงานด้านสาธารณูปการ ตามลำดับ

๔.๑ วิเคราะห์ด้านนโยบายงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้ดำเนินการงานด้านสาธารณูปการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ตามนโยบายที่ได้วางไว้ ดังต่อไปนี้

๑. พัฒนารัตนวัตถุ เสนาสนะ และอาคารประกอบให้มีเอกลักษณ์ทางศิลปะสถาปัตยกรรมของชาติ ศิลปะ สถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นโครงสร้างแข็งแรงทนทาน และประหยัด

๒. พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชีวิตและชุมชนปัญญาธรรม โดยการพัฒนาระบบนิเวศน์ และภูมิทัศน์ของวัด ให้เหมาะสมสอดคล้องต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

๓. พัฒนาเสนาสนะที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสัปปายะ และมีจำนวนเพียงพอแก่ผู้อยู่อาศัย พร้อมทั้งพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้มีมาตรฐาน และเหมาะสมแก่สมณสาธูป

๔. พัฒนาวัดให้เป็นอาราม มีความร่มรื่น สะอาด ปลอดภัยร่มเย็น เป็นธรรมสถาน คารวะสถาน และบุญสถานของชุมชน

๕. พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ส่งเสริม อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นศูนย์การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และของชาติ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนตลอดจนสถาบันการศึกษาทั่วไป

นโยบายดังกล่าวมานั้น นำมากล่าวไว้พอเป็นตัวอย่าง เช่น การสร้างถาวรวัตถุภายในวัดนั้น เจ้าอาวาสและกรรมการวัด จะต้องพยายามรักษาความเป็นระเบียบ โดยจัดการก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ตามแบบแปลนแผนผังที่ได้ตกลงกันไว้ เป็นหลักเกณฑ์แล้วนั้นทุกประการ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากแบบแปลนแผนผังเดิม เพื่อความเหมาะสมประการใด จะต้องปรึกษาหารือขอรับ

ความเห็นชอบจากพระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงเจ้าคณะจังหวัด ด้านลักษณะรูปทรงของถาวรวัตถุที่จะทำการก่อสร้างนั้น นิยมรูปทรงมีลักษณะเป็นสถานที่อันเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีเอกลักษณ์พิเศษ เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น นิยมสร้างรูปทรงตามแบบศิลปะประจำท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ เป็นมรดกตกทอดถึงอนุชนสืบไป^๑

การก่อสร้างตัวอาคารถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น โรงอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิ เป็นต้น นิยมสร้างขนาดเท่าที่จำเป็น พอเหมาะพอควรแก่ท้องถิ่น ไม่นิยมสร้างให้ใหญ่โตเกินความจำเป็น และนิยมใช้วัสดุอุปกรณ์เครื่องก่อสร้างพอเหมาะพอควรแก่ท้องถิ่นเช่นเดียวกัน

การก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดนั้น ให้สร้างอาคารถาวรวัตถุต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต้องใช้ก่อน ต่อจากนั้นจึงสร้างถาวรวัตถุอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นรองลงมาตามลำดับ ส่วนกุฏิเจ้าอาวาสนั้นสมควรทำการก่อสร้างเป็นลำดับสุดท้าย เพื่อเป็นการแสดงให้ศรัทธาประชาชนทั้งหลายได้เห็นความเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนของเจ้าอาวาส อันจะเป็นเหตุทำให้ศรัทธาประชาชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้นไป

เจ้าอาวาสวัดใดจะทำการก่อสร้างถาวรวัตถุใด ๆ ขึ้นใหม่ภายในวัดของตน ให้ทำหนังสือรายงานพร้อมแบบแปลนถาวรวัตถุที่จะก่อสร้างนั้น พร้อมทั้งแผนผังของวัดและงบประมาณการใช้จ่าย เสนอขออนุมัติจากเจ้าคณะจังหวัดที่สังกัดก่อน เมื่อได้รับอนุมัติแล้วจึงเริ่มทำการก่อสร้างได้ ถ้าฝ่าฝืนระเบียบถือเป็นการละเมิดจริยาพระสังฆาธิการ ต้องได้รับโทษตามสมควร

การก่อสร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาทุกอย่าง ให้เจ้าอาวาสทุกวัดรักษาศิลปะท้องถิ่นไว้ทุกประการ ส่วนถาวรวัตถุต่าง ๆ ที่ได้ทำการก่อสร้างแบบศิลปะภาคอื่นไว้แล้วนั้น เมื่อสร้างแล้วและยังใช้เป็นประโยชน์ได้อยู่ ก็ให้เป็นอันใช้ได้

ในกรณีที่จะทำการก่อสร้างถาวรวัตถุขึ้นใหม่ ให้เจ้าอาวาสช่วยกันรักษาศิลปะท้องถิ่น (ภาคเหนือ) ไว้ให้เหมาะสม ไม่ควรสร้างศิลปะแบบภาคอื่น ๆ

ในกรณีที่พระภิกษุภาคอื่นดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ให้พระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาเจ้าสังกัดแนะนำให้เจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ช่วยกันรักษาศิลปะของท้องถิ่นไว้ด้วย ไม่ควรปล่อยให้เอาศิลปะภาคของตนมาสร้างถาวรวัตถุในวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นการทำลายศิลปะพื้นเมืองเหนือโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ช่วยกันแสวงหานายช่างออกแบบศิลปะของท้องถิ่นที่แท้จริง โดยการถอดแบบมาจากศิลปะโบราณวัตถุที่ทางกรมศิลปากรรับรองว่าเป็นฝีมือช่างของ

^๑ พระราชเขมากร, **คู่มือสมภารงานสาธารณูปการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: บริษัท อิมแพค มีเดีย แอนด์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗-๘.

ท้องถิ่นที่แท้จริง เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับใช้ในการก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่สืบไป^๒

สรุปได้ว่า นโยบายงานสาธารณูปการเป็นการจัดการศาสนสมบัติของวัดซึ่งมีเจ้าอาวาส เป็นผู้รับผิดชอบ ดูแลรักษาให้เป็นไปตามกฎหมาย พระธรรมวินัย หรือมติ มหาเถรสมาคมโดย คำนึงถึงการสร้างสิ่งที่เป็นรักษาสีงที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อ ประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ สำหรับศาสนสมบัติกลาง เช่น ที่ดินและผลประโยชน์ วัดร้าง หรือ ทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง เป็นต้น เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงสุดดูแล รักษา

ความพร้อมด้านนโยบาย เป็นการสนับสนุนด้านนโยบายการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพ วัดและศาสนสถาน มีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และมีหน่วยงานหรือองค์กรมา รองรับอย่างเป็นระบบ

๔.๒ วิเคราะห์ด้านแผนงานงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้จัดทำแผนงานเกี่ยวกับงานสาธารณูปการของ คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ไว้ดังนี้

๑. เร่งรัดให้มีการทำแบบแปลน แผนผังวัด รูปลักษณะอาคาร กุฏิสังฆาวาส กำหนดเขต ภายในวัดให้เป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตการศึกษา และเขตสาธารณสงเคราะห์

๒. เร่งรัดให้มีการวางแผนแม่บท เพื่อจัดทำระบบนิเวศน์ และจัดภูมิทัศน์ภายในบริเวณ วัด โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ประหยัด และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

๓. เร่งรัดให้มีการบูรณะและก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ อาทิ ศาลาบำเพ็ญกุศล ศาลาการ เปรียญ กุฏิสงฆ์ กุฏิรับรอง หอประชุม และอาคารอเนกประสงค์ เท่าที่มีความจำเป็น และเอื้อ ประโยชน์แก่สาธาณชน

๔. เร่งรัดให้มีการจัดพิธีกรรมสงฆ์ และศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎมหา เถรสมาคม กฎกระทรวง ทั้งนี้ เพื่อป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นเพราะเหตุใดเหตุหนึ่งก็ได้

๕. จัดให้มีมาตรการในการดูแล รักษา ส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยอันดีงาม ภายในวัด และจัดบริการความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณร ส่วนราชการ หน่วยงานเอกชน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้วางแผนงานเกี่ยวกับงานด้านสาธารณูปการไว้ ๕ ประการ ทั้งนี้เพื่อให้งานสาธารณูปการเป็นไปตามแผนงาน ดังนี้ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นกิจที่ต้องทำด้วยแรงความคิด กล่าวคือ การวางโครงการให้พอเหมาะกับกิจที่จะดำเนินการ เมื่อ

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

ดำเนินการต้องใช้แรงงานและทุนทรัพย์และใช้หลักบัญชีควบคุมด้วย ขอกล่าวถึงแผนงานพอให้มองเห็นความข้อนี้ ควรเริ่มการคิดทำแผนผังวัดให้พอเหมาะสมกับสภาพวัด เช่น ควรกำหนดที่สร้าง อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ซึ่งเป็นหลักของวัดไว้ที่ใด โรงเรียนพระปริยัติธรรม หอสมุดมนต์ หอระฆัง หอกลอง ถนนหนทาง สนามหญ้าและอื่น ๆ ไว้ที่ใด แล้วเขียนแผนผังวัดเป็นหลักและเขียนแบบแปลน สิ่งที่จะสร้างตามโอกาส และสิ่งที่จะสร้างขึ้นนั้นควรให้เป็นทรงไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ หรือยึดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ขนาดใหญ่เล็กตามความคาดแหล่งทุนทรัพย์ เมื่อจะก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ตามแผนผังที่กำหนดไว้ และเสนาสนะที่สร้างขึ้นต้องให้เป็นไปตามแบบแปลน แม้การบูรณปฏิสังขรณ์ก็ถือแบบแปลนนี้เป็นหลักปฏิบัติ

๔.๓ วิเคราะห์ด้านโครงการงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้บริหารงานด้านสาธารณูปการของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ครั้นยังดำรงตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ รับผิดชอบงานสาธารณูปการและต่อมาดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้บริหารงานคณะสงฆ์ตามภารกิจหลักทั้ง ๖ ด้านไปพร้อม ๆ กัน ดังจะได้นำเสนองานสาธารณูปการด้านโครงการที่ท่านได้บริหารให้เป็นไปพร้อมกับวิสัยทัศน์ในการบริหารงาน ดังนี้

โครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด เรียบร้อย รมรื่น เพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่วัดมากขึ้น

๒. มุ่งในการปกครองศาสนบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อย และสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

๓. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนและช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ก็คือ การพัฒนาวัดตามหลักการ ๓ ข้อคือ

๑. การพัฒนาบริเวณวัดให้สะอาดเรียบร้อย รมรื่น เป็นสัดส่วน
๒. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และผู้อยู่ในวัดให้เรียบร้อยดีงาม
๓. จัดอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้ใช้ชีวิตเป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศลและร่วมประกอบกิจกรรมทางสังคมประเพณีไทยได้อย่างเต็มที่

นอกจากหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนดังกล่าวแล้ว วัดยังจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน เป็นผู้นำชุมชน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนใน

ชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสวัดต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเองเสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดที่จะเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้นจะต้องประกอบด้วย

๑. พระภิกษุ สามเณร ของวัดจะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกด้าน เป็นที่พึ่งของประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุขได้ รวมทั้งสามารถสอนให้ประชาชนนำเอาหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือสอนให้ประชาชนมีความศรัทธา ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธองค์ได้ ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจ สงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ

๒. สงบ ร่มรื่น วัดต้องสงบร่มรื่น มีต้นไม้

๓. สะอาด วัดจะต้องสะอาด บริเวณวัดจะไม่มีสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ

๔. สวยงาม วัดจะต้องมีสิ่งก่อสร้างสวยงาม เหมาะกับเศรษฐกิจของชุมชน

๕. เสนาสนะ การปลูกสร้างเสนาสนะเป็นระเบียบ มีแบบแปลนแผนผังที่ดี

๖. ฤกษ์สุลักษณะ วัดควรจะมีการจัดระเบียบให้ฤกษ์สุลักษณะมีระบบจัดการเก็บขยะ การกำจัดขยะมูลฝอย มีทางระบายน้ำ

๗. สิ่งแวดล้อม วัดไม่ควรปล่อยปละละเลยให้บ้านเรือนราษฎรล้ำเข้ามาในเขต

๘. สะดวก วัดควรให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่จะเข้าไปในวัด

๙. สัตว์ส่วน วัดควรมีผังบริเวณที่ดี กำหนดสัดส่วนที่เป็นพุทธาวาส เขตสังฆาวาส

๑๐. สร้างศรัทธา วัดควรสร้างเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด

๑๑. ความสามัคคีในหมู่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัด

การที่จะพัฒนาวัด หรือสาธารณูปการ เพื่อให้วัดกลับมามีบทบาทต่อชุมชน หรือสังคมที่วัดตั้งอยู่ เพื่อใช้วัดเป็นฐานการรองรับการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาท่ามกลางสภาพการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น สมควรที่วัดจะต้องมีการดำเนินการด้านสาธารณูปการโดยแบ่งลักษณะงานออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดหรือการจัดสาธารณูปการ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการมีวัด ดังในสมัยพุทธกาลนั้น เจ้าอาวาสจะต้องมีการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหว และบำเพ็ญตนเป็น “อรรถจารีบุคคล” คือ เป็นคนทำประโยชน์ โดยการจัดกิจการต่าง ๆ ของวัดด้านสาธารณูปการตามหลักการ ๔ อย่าง คือ

๑) **อวาสาสัปปายะ** คือ การทำให้วัดเป็นที่อยู่สบาย ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นรมณียสถาน เป็นที่รื่นรมใจ เจริญตา แก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นอาราม คือ มีการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็น

สถานที่รื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่ และควรจัดสถานที่ของวัดให้เป็นสัดส่วนมีเรือนคั้งที่เก็บของใช้ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปที่ต้องการ

๒) อาหารสัปปายะ คือ อาหารเป็นที่สบาย ไม่เดือดร้อนด้วยการแสวงหาอาหาร ในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ ส่วนในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดให้มีสวัสดิการอาหาร จึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการรวบรวมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

๒.๑) การกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควรแบ่งเป็นสาย มีการจับสลายเปลี่ยนเวรกัน ทุก ๗ วัน เพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญ และป้องกันการติดในตัวบุคคล

๒.๒) มีการจัดฉันรวมกันในที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์ คือ ทำให้เกิดความเป็นธรรมในอติเรกถา ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปัฏฐาก ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวาย และสามารถแนะนำอบรมได้ง่าย ในเวลาก่อนและหลังอาหาร

๒.๓) ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์ และทำหน้าที่แจกจ่ายรายการนิมนต์ให้ทั่วถึงด้วยความเป็นธรรม

๒.๔) จัดตั้งมูลนิธิสังเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

๓) บุคคลสัปปายะ คือ การจัดให้มีบุคคลเป็นที่สบาย นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อความเจริญหรือความเสื่อมของวัด โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในวัดหรือบริเวณวัดอันประกอบไปด้วย คนวัด ๔ ประเภท คือ พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา (แม่ชี) และเด็กวัดการจัดการสาธารณูปการจะต้องคำนึงถึงบุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้ โดยจัดให้มีที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปะปนกัน ดำเนินการให้มีการแบ่งเขตที่อยู่กันอย่างชัดเจน มีการวางระเบียบปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ของวัดให้เหมาะสม

๔) ธรรมสัปปายะ คือ การจัดให้มีธรรมะเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายของการมีวัด คือ เป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรม การจัดการสาธารณูปการใด ๆ ของวัดจึงไม่ควรที่จะลืมห่วงที่จะก่อให้เกิดความธรรมสัปปายะ คือ การจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี โดยการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ตามสมควรแก่กาลสมัยนั้น ๆ ด้วยการจัดการกิจกรรมที่สัมพันธ์กับระบบการดำเนินชีวิตในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนที่สนใจและนับถือศาสนามีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมทรงพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กิจกรรมที่ดำเนินการอาจแบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑) กิจกรรมประจำวัน เป็นกิจที่จะทำได้เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การทำวัตรสวดมนต์ ทำวัตรร่วมกันเช้า-เย็น เสร็จพำนักสมาธิภาวนา หรือการเปิดเทปกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะให้ชุมชนได้รับฟัง แต่สิ่งที่ทำได้ง่ายที่สุด คือ การเขียนพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้ตามต้นไม้ในบริเวณวัด

๒) กิจกรรมในวันหยุดประจำสัปดาห์ หรือจะจัดในวันพระ ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรมด้วยการเทศนา อบรมธรรม การเจริญพระกัมมัฏฐาน หรือจิตตภาวนา การรักษาศีลอุโบสถ เป็นต้น

๓) กิจกรรมในวันสำคัญของศาสนา โดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญนั้น ๆ เช่น การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม หรือตอบปัญหาธรรมะ เป็นต้น

๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ

การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด เพื่อให้วัดเป็นที่สัปปายะดังกล่าวข้างต้น เจ้าอาวาสจะต้องจัดให้มีการดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการของวัด เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านและมีสภาพเป็นวัดในทางพระพุทธศาสนา คือ

๑) การทำป้ายชื่อวัด ซึ่งนิยมทำด้วยวัสดุที่คงทน มีขนาดพอสมควร เขียนระบุชื่อวัด และที่ตั้งให้ถูกต้อง และทำการจัดตั้งให้เหมาะสมสังเกตได้ง่าย

๒) การทำประวัติวัด ซึ่งนิยมเขียนประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ชื่อวัด มีความหมายอย่างไร สถานที่วัด มีอาณาเขตกว้างยาวเท่าไร ถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุภายในวัด สร้างเมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ เมื่อ พ.ศ. อะไร สิ้นค่าใช้จ่ายเท่าไร ลำดับเจ้าอาวาส นับตั้งแต่เริ่มสร้างวัดจนมาถึงปัจจุบัน สถิติพระภิกษุสามเณรและฆราวาส ว่ามีเท่าไร สถิติการศึกษา พระปริยัติธรรม เป็นต้น

๓) การทำแผนผังวัด หรือการวางแผนผังของวัด โดยสมควรที่จะมีการประชุมระหว่างเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัด รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นในการวางแผนผังของวัด เพื่อให้สะดวกในการก่อสร้าง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัดเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่จะต้องจัดตั้งดำเนินการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งการนี้หากชุมชนที่วัดตั้งอยู่ ไม่มีความรู้สึก ว่าวัดเป็นของชุมชนแล้วย่อมมีความยากลำบากในการที่จะดูแลรักษาเสนาสนะต่าง ๆ ได้ เจ้าอาวาสหรือวัดจึงต้อง

๔) การสร้างถาวรวัตถุอันเหมาะสม เจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดจะต้องพยายามรักษาความเป็นระเบียบ ในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นไปตามแปลนที่ได้ตกลงกันไว้ โดยเน้นที่ประโยชน์ในการใช้ และชุมชนเป็นหลัก

จากการศึกษางานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ ด้านโครงการ พบว่า พระเทพปริยัติ ขณะดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ รับผิดชอบงานด้านสาธารณูปการระดับจังหวัดได้วางนโยบายด้านสาธารณูปการให้แก่คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นพัฒนาถาวรวัตถุ เสนาสนะ พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชีวิตและชุมชน พัฒนาเสนาสนะที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร พัฒนาวัดให้เป็นอาราม มีความร่มรื่น สะอาด ปลอดภัย และพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้

นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นได้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม เป็นการทำให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษา สาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัด จะไม่เท่าเทียมเทียมกัน มากหรือ น้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและ บารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ใน วัดเป็นสำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน เป็นความสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นความสัมพันธ์ที่มีวัดเป็น จุดศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้าน การศึกษา การเรียนรู้วิถีชีวิตและและเป็นที่ยอมรับ ชัดเจนให้กับประชาชน วัดจึงเปรียบเสมือนเป็น บ้านหลังที่สองของชุมชนในการร่วมกันทำกิจกรรม และสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนในที่นั้น ๆ ประชาชนในชุมชน จึงให้ความร่วมมือในการ ร่วมกันสร้างเสนาสนะ ถาวรวัตถุภายในวัด ให้ดู สวยงามเป็นที่เชิดหน้าชูตาของชุมชนที่อยู่ภายในเขต วัดอีกด้วย งานด้านสาธารณูปการวัดจะต้องมี พระสังฆาธิการเป็นผู้นำและให้ความรู้ต่าง ๆ แก่ พุทธศาสนิกชนในการร่วมกันสร้างงาน

สาธารณูปการวัดและมีพุทธศาสนิกชนเป็นกำลังช่วยในการบริจาคทรัพย์และแรงงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางและวัดได้พัฒนาทางด้านจิตใจใน การอบรมขัดเกลา สร้างความสามัคคีในชุมชน และพัฒนาด้านวัตถุเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ ในการใช้สอยประโยชน์ศาสนสถานต่าง ๆ ร่วมกันอีกด้วย ซึ่งงานด้านสาธารณูปการนี้ จะเป็นตัวบ่งชี้วัดคุณภาพในด้านการพัฒนาวัด ซึ่งตรงตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๔.๔ วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ

งานสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น อุโบสถ วิหาร^๓ ส่วนสาธารณูปการ ที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรกใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในมาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลาง เป็นองค์การต่าง ๆ คือ องค์การการปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การ สาธารณูปการ และนอกจากนี้ จะกำหนดให้มีองค์การอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้ เมื่อประกาศใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติ

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗๕.

ไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี^๔ มี ๔ ประการ คือ

๑) ก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่นการจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

โดยความหมายทั้ง ๔ ประการ ข้างต้นนี้ ว่ากันโดยเนื้อหาสาระลักษณะงานแล้ว เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ หรือการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อกิจการของวัดในด้านอื่น ๆ เช่น การใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระศาสนา คือที่ใช้วัดเป็นฐานในการรองรับคนเพื่อให้เข้ามาฟังธรรมหรือชักจูงให้คนเข้าวัดเพื่อที่พระเจ้าจะได้เผยแผ่ธรรม

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป การให้การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทางสังคม โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน ด้วยความเกื้อกูลเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังที่ปรากฏในพุทธการสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ว่า ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่เธอทั้งหลายข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุดพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น ชื่อว่า เธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วยประการดังกล่าวนี้^๕

^๔ ขำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗๓.

^๕ ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖ -๔๘๗.

นอกจากนั้นแล้ว ในการบริหารจัดการด้านการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ จึงเกิดจากหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เมืองประกอบ ๓ ประการ คือ การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่ของชาวบ้านถวาย และว่าโดยสถานะและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรมและโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ โดยมีจุดเน้นที่การให้การสงเคราะห์ทางด้านหลักธรรม หรือทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังปรากฏในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ตรัสถึงหน้าที่ของสมณพราหมณ์ที่จะต้องให้การอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้มีอุปการคุณแก่ตน ด้วยหน้าที่ ๖ ประการ (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม (๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง (๕) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง (๖) บอกทางสวรรค์ให้^๖ นอกจากนั้น บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยที่ได้กล่าวมานี้ เป็นที่รับทราบกันมาโดยตลอด จนเมื่อความเจริญในรูปแบบที่เป็นอารยะธรรมของตะวันตกได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยในรอบ ๑๐๐ ปีมานี้ จึงทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ลดน้อยลง โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเมืองหลวงก่อนและค่อยขยายไปสู่ต่างจังหวัด ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการสงเคราะห์แก่ประชาชนในรูปแบบที่แตกต่างออกไปในปัจจุบัน การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ที่กำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี และเพื่อการนี้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ (มาตรา ๑๕ ตรี) สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการจัดสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากคือ วัดและเจ้าอาวาสเพราะมีบทบาทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๗) ไว้ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี

- (๑) และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๒) พร้อมทั้งให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล
- (๓) ซึ่งงานลักษณะนี้ เป็นงานด้านการสงเคราะห์นั่นเอง

ลักษณะการจัดงานสาธารณูปการ ในปัจจุบันมี ๕ ประการ ดังนี้

(๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน หรือการตั้งมูลนิธิต่างๆ กิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือชั่วคราว

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

(๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการและการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการเอง

(๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์

(๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น กาลประสบอุทกภัย กาลประสบภัย มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็น การประจำละชั่วครวญ^๗

(๕) การจัดบริเวณอาคาร สถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานเอนาмай ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักผ่อนหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่มน้ำใช้ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโค กระบือ กองทุนมูลนิธิ สหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาปัจจัยที่จำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดจนการทำหน้าที่ชำระสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม

จากการศึกษาประเด็นดังกล่าวมานั้น พบว่า พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทการบริหารงานคณะสงฆ์ในการพัฒนาด้านวัตถุ สรุปได้ดังนี้

๑. การบริหารงานด้านพัฒนาวัตถุภายในวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดกิจกรรมพัฒนาในวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาในด้านวัตถุ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ การมอบเงินให้โรงเรียนเป็นทุนอาหารกลางวัน การมอบทุนการศึกษา การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด การจัดสอนหลักสูตรพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์^๘ การจัดประกวดสวดมนต์หมู่

^๗ สัมภาษณ์ พระครูวิมลญาณประยุต,ดร.,เจ้าคณะอำเภอสันกำแพง , ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ นายธนมิตร แสงอิน, ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

สรภัญญะ บรรยายธรรมะ การจัดอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส^๙

นอกจากนั้น ยังพบว่า ท่านได้ให้ความสำคัญในการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัยต่อประชาชนในวัดเขตปกครอง การจัดสร้างสวน จัดสร้างถังเก็บน้ำฝนสาธารณประโยชน์ การจัดโครงการอาหารเสริม การจัดโรงงาน การสร้างศาลาการเปรียญสร้างหอระฆัง สร้างกุฏิ สร้างอุโบสถ สร้างกำแพงวัด สร้างถนนรอบวัด ขุดสระน้ำ สร้างหอพระไตรปิฎก สร้างเมรุ การดูแลและสร้างสรรคสภาพแวดล้อม การสร้างสภาพแวดล้อมการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติในหลวง ในวาระต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันวิสาขบูชา เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ชั่วลูกหลานชาวจังหวัดเชียงใหม่^{๑๐}

๒. การบริหารงานด้านการพัฒนาวัตถุให้แก่สังคมในเขตเทศบาล

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดกิจกรรมพัฒนาให้แก่หมู่บ้าน ชุมชน ประชาคม กลุ่มบุคคล สถานศึกษาต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน กล่าวโดยสรุปได้แก่ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ มอบเงินให้โรงเรียนเป็นทุนอาหารกลางวัน ทุนการศึกษา การจัดตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ จัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกระดับ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด การจัดสอนหลักสูตรพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมศึกษา เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จัดอบรมคอมพิวเตอร์สำหรับเยาวชน ประชาชน^{๑๑} อบรมวาทศิลป์ นำหลักพุทธธรรมไปสู่ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ การจัดบรรพชาภาคฤดูร้อน จัดโครงการพบปะผู้ปกครอง จัดอบรมสาธารณสุขมูลฐาน การจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย จัดสร้างห้องส้วมจัดสร้างถังเก็บน้ำฝน จัดโครงการอาหารเสริมการสร้างสาธารณประโยชน์และสาธารณูปการต่าง ๆ สร้างศาลาการเปรียญ สร้างหอระฆัง สร้างกุฏิ สร้างรั้ววัด สร้างโบสถ์ สร้างถนน ขุดสระน้ำ สร้างสถานที่ประชุมระดับจังหวัดขึ้นมาเพื่อรับรองการประชุมใหญ่ของคณะสงฆ์ สร้างห้องสมุดในโรงเรียน สร้างห้องสมุดประชาชน เป็นประธานสงฆ์ในการสร้างห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน สร้างศาลาประชาคม การพัฒนาการเกษตรกรรม ส่งเสริมการปลูกหวาย ส่งเสริมการเพาะเห็ดฟาง ส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัว ส่งเสริมการขยายพันธุ์พืช การดำรงสร้างสรรคสภาพแวดล้อม รักษาสภาพแวดล้อม และปลูกต้นไม้^{๑๒}

^๙ สัมภาษณ์ พระครูสถาพรเมฆกิจ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายอรุณ ศรีวิชัย, มัคคานายกวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายธนมิตร แสงอิน, ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูปลัดดวงแก้ว ฐาติธมโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๓. การบริหารงานด้านการพัฒนาวัตถุให้แก่สังคมในเขตชนบท

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ สรุปลงได้ดังนี้ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษา อาหารกลางวัน จัดตั้งธนาคารยา จัดตั้งมูลนิธิคณะสงฆ์ประจำอำเภอ การจัดตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมศึกษาและอุทยานการศึกษา จัดอบรมวิชาชีพระยะสั้นสำหรับแม่บ้านเป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ส่งพระไปช่วยสอนศีลธรรมธรรมในโรงเรียน การจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย^{๑๓} จัดสร้างห้องน้ำและสุขา จัดสร้างถังเก็บน้ำฝน จัดโครงการอาหารเสริม ช่วยรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยใช้สมุนไพร การพัฒนาการเกษตรกรรม สร้างฝายนาถัน อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ส่งเสริมให้ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพรที่หาได้ง่าย จัดอบรมการขยายพันธุ์พืช จัดแปลงพืชสวนครัวสาธิต การอำนวยการสร้างสรรคสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์ป่าไม้และรักษาสภาพแวดล้อมปลูกต้นไม้ จัดตั้งวัดเป็นพุทธอุทยาน สร้างห้องสมุดประชาชน สร้างศาลาประชาคม ขุดสระน้ำ สร้างถนน สร้างกุฏิ สร้างอุโบสถ สร้างหอพระไตรปิฎก สร้างสะพาน ต่อไฟฟ้า เข้าหมู่บ้าน ชุมชน สร้างหอรบขัง ขุดบ่อน้ำ สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน สร้างศาลาการเปรียญ สร้างสนามเด็กเล่น สร้างที่พักในวัด ปรับปรุงสถานที่ภายในวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม สร้างเจดีย์และสร้างพระธาตุ สร้างที่ทำการสาธารณสุขมูลฐาน บริจาคเงินซื้อที่ดินขยายเขตที่วัด สร้างศาลาพักผ่อน ต่อระบบน้ำประปาให้ชุมชน ต่อเติมอาคารและจัดซื้อโต๊ะเก้าอี้ สร้างกำแพงวัด บริจาคเงินสร้างที่ทำการสภาตำบล สร้างห้องสมุดและซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดโรงเรียน สนับสนุนการตั้งศูนย์เพาะชำกล้วยไม้ มอบโต๊ะหมู่บูชาพร้อมอุปกรณ์ให้โรงเรียน สร้างอาคารอเนกประสงค์ และสร้างเมรุ^{๑๔}

สรุปการบริหารงานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการพัฒนาด้านวัตถุ จะเห็นว่า ท่านได้อนุเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของปัจจัย ๔ คือ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย ตลอดจนปัจจัยเงินทองที่จำเป็นต่อการก่อสร้าง อันไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคม นอกจากนั้น ความเป็นผู้นำที่ดี จึงทำให้ประสบผลสำเร็จ ในการนำปวงชนหรือดึงดูดศรัทธาจากทั่วสารทิศ เพื่อมาบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง ในด้านวัตถุ เพราะคงปฏิเสธไม่ได้ว่า ในปัจจุบันนี้ หากพระสงฆ์เพียงแต่แสดงธรรมเป็นอย่างดีไม่ได้อนุเคราะห์สงเคราะห์ ให้การช่วยเหลือชาวบ้านด้วยวัตถุแล้ว พุทธศาสนิกชนคงลดน้อยไปตามกาลเวลาที่เร่งรีบ ฉะนั้น การสงเคราะห์ด้วยอามิส จึงส่งผลให้ผู้ปฏิบัติตามอิมท้องและอิมใจ ในขณะเดียวกันและขจัด

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิงหราชจารย์, รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติยานุศาสตร์, ดร., รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

ความเห็นแก่ตัวลงไปได้เพราะรู้จักบริหารตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ในความเป็นผู้นำที่ควรยกย่องสรรเสริญ ส่วนมูลค่าราคาที่ท่านสงเคราะห์แก่สังคมต่าง ๆ นั้น เป็นจำนวนมากกว่า ๓๐ ล้านบาท ซึ่งเทียบกับการทุ่มเทให้แรงงานไม่ได้เลย

๔.๕ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดกิจกรรมพัฒนางานด้านสาธารณูปการในวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และงานสาธารณูปการในส่วนของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ คือการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จนสามารถทำให้ตั้งเป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ระดับอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นอำเภอลำดับที่ ๒๕ ของจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ย่อมต้องมีปัจจัยที่ทำให้การบริหารงานด้านการสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เกิดผลสัมฤทธิ์คือ ประสบผลสำเร็จได้อย่างงดงาม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์นั้น ประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังจะได้วิเคราะห์ตามลำดับ

๔.๕.๑ คุณสมบัติส่วนตัวของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะในวัดต่าง ๆ ให้มีความรื่นรมย์ และชักจูงให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัดในงานก่อสร้างเอื้อเพื่อแผ้วแผ่ จัดหา ช่วยเหลือทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายคฤหัสถ์สม่าเสมอ จัดหา มอบหมาย ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ และคณะสงฆ์ให้ดำเนินการด้านเสนาสนะให้มีความพร้อมสะอาดร่มรื่นรมย์ มีแหล่งเรียนรู้มากมาย ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม^{๑๕} ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ในการปกครอง การเอื้อเพื่อแบ่งปันประโยชน์แก่บุคคลอื่น^{๑๖}เพื่อการสาธารณูปการท่านบริจาคทรัพย์ในการก่อสร้าง ซ่อมแซมเสนาสนะภายในวัดและวัดต่าง ๆ ที่ขอความอนุเคราะห์^{๑๗} ทั้งนี้ พระเทพปริยัติ ได้ยึดหลักธรรมต่าง ๆ ในการบริหารงานคณะสงฆ์ จึงทำให้งานเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ตามลำดับ คือ^{๑๘}

๑) หลักสังคหวัตถุ ๔^{๑๙}

สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ๑) ทาน คือ การใช้ การช่วยเหลือการสงเคราะห์ ๒) ปิยวาจา คือ การพูดการเจรจาที่พึงประสงค์ของคนอื่น หรือพูดไพเราะมีเหตุผลน่าฟัง ๓) อัตถจริยา หมายถึง

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรขันติรัตน์, เจ้าคณะอำเภอสันป่าตอง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูอาทรวิสุทธิคุณ, เจ้าคณะอำเภอหางดง, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิทิศศาสนาทรร., รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก ป.ธ.๗), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

ทำประโยชน์แก่เขา ๔) สมานนัตตดา หมายถึง เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้นำหลักสังคหวัตถุ ซึ่งหมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสมานสามัคคี หมายถึง การกระทำการสงเคราะห์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของกันและกัน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนทุกคนและทุกสังคม เช่น ผู้ปกครองหรือผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา (บริวาร) ศิษย์กับครูอาจารย์ เป็นต้น เพราะเป็นรากฐานแห่งการแบ่งปันผลประโยชน์ทางวัตถุที่ลงตัว และความเจริญก้าวหน้าทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เพื่อไปใช้ในการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่

๒) หลักสัพปริสธรรม ๗^{๒๐}

หลักสัพปริสธรรม คือ ธรรมของสัตบุรุษ คือ คนดีของสังคม หรือคุณสมบัติของคนดี มี ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) อัมมัญญตา เป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึง เป็นผู้รู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

๒) อัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักผล หมายถึง ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ เป็นผู้รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก

๓) อัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักตน หมายถึง รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม

๔) มัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง ความพอดี

๕) กาลัญญตา เป็นผู้รู้จักกาล หมายถึง รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน

๖) ปริสัจญตา เป็นผู้รู้จักบริษัท หมายถึง รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพடுத்தต่อชุมชนนั้น ๆ

๗) ปุคคัลญญตา หรือ ปุคคัลปโรปรัญญตา เป็นผู้รู้จักบุคคล หมายถึง ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอหิชาศัย ความสามารถ และคุณธรรม

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ใช้หลักสัพปริสธรรม ๗ ในการบริหารงานสาธารณูปการ คือ ได้ทำนุบำรุงสาธารณูปการ ทุกสถานให้มีความมั่นคงเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ ท่านมีความเป็นผู้ใช้ในการก่อสร้าง ตลอดจนจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ ให้ทันสมัย มีสถานีวิจัยในการเผยแผ่ให้ครบพื้นที่ และขยาย

^{๒๐} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๒๔.

ผลอย่างต่อเนื่อง ควรงดการเรียไรทั้งทางตรง ทางอ้อม มีการปรับปรุง บูรณะและสร้างเสนาสนะตาม ควรแก่พระสงฆ์ เป็นผู้ส่งเสริมสังคมสนับสนุนงบประมาณ ประสานช่วยเหลือ หาแหล่งงบประมาณ สนับสนุนเพิ่มเติมการรู้จักจัดการในด้านการสาธารณูปการให้อยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมให้พอเหมาะ พอควรหรือรู้จักการประมาณการให้เหมาะสม

กล่าวสรุปได้ว่า พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้บูรณาการหลักสัปปริสธรรมเพื่อนำมา บริหารงานคณะสงฆ์ในมิต้องค์รวม อาจกล่าวได้ว่า ท่านได้บริหารงานสาธารณูปการอย่างครบวงจร คือ

การบริหารตน ที่เรียกว่า ฉัมมัญญุตตา เป็นผู้รู้จักเหตุ อดัตถัญญุตตา เป็นผู้รู้จักผล และอดัตถัญญุตตา คือ รู้ว่าตนบริหารอะไร และจะบริหารอย่างไรให้ดำเนินไปได้ด้วยดีไม่ติดขัดปัญหา

การบริหารคน ที่เรียกว่า ปริสัณญุตตา เป็นผู้รู้จักบริษัท และบุคคลัญญุตตา เป็นผู้รู้จัก บุคคล คือ ท่านรู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะสมแก่งาน ดังจะเห็นได้จากการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครอง โดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถ และผู้มีอาวุโส เป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการด้านคนหรือมวลชน

การบริหารงาน ที่เรียกว่า กาลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักกาล หมายถึง รู้กาลเวลาอันเหมาะสม

การบริหารเงินหรืองบประมาณ ที่เรียกว่า มัตถัญญุตตา เป็นผู้รู้จักประมาณในการใช้จ่าย ด้านงบประมาณว่าแต่ละวัดแต่ละท้องที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายจริงอย่างไรและให้ผลดีต่อการ บริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการอย่างไร

ดังนั้น จึงสรุปโดยภาพรวมว่า พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ และ ใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ ในการบริหารงานด้านการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ได้อย่าง เหมาะสม ทั้งนี้เพราะการสาธารณูปการ เป็นการบูรณาการความสามารถ ศักยภาพ และความฉลาดใน การบริหารอย่างมีอาชีพเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กรคณะสงฆ์

๔.๕.๒ องค์กรคณะสงฆ์ ภาครัฐ และเอกชน

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะในวัดต่าง ๆ ในวัดเจ็ด ยอด พระอารามหลวง ในฐานะเจ้าอาวาส และได้สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอภักดีพัฒนา จำนวน ๙ วัด ได้ตั้งวัดอย่างสมบูรณ์ ในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัด รับผิดชอบในหน้าที่บริหารงานฝ่าย สาธารณูปการ ระดับจังหวัด ด้วยความสามารถและการทุ่มเทเพื่องานสาธารณูปการจึงทำให้พระเทพ ปริยัติประสบความสำเร็จได้อย่างงดงาม นอกจากปัจจัยภายในคือตัวท่านเองที่ใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาในการบริหารงานแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอก คือคณะสงฆ์ องค์กรหน่วยงานทั้ง ภาครัฐและเอกชนช่วยอีกแรงหนึ่งซึ่งสามารถผลักดันให้งานสาธารณูปการที่ท่านรับผิดชอบในหน้าที่ ในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดในขณะนั้น ประสบผลสำเร็จหรือสัมฤทธิ์ผลได้ในระดับหนึ่งเช่นกันดังที่ พระวิมลมุนี เจ้าคณะอำเภอภักดีพัฒนา กล่าวว่า พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัด

เชียงใหม่ ได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ และระดมทุนเพื่อการบูรณปฏิสังขรณ์และสร้างเสนาสนะ ถาวรวัตถุให้แก่วัดจำนวน ๙ วัดในอำเภอภักดีชุมพล จนประสบผลสำเร็จเกิดเป็นอำเภอทางการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๖๐ มาจนปัจจุบัน นับได้ว่า พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ ได้อาศัยการระดมทุนจากทุกภาคส่วนทั้งคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ องค์กรหน่วยงานของรัฐ และเอกชน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยในการก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในงานด้านการสาธารณูปการที่ท่านรับผิดชอบ^{๒๑}

พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ นับได้ว่าเป็นพระมหาเถระที่มีปฏิปทาจริยาวัตรตรงดงาม อธิยาสัยไมตรีดีเยี่ยม ไม่ถือตัว อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นที่เคารพนับถือของพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ทั่วไป โดยเฉพาะทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ท่านถือได้ว่าเป็นพระมหาเถระที่เป็นแบบอย่าง ทำงานด้วยความเสียสละ ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทุ่มเทงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ งานด้านสาธารณูปการที่พระเดชพระคุณรับผิดชอบใน ส่วนคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ไม่เคยขาดตกบกพร่อง ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ และอนุมัติให้สร้าง บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะเน้นเอกลักษณ์แบบล้านนา ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนาได้อย่างดียิ่ง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้งานสาธารณูปการของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม^{๒๒} ขณะเดียวกัน พระครูปลัดดวงแก้ว ชาติธมโม ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้งานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ ประสบผลสำเร็จ ว่า พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ ได้มีนโยบายกระจายงานโดยมอบหมายแต่ละวัดให้คณะสงฆ์และส่วนบุคคล เข้าไปช่วยสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอภักดีชุมพล โดยให้รับผิดชอบดำเนินการสร้าง บูรณะวัด ให้ระดมทุนจากศรัทธาประชาชนมาร่วมด้วยช่วยกัน ในส่วนตัวของผมนั้น ได้ดูแลรับผิดชอบวัดแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด-แจ่มหลวง ซึ่งพระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ มอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการ ด้วยเมตตาบารมีของพระเดชพระคุณจึงทำให้งานการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดแม่แดดน้อย ประสบผลสำเร็จเป็นวัดที่ถูกต้องสมบูรณ์ดังที่เห็นในปัจจุบัน^{๒๓}

การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอภักดีชุมพลนั้น นับเป็นผลงานสาธารณูปการที่สำคัญที่สุดในงานของพระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ เพราะพระเดชพระคุณได้อาศัย

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระวิมลมนี, เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์, เจ้าคณะตำบลสุเทพ เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๐ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูปลัดดวงแก้ว ชาติธมโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

ความร่วมมือจากทั้งองค์กรรัฐและเอกชนในการระดมทุนเพื่อร่วมสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ให้แก่วัดที่ทางคณะสงฆ์ต้องการยกขึ้นเป็นวัดที่ถูกต้องสมบูรณ์ตามระเบียบของคณะสงฆ์ ดังนั้น พระเดชพระคุณจึงได้ขอความร่วมมือไปยังมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ให้รับเป็นเจ้าภาพระดมทุนสร้างและบูรณะวัดห้วยบง ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวน ๙ วัดด้วยเช่นกัน และอีกหลายวัดซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นอย่างดี จึงทำให้งานสาธารณูปการของพระเดชพระคุณเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม จนประสบผลสำเร็จได้รับการตั้งวัดในเวลาต่อมา^{๒๔}

จากตัวอย่างดังกล่าวมาทั้งหมดนั้น ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) นอกจากมีหลักการบริหารงานสาธารณูปการโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้ประสบผลสำเร็จแล้ว ยังอาศัยปัจจัยภายนอก คือ คณะสงฆ์ องค์กรภาครัฐและเอกชน ศรัทธาประชาชนร่วมด้วยช่วยกันโดยได้ระดมทุนก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานสาธารณูปการในส่วนของวัด ในฐานะเจ้าอาวาสหรืองานคณะสงฆ์ในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายสาธารณูปการหรือในฐานะเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จากการให้สัมภาษณ์ของคณะสงฆ์ที่ได้ร่วมงานและศฤงคารที่ได้ร่วมงานเกี่ยวกับงานด้านสาธารณูปการกับพระเทพปริยัติ ต่างลงความเห็นเป็นเสียงเดียวกันว่า พระเทพปริยัติได้บริหารงานสาธารณูปการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสำเร็จผลเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยภายนอกก็มีส่วนทำให้การบริหารงานสาธารณูปการของพระเดชพระคุณพระเทพปริยัตินั้นสัมฤทธิ์ผลได้ในระดับหนึ่ง

๔.๖ คุณค่างานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ

การสาธารณูปการจัดเป็นงานหนึ่งของเจ้าอาวาสในงาน ๖ ด้าน งานการสาธารณูปการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างการซ่อมแซม บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดรวมถึงการขอสร้างวัด ขอตั้งวัด ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งเป็นการสร้างถาวรวัตถุที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำมาซึ่งความศรัทธาแห่งพุทธบริษัท ดังจะเห็นโดยทั่วไปว่า การบริจาคทรัพย์ในพระพุทธศาสนานั้นส่วนมากจะบริจาคเพื่อการสร้างถาวรวัตถุหรือไม่ก็เป็นบูรณปฏิสังขรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดเชียงใหม่ นั้น ได้ดำเนินการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการไปในรูปแบบใดบ้าง ซึ่งในปัจจุบัน การบริหารจัดการด้านดังกล่าวถือว่าดีอยู่แล้ว แต่หากได้พบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเท่านั้น สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน แต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุด และเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมคือสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา โดยเฉพาะสถาบันศาสนานี้

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยาภิรัต,มศ., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่, ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑.

มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม คำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่อุบาสกอุบาสิกาหรือประชาชน

ดังนั้น การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานทางสังคม และพระภิกษุสงฆ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม แล้วจะเห็นได้ว่า ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชนทำหน้าที่ในการวางรากฐานความ เจริญให้แก่สังคมส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคมส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคม หรือกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็น เอกลักษณ์ของสังคมซึ่งจะพบได้จากการแสดงออก ทางศิลปะวรรณคดีคติธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคน พระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญต่อคนไทย เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา วัดต่าง ๆ จึงประกอบไปด้วยสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุ เช่น กุฏิ วิหาร อุโบสถ ศาลา และการจัดงานประเพณีท้องถิ่น มีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีงานนมัสการพระธาตุ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ และเห็นความสำคัญและความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน วัดต่าง ๆ ต้องมีแผนกลยุทธ์การพัฒนาวัด เพราะมีศิลปกรรม จึงมีวัฒนธรรม เชื่อว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรม เมื่อมีคุณธรรม ย่อมมีจริยธรรม เชื่อว่าผู้ประพฤติกุศล ผู้ใดประพฤติกุศล ผู้นั้นมีมนุษยธรรม เชื่อว่าผู้ให้มนุษยธรรมต้องมีอารยธรรมเสมอ เชื่อว่าผู้เจริญ^{๒๕}

วัดต่าง ๆ ต้องพัฒนาวัดปรับปรุงวัตถุก่อสร้างภายในวัดให้ทันกับยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อต้อนรับเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นไทยและมีกลยุทธ์ในการพัฒนาวัด จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาให้ทันสมัย สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความรู้ความสามารถในการประดิษฐ์ การตกแต่งเพื่อให้เกิดความสวยงาม เช่น การก่อสร้างอาคารสถานที่แบบต่าง ๆ ในยุคต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน หรือการประดิษฐ์วัตถุ เครื่องมือ เครื่องใช้ตลอดจนอุปกรณ์หลายอย่างหลายประเภทขึ้นมา เพื่อให้เกิดความสวยงาม ฉะนั้น ศิลปะจึง

^{๒๕} วีระ อัมพันธ์สุข, การประยุกต์พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B.E.C., ๒๕๕๑),

เปรียบเสมือนกระจกเงาสະท้อน ให้มองเห็นความเป็นมา ความเป็นอยู่ของมนุษย์ เก่าก่อนในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงสมัยปัจจุบัน^{๒๖}

เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าของงานสาธารณูปการด้านจิตใจหรือศิลปะแล้วจะเห็นว่า การก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ หรือเสนาสนะของวัดต่าง ๆ นั้น จะพบว่า เป็นงานสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ สิ่งก่อสร้างที่ก่อให้เกิดคุณค่าด้านจิตใจเป็นสำคัญ เช่น วิหาร อุโบสถ กุฏิ ศาลาการเปรียญ เจดีย์ เหล่านี้เป็นต้น ล้วนมีคุณค่าต่อจิตใจสำหรับผู้พบเห็นเป็นอย่างยิ่งและก่อให้เกิดศรัทธาปสาทะอีกด้วย ดังที่ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า งานคณะสงฆ์หรือภารกิจหลักของการบริหารงานคณะสงฆ์นั้นมีทั้งหมด ๖ ด้านด้วยกัน ซึ่งหนึ่งในภารกิจหลักนั้นคืองานด้านสาธารณูปการนั่นเอง เพราะเป็นงานการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม เป็นงานที่สัมผัสได้ อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึที่ดี จิตใจเบิกบาน เกิดความศรัทธาในเมื่อพบเห็น กล่าวได้ว่า เป็นงานที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจโดยเฉพาะยิ่งได้เห็นศิลปะทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในงานสาธารณูปการด้วยแล้ว ยิ่งทำให้เกิดปิติศรัทธาเกิดกำลังใจในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นไป จึงนับได้ว่างานด้านสาธารณูปการ เป็นงานอันทรงคุณค่าอีกงานหนึ่งในพระพุทธศาสนา^{๒๗}

คุณค่าของงานด้านสาธารณูปการที่พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ได้บริหารในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายสาธารณูปการโดยเฉพาะ ในส่วนที่รับผิดชอบโดยตรงนั้นคือ การดูแลบริหารงานสาธารณูปการวัดทั้ง ๙ วัด ในอำเภอภักดีพัฒนา จนประสบความสำเร็จเป็นวัดครบตามจำนวนการปกครองทางคณะสงฆ์ นับเป็นผลงานที่พระเดชพระคุณได้ทำให้แก่คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่สัมฤทธิ์ผลเป็นที่ประจักษ์ ดังนั้น งานสาธารณูปการ จึงนับว่าเป็นงานที่มีคุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ทางพระพุทธศาสนาโดยแท้ และนับเป็นผลงานที่โดดเด่นในการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ อีกงานหนึ่งในบรรดางานกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน^{๒๘}

^{๒๖} พวงผกา คุโรวาท, ศิลปะและวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูสุตพัฒน์นอม, ดร., ผู้ช่วยเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษางานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ๓) เพื่อศึกษาวินิจฉัยงานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวินิจฉัยงานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ตามลำดับของวัตถุประสงค์ ได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การบริหารงานคณะสงฆ์ไทย

การบริหาร คือ การดำเนินงานด้วยการวางแผนและการจัดองค์การให้ สามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายถึง รวมถึงการจัดคนเขาทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่ากับทรัพยากรที่มีอยู่โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร ในองค์การเป็นสำคัญแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงานการรายงานและการงบประมาณ นอกจากนี้ที่ในการบริหารแล้ว การบริหารจะได้ผลหรือไม่ เพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่แน่นอนเป็นสำคัญอย่างยิ่ง การบริหารในพระพุทธศาสนาไม่มีความแตกต่างจากการบริหารทั่วไป แต่จะมุ่งเน้นการบริหารด้วยปัญญา โดยที่ผู้บริหารต้องมีศีลธรรมประจำใจ ไม่มีอคติในการบริหารงาน มีความรู้ ความสามารถ และรู้จักการเสียสละเพื่อการบริหารงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายตามที่กำหนด

การบริหารงานคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล นับตั้งแต่ในช่วงระยะเวลา ๔๕ ปีที่พระพุทธเจ้าทรงพระชนมาชีพาเพ็ญพุทธกิจอยู่นั้น มีวิวัฒนาการตามลำดับกาลขององค์การคณะสงฆ์ เริ่มจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ และตัดสินพระทัยทำการประกาศเผยแผ่พระศาสนา ให้แก่ประชาชนทั่วไป เมื่อมีผู้เลื่อมใสใคร่จะบวชพระพุทธองค์ก็จะทรงประทานการบวชให้ด้วยตัวพระองค์เอง เรียกการบวชแบบนี้ว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” และได้ทำการสั่งสอนพระสาวกในชั้นต้นจนได้บรรลुकุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล พร้อมกับได้ส่งพระสาวกเหล่านั้น ออกประกาศเผยแผ่พระศาสนาอย่างที่ต่าง ๆ เมื่อพระสาวก ๖๐ รูปแรก ออกประกาศพระศาสนา ปรากฏว่า มีผู้มีศรัทธาเลื่อมใสจะขอบวชด้วยจำนวนมาก พระสงฆ์สาวกได้นำกุลบุตรเหล่านั้น มาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อที่จะให้พระองค์ทรงบรรพชาให้

พระสาวกเหล่านั้นต่างได้รับความลำบากในการเดินทาง เพราะการคมนาคมยังไม่สะดวก ทำให้งานการเผยแผ่เป็นไปอย่างล่าช้า พระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงเหตุเหล่านี้ จึงทรงอนุญาตให้พระสาวกผู้ใหญ่ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นพระอุปัชฌาย์ให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรที่มีศรัทธาด้วยวิธี “ติสรณคมนุปสัมปทา หรือไตรสรณคมน” และให้การปกครองดูแลกันเองในกลุ่มการที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสาวกเป็นพระอุปัชฌาย์ ให้การบรรพชาแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาทั่วไปนั้น เป็นการมอบอำนาจบางประการให้พระสาวกได้ปกครองกัน ในลักษณะของอุปัชฌาย์ปกครองสัทธิวิหาริกและอาจารย์ปกครองอันเตวาสิกของตน โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการของพระศาสนาที่เรียกว่า “โอวาทปาฏิโมกข์” เพื่อเป็นหลักการของพระศาสนา และการดำเนินชีวิตร่วมกันของพระสาวก

สรุปความได้ว่า การบริหารงานคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล เป็นการบริหารงานให้เป็นที่ไปตามสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีพัฒนาการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การปกครองระยะเริ่มแรกพระพุทธองค์จึงทรงดำเนินการด้วยตัวพระองค์เอง โดยอาศัยรูปแบบการประพฤติของนักบวชที่มีอยู่ในสมัยนั้นที่เรียกว่า จาริตศีล และเมื่อมีจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้นก็ทรงปกครองเองบ้าง ให้พระสาวกช่วยการปกครองบ้าง โดยทรงบัญญัติพระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือในการปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา จนต่อมาเมื่อการคณะสงฆ์ได้กลายเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งก็อยู่ในช่วงปลาย ๆ สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์จึงได้ทรงมอบภาระการปกครองให้แก่คณะสงฆ์ปกครองกันเองด้วยการยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักในการบริหารงานการปกครอง

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย เป็นองค์กรกรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในระยะปฏิบัติและอยู่ในระยะกาลที่ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาแล้ว ๒ ฉบับ ครั้นเมื่อตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คงได้ทบทวนพระราชบัญญัติ ๒ ฉบับเทียบเคียง แล้วยึดเอาโครงสร้างองค์กรของฉบับที่ ๑ เป็นหลักเอาส่วนประกอบขององค์กรของฉบับที่ ๒ บางส่วนมาผสม โดยปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงได้รูปแบบองค์กร

๕.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณูปการ

การสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะเป็น การก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของพระสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญของการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดีจะต้องรู้จักวิธีบูรณปฏิสังขรณ์ โดยยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทำนุบำรุงศาสนวัตถุและศาสนสถานและการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบโดยตรง เป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงาน

ประดับห้องถื่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาสและเห็นผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานด้านอื่น ๆ การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ

๕.๑.๓ การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนฺติโก)

การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนฺติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน สามารถสรุปได้ ดังนี้

ด้านการปกครอง พระเทพปริยัติ เป็นผู้บริหารในการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ การตรวจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นมติมหาเถรสมาคม และทำการตรวจตราวัดวาอารามอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังได้จัดโครงการเพื่อยกระดับความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยจัดการประชุมพระวินยาธิการ โครงการอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาจารย์

ด้านการศาสนศึกษา พระเทพปริยัติ เป็นผู้ดำเนินการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี สำหรับในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พระเดชพระคุณสนับสนุนการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีทั่วทุกวัดในจังหวัดเชียงใหม่ และได้จัดโครงการอบรมเสริมความรู้แก่พระภิกษุในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้สามารถเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้มากที่สุดในระยะเวลานั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป หลังจากลาสิกขาแล้ว

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระเทพปริยัติ ได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา และทำการเพิ่มทุนการศึกษาอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นประธานในการมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนอีกด้วย

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเทพปริยัติ ได้ตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ โดยจัดทำหนังสือเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่าง ๆ มากมาย ยังได้เป็นผู้แสดงธรรมและบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุอยู่เสมอ แม้แต่ข้าราชการตามหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนคนธรรมดาทั่วไป ก็ยังได้บรรยายธรรมอบรมอยู่เสมอเช่นกันและยังสนับสนุนการอบรมพระสังฆาธิการ ในระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระอุปัชฌาย์ที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ โดยเน้นให้มีการเข้าอบรมทั้งความรู้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการสาธารณูปการ ตั้งแต่พระเทพปริยัติ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ก็ได้เป็นผู้นำบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานต่าง ๆ ทั้งในเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมามีความโดดเด่นสวยงามอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่ชื่นชม และอนุโมทนาของสาธุชนที่ได้พบเห็น อีกทั้งยังตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลการก่อสร้าง และสาธารณูปการ เพื่อให้งานด้านสาธารณูปการนั้นเป็นไปตามกแผนงานที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนี้ พระเทพปริยัติ ยังได้ให้

คำปรึกษาแก่พระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในเขตการปกครองจังหวัด เชียงใหม่อย่างทั่วถึง

ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระเทพปริยัติ เป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจการ เพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็น สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การจัดเป็นการหน่วยอบรมประชาชนของชุมชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงให้ใช้สอยพื้นที่วัดบางส่วนให้เป็นการส่งเสริมอาชีพของประชาชน นอกจากนี้ยัง ช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อันเป็น สาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ ยังเป็นผู้บริหารงานในการช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ภัยในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ในจังหวัดลาปาง แพร่ น่าน ทั้งภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป และยังเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา ณ มณฑลพิธีศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ และสถานที่ต่าง ๆ ตลอดถึงการตรวจเยี่ยม การจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา เป็นต้น

๕.๑.๔ วิเคราะห์งานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งงานสาธารณูปการในส่วนของวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และในส่วนนอกเหนือจากในวัดและใน ส่วนที่รับผิดชอบส่วนของอำเภอภักดีพัฒนา แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการบริหารงานของ ท่านและทำให้เห็นคุณค่าของงานด้านสาธารณูปการในส่วนของคณะสงฆ์ ควรแก่การส่งเสริมและ อนุรักษ์เป็นอย่างดี

๑) วิเคราะห์ด้านนโยบายงานสาธารณูปการ

นโยบายงานสาธารณูปการเป็นการจัดการศาสนสมบัติของวัดซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็น ผู้รับผิดชอบ ดูแลรักษาให้เป็นไปตามกฎหมาย พระธรรมวินัย หรือมติ มหาเถรสมาคมโดยคำนึงถึง การสร้างสิ่งจำเป็นรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อ ประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ สำหรับศาสนสมบัติกลาง เช่น ที่ดินและผลประโยชน์ วัดร้าง หรือทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง เป็นต้น เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงดูแล รักษา ส่วนความพร้อมด้านนโยบาย เป็นการสนับสนุนด้านนโยบายการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ วัดและศาสนสถาน มีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และมีหน่วยงานหรือองค์กรมารองรับอย่าง เป็นระบบ

๒) วิเคราะห์ด้านแผนงานงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้วางแผนงานเกี่ยวกับงานด้านสาธารณูปการไว้ ๕ ประการ ทั้งนี้เพื่อให้งานสาธารณูปการเป็นไปตามแผนงาน ดังนี้ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์

เป็นกิจที่ต้องทำด้วยแรงความคิด กล่าวคือ การวางโครงการให้พอเหมาะกักรกิจที่จะดำเนินการ เมื่อดำเนินการต้องใช้แรงงานและทุนทรัพย์และใช้หลักบัญชีควบคุมด้วย

๓) วิเคราะห์ด้านโครงการงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้จัดทำโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด เรียบร้อย รมรื่น เพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่วัดมากขึ้น

๒. มุ่งในการปกครองศาสนบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อย และสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

๓. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนและช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

๔) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดกิจกรรมพัฒนาในวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาในด้านวัตถุ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ การมอบเงินให้โรงเรียนเป็นทุนอาหารกลางวัน การมอบทุนการศึกษา การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด การจัดสอนหลักสูตรพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดประกวดสวดมนต์หมู่สรภัญญะ บรรยายธรรมะ การจัดอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ นอกจากนั้น ยังพบว่า ท่านได้ให้ความสำคัญในการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัยต่อประชาชนในวัดเขตปกครอง การจัดสร้างสวน จัดสร้างถังเก็บน้ำฝน สาธารณประโยชน์ การจัดโครงการอาหารเสริม การจัดโรงทาน การสร้างศาลาการเปรียญสร้างหอระฆัง สร้างกุฏิ สร้างอุโบสถ สร้างกำแพงวัด สร้างถนนรอบวัด ขุดสระน้ำ สร้างหอพระไตรปิฎก สร้างเมรุ การดูแลและสร้างสรรคสภาพแวดล้อม การสร้างสภาพแวดล้อมการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติในหลวง ในวาระต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันวิสาขบูชา เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่คู่ลูกหลานชาวจังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ ยังได้จัดสร้างห้องน้ำและสุขา จัดสร้างถังเก็บน้ำฝน จัดโครงการอาหารเสริมช่วยรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยใช้สมุนไพร การพัฒนาการเกษตรกรรม สร้างฝายน้ำล้น อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ส่งเสริมให้ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพรที่หาได้ง่าย จัดอบรมการขยายพันธุ์พืช จัดแปลงพืชสวนครัวสาธิต การดำรงสร้างสรรคสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์

ป่าไม้และรักษาสภาพแวดล้อมปลูกต้นไม้ จัดตั้งวัดเป็นพุทธอุทยาน สร้างห้องสมุดประชาชน สร้างศาลาประชาคม ขุดสระน้ำ สร้างถนน สร้างกุฏิ สร้างอุโบสถ สร้างหอพระไตรปิฎก สร้างสะพาน ต่อไฟฟ้า เข้าหมู่บ้าน ชุมชน สร้างหอรบขัง ขุดบ่อน้ำ สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน สร้างศาลาการเปรียญ สร้างสนามเด็กเล่น สร้างที่พักในวัด ปรับปรุงสถานที่ภายในวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม สร้างเจดีย์และสร้างพระธาตุ สร้างที่ทำการสาธารณสุขมูลฐาน บริจาคเงินซื้อที่ดินขยายเขตที่วัด สร้างศาลาพักผ่อน ต่อระบบนาประปาให้ชุมชน ต่อเติมอาคารและจัดซื้อโต๊ะเก้าอี้ สร้างกำแพงวัด บริจาคเงินสร้างที่ทำการสภาตำบล สร้างห้องสมุดและซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดโรงเรียน สนับสนุนการตั้งศูนย์เพาะชำกล้วยไม้ มอบโต๊ะหมู่บูชาพร้อมอุปกรณ์ให้โรงเรียน สร้างอาคารอเนกประสงค์ และสร้างเมรุ

๕) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ

ปัจจัยภายในคือคุณสมบัติส่วนตัวที่ทำให้พระเทพปริยัติบริหารงานสำเร็จ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะในวัดต่าง ๆ ให้มีความรื่นรมย์ และชักจูงให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัดในงานก่อสร้างเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ จัดหา ช่วยเหลือทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายคฤหัสถ์ สม่าเสมอ จัดหา มอบหมาย ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ และคณะสงฆ์ให้ดำเนินการด้านเสนาสนะให้มีความพร้อมสะอาดร่มรื่นรมย์ มีแหล่งเรียนรู้มากมาย ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการปกครองการเอื้อเพื่อแบ่งปันประโยชน์แก่บุคคลอื่นเพื่อการสาธารณูปการ ท่านบริจาคทรัพย์ในการก่อสร้าง ซ่อมแซมเสนาสนะภายในวัดและวัดต่าง ๆ ที่ขอความอนุเคราะห์ ทั้งนี้ พระเทพปริยัติ ได้ยึดหลักธรรมต่าง ๆ ในการบริหารงานคณะสงฆ์ จึงทำให้งานเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยภายนอกคือองค์กรคณะสงฆ์ ภาครัฐ และเอกชนที่ทำให้พระเทพปริยัติบริหารงานสำเร็จ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะในวัดต่าง ๆ ในวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ในฐานะเจ้าอาวาส และได้สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอภักดีพัฒนา จำนวน ๙ วัด ได้ตั้งวัดอย่างสมบูรณ์ ในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัด รับผิดชอบในหน้าที่บริหารงานฝ่ายสาธารณูปการ ระดับจังหวัด ด้วยความสามารถและการทุ่มเทเพื่องานการสาธารณูปการจึงทำให้พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ประสบความสำเร็จได้อย่างงดงาม นอกจากปัจจัยภายในคือตัวท่านเองที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารงานแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอกคือคณะสงฆ์ องค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนช่วยอีกแรงหนึ่งซึ่งสามารถผลักดันให้งานการสาธารณูปการที่ท่านรับผิดชอบในหน้าที่ในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดในขณะนั้นประสบผลสำเร็จหรือสัมฤทธิ์ผลได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

๖) คุณค่างานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ

คุณค่าของงานด้านสาธารณูปการที่พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ได้บริหารในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายสาธารณูปการโดยเฉพาะ ในส่วนที่รับผิดชอบโดยตรงนั้นคือ การดูแลบริหารงานสาธารณูปการวัดทั้ง ๙ วัด ในอำเภอภักขณวิวัฒนา จนประสบความสำเร็จเป็นวัดครบตามจำนวนการปกครองทางคณะสงฆ์ นับเป็นผลงานที่พระเดชพระคุณได้ทำให้แก่คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่สัมฤทธิ์ผลเป็นที่ประจักษ์ ดังนั้น งานสาธารณูปการจึงนับว่าเป็นงานที่มีคุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ทางพระพุทธศาสนาโดยแท้ และนับเป็นผลงานที่โดดเด่นในการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ อีกรางหนึ่งในบรรดางานกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) การบริหารงานคณะสงฆ์ตามภารกิจหลักทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ในส่วนของวัดเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร ในระดับจังหวัดมีคณะสงฆ์ระดับผู้บริหารระดับสูง คือ เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้บริหาร มอบหมายงานส่วนใดส่วนหนึ่งให้รองเจ้าคณะจังหวัดช่วยรับผิดชอบบริหาร ในงานวิจัยนี้พระเทพปริยัติ ขณะดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะจังหวัดให้ดูแลรับผิดชอบงานด้านการสาธารณูปการ จึงทำให้งานการบริหารประสบความสำเร็จได้ระดับหนึ่ง

๒) พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้บริหารงานการสาธารณูปการ นอกจากตัวท่านเองที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอกคือขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำให้งานบริหารของท่านสัมฤทธิ์ผลได้ ดังนั้น การที่จะบริหารงานการสาธารณูปการให้สำเร็จได้นั้นจำต้องอาศัยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกช่วยด้วย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ในเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงภารกิจงานบริหารของคณะสงฆ์สัมฤทธิ์ผลหรือไม่อย่างไร

๒) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์งานกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้านเป็นกรณีศึกษาในแต่ละจังหวัดหรือในแต่ละภาค

๓) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงบริบทในการทำงานของคณะสงฆ์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือครูจริยศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒.

กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐.

คะเนิงนิธย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร:
กลุ่มประสานงานเพื่อสังคม, ๒๕๓๒.

เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, ๒๕๔๖.

ฉลอง มาปรีดา. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

_____ . การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕.

ติน ปรัชญพฤทธิ. ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๕.

ธนจรส พูนสิทธิ์. การจัดการองค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: อักษร
ปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

นภดล เองเจริญ. **เทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ข้าราชการ, ๒๕๔๖.

นิตย สัมมาพันธ์. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินโนกราฟฟิกส์จำกัด, ๒๕๔๖.

บรรจบ เนียมมณี. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓.

บุญทัน ดอกไธสง. **การจัดองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

บุญศรี พานะจิตต์. **โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ . **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.

ประทาน คงฤทธิศึกษากร. **สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.

พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: พรวานนการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พุทธทาสภิกขุ. **การบริหารธุรกิจแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, มปป.

ไพบุลย์ ช่างเรียน. **วัฒนธรรมการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที). **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต)**. กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดา, ๒๕๔๙.

_____ . **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ . **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). **ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพเวที (ประกอบ ธมฺมเสฏโฐ). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วินิตาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปณฺโญ). **การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). **คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: จรูญการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระมหาสมทรง สิรินฺธโร และคณะ. **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.

พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล. **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอช ที พีเพรส จำกัด ๒๕๔๐.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

_____. **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระราชเชมากร. **คู่มือสมภารงานสาธารณูปการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, เชียงใหม่: บริษัท อิมแพค มีเดีย แอนด์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มงคลชัยพรินติ้ง, ๒๕๔๘.

_____. **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, นครปฐม: เพชรเกษมการ พิมพ์, ๒๕๔๘.

พระราชวรมนี (ประยูร ปยุตฺโต). **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.

พวงผกา คุโรวาท. **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๓๙.

มานพ พลไพรินทร์. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: หจก.ชุตติมาการพิมพ์ ๒๕๓๑.

- _____ . **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: หจก.ชุตติมาการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- _____ . **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒** กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- วีรัช วิรัชนิภาวรรณ. **การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘.
- วีระ อัมพันธ์สุข. **พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: เอราวันการ พิมพ์, ๒๕๒๖.
- วีระ อัมพันธ์สุข. **การประยุกต์พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B..E.C., ๒๕๕๑.
- สมคิด บางโม, **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุญโญ). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สำราญภูติ, ๒๕๑๔.
- สมาน รังสิโยภุชฎ์. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.
- สรีภาพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **การบริหารงานแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๓๘.
- เสนาะ ดิยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- แสวง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่. **ทำเนียบพระสังฆาธิการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๙**. ม.ป.ท.: ม.ป.ป.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

- นันทวรรณ อีสรานูวัฒน์ชัย. “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ซองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

- พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระมหาจิตตภัทร อจลธมโม. “การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระมหาณัฐพล คำต่อน. “ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติหน้าที่ของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูษเมธี (ศิริพันธ์). “การศึกษาวิเคราะห์หลักผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบดี (วีระ ภาทจาโร)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระยุทธนา รณณิธมโม (แก้วกันหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- สรรเสริญ สุนทรมัฏฐ์. “ภาวะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตำบลสิชลอำเภอสิชลจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.
- สุรศักดิ์ ม่วงทอง. “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์: ศึกษาเฉพาะกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- สัมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ. “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๔๖.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

การบริหารกับการจัดการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.sianhr.com [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓].

การบริหารกับการจัดการ. [ออนไลน์]. หน้า ๑๐๒, แหล่งที่มา: www.sianhr.com [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓].

<http://www.dailynews.co.th/newstartpage/index.cfm?page=content&categoryId=๔๒๐&contented=๑๔๙๖๒๓>. (สนั่น เข็มราช).

(๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก ป.ธ.๗), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเทพสิงหราชจารย์, รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๓ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระวิมลมนี, เจ้าคณะอำเภอกัลยาณิวัฒนา, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสุนทรขันติรัตน์, เจ้าคณะอำเภอสันป่าตอง, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูอาทรวิสุทธิคุณ, เจ้าคณะอำเภอหางดง, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูวิมลญาณประยุต,ดร.,เจ้าคณะอำเภอสันกำแพง , ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติยานุศาสน์,ดร., รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูวิทิตศาสนาทรร,ดร., รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์, เจ้าคณะตำบลสุเทพ เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๐ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยาภรณ์,ผศ., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสุตพัฒน์นดม,ดร., ผู้ช่วยเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสถาพรเมฆกิจ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปลัดดวงแก้ว ฐาติธมฺโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเจ็ดยอด, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายธนมิตร แสงอิน, ไวยาวัจกรวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายอรุณ ศรีวิชัย, มัคคานายกวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) กับงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ กับงานสาธารณูปการ สร้างวัดในอำเภอกลายาณิวัฒนา

พระเทพปริยัติ กับงานสาธารณูปการ ยกข้อฟ้าวัดแม่แตดน้อย อำเภอภักดีชุมพล

พระเทพปริยัติ กับงานสาธารณูปการ สร้างวัดในอำเภอภักขานิวัฒนา

พระเทพปริยัติ ตรวจเยี่ยมวัด ตรวจงานสาธารณูปการ อำเภอภักขุวิวัฒนา

พระเทพปริยัติ กับงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ กับงานสาธารณูปการ ในอำเภอภักดีชุมพล

ตัวอย่าง : ผลงานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ ในอำเภอภักดีพัฒนา
จำนวน ๙ วัด

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระมหาธัมมจารี ฉายา ปุณฺณธมฺโม นามสกุล จารินทร์
เกิด	๗ กันยายน ๒๕๑๓
ชาติภูมิ	๘๕ หมู่ ๕ บ้านป่าห้า ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๘๐
ภูมิลำเนาเดิม	๓๓๒ หมู่ที่ ๕ วัดอรุณญิกาวาส ตำบลบ้านสวน อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ๒๐๐๐๐
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๓๓ ม. ๖ พ.ศ. ๒๕๕๐ นักธรรมเอก พ.ศ. ๒๕๕๔ เปรียญธรรม ๓ ประโยค พ.ศ. ๒๕๕๖ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาบาลี)
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นพระวิทยากรอบรมธรรมศึกษา โรงเรียนวัดเจ็ดยอด ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐ พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นครูสอนวิชาบาลีไวยากรณ์ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐ พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นประธานที่พัทสงฆ์ ที่พัทสงฆ์พระธาตุม่วงนึ่ง
ปัจจุบันสังกัด	วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐